

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»

Ακαδημαϊκό έτος 2023-2024

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Γρηγορίας Πανταζοπούλου (Α.Μ.: ΜΔΙ 2232)

ΟΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ (ΕΕ) 2022/2065

(DIGITAL SERVICES ACT)

Επιβλέπων:

Γεώργιος Γιαννόπουλος

Πειραιάς, Ιούλιος 2024

Where there is great power there is great responsibility, where there is less power there is less responsibility, and where there is no power there can, I think, be no responsibility.

*Winston Churchill*¹

---

¹ South African Native Races HC Deb 28 February 1906 vol 152 cc1212-47 https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1906/feb/28/south-african-native-races#S4V0152P0_19060228_HOC_307

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	11
1.1 Ιστορική αναδρομή: θεσμοθέτηση και έκταση της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών στο Διαδίκτυο.....	11
1.1.1. Το παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής	14
α) CDA.....	14
β) DMCA	17
γ) Νομολογία στις Η.Π.Α.	20
1.1.2. Η Οδηγία 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο.....	23
1.2. Η σταδιακή επίταση της ευθύνης των παρόχων.....	26
1.2.1. Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης	28
1.2.2. Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/790.....	31
1.2.3. Ψηφιακός μετασχηματισμός και νέες προκλήσεις	33
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	38
2.1. Η Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες [Digital Services Act (DSA)].....	38
2.1.1. Σκοποί.....	40
2.1.2. Προσέγγιση της υιοθετούμενης ρύθμισης	43
2.2. Πεδίο εφαρμογής	45
2.2.1. Οι πάροχοι και οι ενδιάμεσες υπηρεσίες	46
2.2.2. Εδαφικό πεδίο εφαρμογής	52
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	54
3.1. Ευθύνη παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών: από την υπαιτιότητα στην υπευθυνότητα	54
3.1.1. Υποχρεώσεις για όλους τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών	55
3.1.2. Πρόσθετες υποχρεώσεις για τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας	61
3.1.3. Πρόσθετες υποχρεώσεις για τους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών	64
3.1.4. Πρόσθετες υποχρεώσεις για τους παρόχους επιγραμμικών αγορών (marketplaces)	70
3.1.5. Πρόσθετες υποχρεώσεις πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών και πολύ μεγάλων επιγραμμικών μηχανών αναζήτησης	71
3.1.6. Ειδικά ο έλεγχος (παρακολούθηση) και η αφαίρεση παράνομου περιεχομένου ..	74

3.2. Απαλλαγή από την ευθύνη	78
3.2.1. Προϋποθέσεις απαλλαγής από την ευθύνη	79
3.2.2. Η ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη»	82
3.3. Εφαρμογή της DSA: Εποπτεία και κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης	83
3.3.1. Ο θεσμός του Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών – Συναρμοδιότητες με άλλες Αρχές;	84
3.3.2. Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	86
3.3.3. Κυρώσεις	87
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	90
4.1. Η DSA ως μέρος του ψηφιακού συνταγματισμού	90
4.2. «Compliance fatigue» ή «Brussels effect»;	93
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	102

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των μεταβολών που επήλθαν στην ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών στο διαδίκτυο (Internet), ως αποτέλεσμα της υιοθέτησης της Πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες (Digital Services Act/DSA)².

Στο πρώτο κεφάλαιο αποτυπώνεται η ιστορική διαδρομή της θεσμοθέτησης της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, η επίδραση της νομοθεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Η.Π.Α.) και η διαχρονική εξέλιξή της, τόσο νομολογιακά, με επισκόπηση κάποιων εκ των σημαντικότερων σχετικών αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και πρακτικά, με την εμφάνιση νέων τεχνολογιών και προκλήσεων.

Ακολούθως, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η DSA, και ειδικότερα ο σκοπός, η ρυθμιστική προσέγγιση, το προς ρύθμιση αντικείμενο και το εδαφικό πεδίο εφαρμογής.

Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται εκτενώς το νέο καθεστώς ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, με βάση τις διακρίσεις των τελευταίων σε τέσσερις (4) κατηγορίες, κατά τις προβλέψεις της DSA, καθώς και οι καινοτομίες που εισάγονται, σε σχέση με τα έως τώρα ισχύοντα.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, επιχειρείται η ανάγνωση των νέων ρυθμίσεων υπό το πρίσμα της διαφαινόμενης τάσης της ενωσιακής νομοθεσίας για οριοθέτηση κράτους και (κυρίως) ιδιωτών στο ψηφιακό περιβάλλον, αλλά και σε συνδυασμό με ήδη υπάρχοντα νομοθετήματα, όπως ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων και η Πράξη για τις ψηφιακές αγορές, καθώς και προτάσεις νομοθετημάτων που έχουν αναπτυχθεί σε ενωσιακό επίπεδο προς τον ίδιο σκοπό, όπως η Πράξη για την τεχνητή νοημοσύνη.

Στον επίλογο, αποπειράται μια αξιολόγηση των ρυθμίσεων της DSA για την ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, με ανάδειξη τόσο των διαφαινόμενων πλεονεκτημάτων όσο και των αναπόφευκτων προβληματισμών, ιδίως ως προς τον τρόπο και τις δυνατότητες εφαρμογής και ως προς την εμπλοκή περισσότερων συναρμόδιων αρχών.

---

² Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065> (πρόσβαση 31.3.2024)

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the changes that occurred in the responsibility of the providers of intermediary service providers on the Internet, as a result of the adoption of the Digital Services Act (DSA)³.

In the first chapter, are reflected the historical path of the institutionalization of the liability of intermediary service providers, the effect of the legislation of the United States of America (USA) and its evolution over time, both jurisprudentially, with an overview of some of the most important relevant decisions of Court of Justice of the European Union, as well as practically, with the emergence of new technologies and challenges.

Subsequently, the second chapter presents the Digital Services Act, and in particular the purpose, the regulatory approach, the object to be regulated and the territorial scope of application.

In the third chapter, the new responsibility regime of intermediate service providers is presented in detail, based on the distinctions of the latter in four (4) categories, according to the provisions of the Act, as well as the innovations introduced, in relation to the ones currently in force.

Finally, in the fourth chapter, an attempt is made to read the new regulations in the light of the looming tendency of the EU legislation to demarcate the state and (mainly) individuals in the digital environment, but also in combination with already existing legislation, such as the General Data Protection Regulation (GDPR) and the Digital Markets Act (DMA), as well as legislative proposals developed at EU level for the same purpose, such as the Artificial Intelligence Act.

In the conclusion, an assessment of the arrangements for the liability of intermediary service providers of the Digital Services Act is attempted, highlighting both the apparent advantages and the inevitable concerns, in particular as regards the manner and possibilities of implementation and the involvement of more co-competent authorities.

---

³ Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065> (access 31.3.2024)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Διαδίκτυο (Internet) λειτουργεί τεχνικά με τέτοιο τρόπο, ώστε, για τη μετάδοση μίας πληροφορίας από τον παραγωγό της στον τελικό αποδέκτη, να είναι αναγκαία η παρεμβολή περισσότερων «ενδιάμεσων» φορέων, που παρέχουν απαραίτητες υπηρεσίες και τεχνική συνδρομή, χωρίς τις οποίες δεν είναι εφικτή η ύπαρξη του μέσου⁴. Ενδεικτικά, οι εν λόγω φορείς παρέχουν υπηρεσίες πρόσβασης, αποθήκευσης, φιλοξενίας, έρευνας, διαμοιρασμού και ανταλλαγής περιεχομένου κ.α.

Το θέμα των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, οι οποίοι αποδίδονται στα αγγλικά με τον όρο «intermediaries» και στα ελληνικά με τον όρο «ενδιάμεσοι»⁵, και ειδικότερα της ευθύνης τους, έχει απασχολήσει ήδη από τα πρώτα χρόνια εμφάνισης του μέσου, το οποίο χρησιμοποιήθηκε, μεταξύ άλλων, και για τη διενέργεια εμπορικών συναλλαγών, με αποτέλεσμα να αναδειχθούν νέες θεματικές προβληματισμού. Όπως και στον «πραγματικό» κόσμο, στον αχανή κόσμο του Διαδικτύου εμφανίστηκαν αντικανονικές συμπεριφορές, δηλαδή παράνομες, επιζήμιες ή απλώς μη αποδεκτές, και το ερώτημα «τις πταίει;» παρέμενε μετέωρο.

Ως εκ τούτου, ανέκυψαν σημαντικά ζητήματα σχετικά με το ρόλο και το νομικό καθεστώς των ενδιάμεσων, κυρίως ως προς το μείζον θέμα της δυνατότητας καταλογισμού τους, με την έννοια της ποινικής, αστικής ή διοικητικής ευθύνης τους⁶ για προβληματικό, κατά τα ανωτέρω, περιεχόμενο που δεν παρήγαγαν, γνώριζαν ή με όποιο τρόπο συν-καθόριζαν, αλλά, αντίθετα, προέρχονταν από άλλο, τρίτο μέρος, που το διακινούσε δια των υπηρεσιών τους. Ακολουθώντας, αν πράγματι υπήρχε τέτοια δυνατότητα, όπως η νομολογία ενίοτε δεχόταν, ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.), τότε οι ενδιάμεσοι με ποιο τρόπο και σε ποιο βαθμό μπορούσαν να προστατευτούν; Αν ευθύνονταν εν τέλει για τις ενέργειες τρίτων, μήπως μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν προληπτικά την, ούτως ή άλλως υπάρχουσα δυνατότητά τους να ελέγχουν το διακινούμενο περιεχόμενο και να αφαιρούν ή να παρεμποδίζουν την ανάρτησή του; Εάν ναι, σε ποιες περιπτώσεις, υπό ποιες συνθήκες και προϋποθέσεις; Η απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα δεν ήταν διόλου αυτονόητη ή απλή, αν αναλογιστεί κανείς ότι το Διαδίκτυο δεν αναγνωρίζει σύνορα, χαρακτηρίζεται από

---

⁴ Γιαννόπουλος, Γ. (2013), *Η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο Internet*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.3 επ.

⁵ Για την επιλογή της ελληνικής απόδοσης του όρου «intermediaries» βλ. Γιαννόπουλο, οπ.π., σελ.6

⁶ Γιαννόπουλος, οπ.π., σελ.52 επ.

ανωνυμία, μεγάλη ταχύτητα κατά τη διακίνηση ασύλληπτου όγκου πληροφοριών και απροσδιόριστο αριθμό χρηστών κάθε δεδομένη στιγμή. Με την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας, και τη γιγάντωση των επιχειρήσεων που προσφέρουν ενδιάμεσες υπηρεσίες, τα ανωτέρω ζητήματα κατέστησαν ακόμα πιο εμφανή και η νομική απάντησή τους επιτακτικότερη.

Η αρχική απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα ήρθε από τις Η.Π.Α., με δύο καθοριστικής σημασίας νομοθετήματα για τη ρύθμιση της ευθύνης των ενδιάμεσων, το νόμο για την Ευπρέπεια των Επικοινωνιών του 1996 (Communication Decency Act - DCA)⁷, και δη το άρθρο 230, για ζητήματα δυσφήμισης και ανάρτησης άσεμνου και πορνογραφικού περιεχομένου, και το νόμο για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Χιλιετία του 1998 (Digital Millenium Copyright Act - DMCA)⁸, με το περίφημο άρθρο 512, για ζητήματα προσβολών της πνευματικής ιδιοκτησίας. Στην Ευρώπη, η πρώτη ρυθμιστική απόπειρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την ευθύνη των ενδιάμεσων, εμπνευσμένη από τα ανωτέρω νομοθετήματα, περιλήφθηκε στην Οδηγία 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο (ΟΔΗΛΕ)⁹. Τόσο οι Η.Π.Α. όσο και η Ε.Ε., υποκινούμενες από την κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα της εποχής και την ανάγκη για στήριξη της «ηλεκτρονικής» επιχειρηματικότητας και της περαιτέρω ανάπτυξης του νέο μέσου, για τις οποίες είχε εδραιωθεί ως καθοριστικής συμβολής ο ρόλος των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, υιοθέτησαν ένα καθεστώς ευρείας ασυλίας στους τελευταίους, απαλλάσσοντάς τους, υπό προϋποθέσεις, από την ευθύνη για τις παράνομες πληροφορίες που δημοσιεύουν και διακινούν, μέσω των υπηρεσιών τους, τρίτοι. Με τα ως άνω νομοθετήματα αναγνωρίστηκε, σε γενικές γραμμές, ο καθαρά διαμεσολαβητικός, ουδέτερος και επί τω πλείστω παθητικός

---

⁷ US Code, Title 47, Chapter 5, Subchapter II, Article 230, διαθέσιμο σε <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2022-title47/html/USCODE-2022-title47-chap5-subchapII-partI-sec230.htm> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁸ H.R.2281 - Digital Millennium Copyright Act - 105th Congress (1997-1998), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/2281> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁹ Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0031>(πρόσβαση 31.3.2024)

ρόλος των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, ο οποίος αποτέλεσε το δικαιοκρατικό θεμέλιο για την προστασία τους.

Καθώς, όμως, οι συνθήκες τόσο στον πραγματικό όσο και στον ψηφιακό κόσμο μεταβάλλονταν με ταχύτατους ρυθμούς, προέκυψαν νέες προκλήσεις αναφορικά με τη ρύθμιση του ρόλου και της ευθύνης των ενδιάμεσων. Τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκαν νέες μορφές ενδιάμεσων υπηρεσιών, ενώ κάποιες από τις υπάρχουσες γιγαντώθηκαν και συγκέντρωσαν σημαντική δύναμη, η δε λειτουργία τους δεν ανταποκρινόταν, σε ό,τι αφορά στην Ε.Ε., στο μοντέλο του ουδέτερου παράγοντα, που είχε αφετηρία η ρύθμιση της ΟΔΗΛΕ. Περαιτέρω, καθώς η κοινωνική, οικονομική αλλά και προσωπική καθημερινή ζωή έχει σε μεγάλο βαθμό μεταφερθεί στον ψηφιακό κόσμο, εμφανίστηκαν νέες απειλές για τα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων – χρηστών του Διαδικτύου και αποδεκτών των ενδιάμεσων υπηρεσιών. Συνεπώς, κατέστη προφανής η ανάγκη για επικαιροποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου, ώστε να ανταποκρίνεται στις διαμορφωθείσες συνθήκες.

Προκειμένου να απαντήσει στις νέες προκλήσεις, η Ε.Ε. υιοθέτησε το 2022 τον Κανονισμό (ΕΕ) 2022/2065 για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες, εφεξής DSA από την αγγλική απόδοση του Κανονισμού ως Digital Services Act)¹⁰, με τον οποίο ρυθμίζονται οι ενδιάμεσες υπηρεσίες που παρέχονται σε αποδέκτες στην Ένωση. Η καινοτομία της DSA έγκειται στη μεταστροφή που εισάγει στο ζήτημα της ευθύνης των ενδιάμεσων, καθώς, πέραν του καθεστώτος ασυλίας, που διατηρεί σχεδόν αυτούσιο από την ΟΔΗΛΕ, εισάγει μια σειρά υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας (due diligence) για τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, σε διαβαθμισμένα επίπεδα, ανάλογα με το είδος της παρεχόμενης ενδιάμεσης υπηρεσίας, το μέγεθος της επιχείρησης και το πλήθος των αποδεκτών της. Με τον τρόπο αυτό, το κέντρο βάρους της ευθύνης των ενδιάμεσων μετατοπίζεται από την εν στενή εννοία ευθύνη, υπό την εκδοχή της υπαιτιότητας (liability), σε αυτή της υπευθυνότητας και λογοδοσίας (accountability), λαμβάνοντας υπόψη την προεξέχουσα θέση των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, και δη των επιγραμμικών πλατφορμών, στο νέο ψηφιακό περιβάλλον.

---

¹⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19^{ης} Οκτωβρίου 2022 σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065> (πρόσβαση 31.3.2024)

Σκοπός της παρούσας είναι η μελέτη, ανάλυση και διερεύνηση της νομοθετικής ρύθμισης της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών στην Ε.Ε. και των μεταβολών που επήλθαν στο εν γένει καθεστώς τους, ύστερα από την υιοθέτηση της DSA, προκειμένου οι αναγνώστες να αποκτήσουν εμπειριστατωμένη γνώση του θέματος και να κατανοήσουν πληρέστερα τις νέες ρυθμίσεις. Βασικός στόχος είναι να αναδειχθούν τα ζητήματα εκείνα που κατέστησαν απαραίτητη την εκ νέου ρύθμιση του ζητήματος της ευθύνης των ενδιάμεσων, καθώς και η τελολογία των σχετικών διατάξεων.

Προς τούτο, αρχικά, είναι απαραίτητη η επιστροφή στη γέννηση του ζητήματος, με την επισκόπηση των πρώτων σχετικών νομοθετημάτων και σημαντικότερων δικαστικών αποφάσεων, τόσο στις Η.Π.Α., που πρωτοπόρησαν, όσο και στην Ε.Ε., καθώς και στις συνθήκες που οδήγησαν στη σταδιακή επίταση της ευθύνης των ενδιάμεσων και τον περιορισμό της σχετικής ασυλίας τους (Πρώτο κεφάλαιο). Εν συνεχεία, παρουσιάζεται η DSA, η οποία υιοθετήθηκε ύστερα από 22 έτη εφαρμογής του προηγούμενου νομοθετήματος και αποκρυσταλλώνει τις νέες ανάγκες και απαιτήσεις (Δεύτερο κεφάλαιο). Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στην ευθύνη των ενδιάμεσων, αναλύεται διεξοδικά το νέο καθεστώς, τόσο ως προς τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας που επιβάλλονται στους ενδιάμεσους, με ειδικότερη αναφορά σε ό,τι αφορά την εκ μέρους τους αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου, όσο και ως προς την υπό προϋποθέσεις απαλλαγή τους από την ευθύνη, ως ισχύει πλέον, και παρουσιάζονται οι μηχανισμοί εποπτείας και κυρώσεων, σε περιπτώσεις παραβάσεων των διατάξεων της DSA (Τρίτο κεφάλαιο). Περαιτέρω, το νέο καθεστώς ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών εξετάζεται εντασσόμενο στο σύστημα του ευρωπαϊκού ψηφιακού συνταγματισμού, κατά μόνος και από κοινού με άλλα ευρωπαϊκά νομοθετήματα που ρυθμίζουν επιμέρους θέματα του ψηφιακού περιβάλλοντος, ως προς τη δυνατότητα να συμπαρασύρει στο ρυθμιστικό του μοντέλο και άλλες έννομες τάξεις σε παγκόσμιο επίπεδο (το «αποτέλεσμα των Βρυξελλών» ή «Brussels effect») ή να αποτελέσει γραφειοκρατικό εμπόδιο την περαιτέρω ανάπτυξη και καινοτομία, λόγω των πολλών υποχρεώσεων που επιβάλλει στις επιχειρήσεις (Τέταρτο κεφάλαιο). Τέλος, παρατίθενται κριτικά συμπεράσματα για τις νέες ρυθμίσεις, οι οποίες, κατά τη συγγραφή της παρούσας, μετρούν μόλις μερικούς μήνες εφαρμογής.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1.1 Ιστορική αναδρομή: θεσμοθέτηση και έκταση της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών στο Διαδίκτυο

Κατά την ανάπτυξη του Διαδικτύου τη δεκαετία του 1990, με στόχο τη συνεχή εξέλιξή του, και σε αντίθεση με άλλες βιομηχανίες που λειτουργούσαν υπό μορφή δικτύου, η ρυθμιστική παρέμβαση σε αυτό ήταν ελάχιστη και βασιζόταν σε τρεις βασικές αρχές¹¹, που είχαν υιοθετηθεί τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στην Ε.Ε.¹². Η πρώτη αρχή όριζε ότι δε θα έπρεπε να υπάρχει ρύθμιση απλώς και μόνο για την ρύθμιση, υπό την έννοια ότι δε θα έπρεπε να υιοθετηθεί νομοθεσία για προβλήματα που δεν είχαν προκύψει ακόμα. Η δεύτερη αρχή συνοψιζόταν στη γενική ιδέα ότι το ηλεκτρονικό εμπόριο θα έπρεπε να είναι ελεύθερο, χωρίς

---

¹¹ Savin, A. (2021), 'The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet', Copenhagen Business School, CBS LAW Research Paper No. 21-04, *Journal of Internet Law*, SSRN, δημοσίευση 16 Φεβρουαρίου 2021, διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3786792> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹² European Commission, A European Initiative in Electronic Commerce, Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(97)157 (15 April 1997).

ειδικό καθεστώς αδειοδότησης¹³. Τέλος, σύμφωνα με την τρίτη αρχή, οι ενδιαμέσοι δεν έπρεπε να φέρουν ευθύνη για το περιεχόμενο¹⁴ που δημοσιεύεται από άλλους¹⁵.

Η τρίτη αυτή αρχή, ως ρυθμιστική προσέγγιση, υιοθετήθηκε με βάση τις ιδιαίτερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες της εποχής. Ο «νέος θαυμαστός κόσμος» του Διαδικτύου έκανε τα πρώτα του βήματα, η υποδομή τελούσε ακόμα υπό κατασκευή και ήταν ορατός ο κίνδυνος να μείνει κενή περιεχομένου, αν δεν παρέχονταν τα σωστά κίνητρα στην τεχνολογική καινοτομία για τη δημιουργία εκατομμυρίων εφαρμογών. Καθώς το επιχειρηματικό εγχείρημα ήταν αυταπόδεικτα απρόβλεπτο και μεγάλου ρίσκου, έγινε άμεσα κατανοητό ότι, κατά τη χάραξη των σχετικών πολιτικών ρύθμισης, έπρεπε να παρασχεθούν κίνητρα ενθάρρυνσης για είσοδο στη νέα αγορά στους ενδιαμέσους, με

---

¹³ Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετήθηκε παράλληλα η αρχή του ελέγχου στη χώρα προέλευσης, που σημαίνει ότι οι υπηρεσίες Διαδικτύου υπάγονταν μόνο στη νομοθεσία της χώρας προέλευσής τους, βλ. Savin, οπ.π., σελ.1. Κατά τη ρητή δε διατύπωση του άρθρου 4 παρ.1 της ΟΔΗΛΕ «τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η ανάληψη και η άσκηση δραστηριότητας φορέα παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας δεν μπορεί να υπαχθεί σε καθεστώς προηγούμενης παροχής άδειας ή σε οποιαδήποτε άλλη προϋπόθεση ισοδύναμου αποτελέσματος», με εξαίρεση το πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (άρθρο 4 παρ.2 ΟΔΗΛΕ). Το ΠΔ 131/2003 (ΦΕΚ Α' 116/16.05.2003), με το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η ΟΔΗΛΕ, όριζε στο άρθρο 3 αντίστοιχα ότι «Η ανάληψη και η άσκηση δραστηριότητας φορέα παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας είναι ελεύθερη με την επιφύλαξη των καθεστώτων έγκρισης που δεν αφορούν ειδικά και αποκλειστικά τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας ή των καθεστώτων έγκρισης που προβλέπονται στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, σύμφωνα με το Ν. 2867/2000 (Α' 273) και το Π.Δ. 157/1999 (Α' 153), ως ισχύουν», βλ. Γιαννόπουλος, Γ. (2018), *Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.49 επ.

¹⁴ Συνοπτικά, το εν θέματι περιεχόμενο μπορεί να διακριθεί σε α) αμιγώς παράνομο, υπό την έννοια παραβίασης διατάξεων ποινικού δικαίου, β) επιζήμιο, που γεννά αστικές αξιώσεις (αποζημίωση, άρση προσβολής και παράλειψή της στο μέλλον), και γ) απλώς «ενοχλητικό». Βλ. Γιαννόπουλος, (2013), οπ.π., σελ.25 επ.

¹⁵ Βλ. Kosseff, J. (2019), *The twenty-six words that created the Internet*, Cornell University Press. Οι είκοσι έξι λέξεις αναφέρονται στη διατύπωση του άρθρου 230 του νόμου για την Ευπρέπεια των Επικοινωνιών του 1996 των Η.Π.Α., σύμφωνα με το οποίο "No provider or user of an interactive computer service shall be treated as the publisher or speaker of any information provided by another information content provider.", βλ. αναλυτικά παρακάτω στην ενότητα 1.1.1 στοιχ.α.

κυριότερο την εγγύηση απαλλαγής από την ευθύνη για τυχόν σφάλματα, προερχόμενα από τρίτους¹⁶.

Το ζήτημα της ευθύνης των ενδιαμέσων για αποθηκευόμενες ή διακινούμενες μέσω αυτών πληροφορίες τρίτων, συνέχισε να απασχολεί ιδίως στον τομέα των εμπορικών συναλλαγών, ωστόσο η έλευση του συμμετοχικού διαδικτύου (web 2.0), των ιστολογίων και των κοινωνικών δικτύων το επεξέτεινε σημαντικά, με κύριους τομείς προβληματισμού την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, τις προσβολές προσωπικότητας και την προστασία των προσωπικών δεδομένων¹⁷.

Η νομολογία παρείχε τις πρώτες λύσεις στα ανακύψαντα ζητήματα, και εν πολλοίς διαμόρφωσε τη νομοθεσία που ακολούθησε και ήρθε να ρυθμίσει την ευθύνη των ενδιαμέσων¹⁸, προσπαθώντας να τάμει τη διαφορά μεταξύ, αφενός, της αρχής του ελεύθερου Διαδικτύου – και της διατήρησης των κινήτρων για επενδύσεις και καινοτομία – και, αφετέρου, της προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών¹⁹. Στην αμέσως επόμενη ενότητα, θα παρουσιαστούν τα πρώτα νομοθετικά εγχειρήματα για τη ρύθμιση της ευθύνης των ενδιαμέσων [νόμος για την Ευπρέπεια των Επικοινωνιών του 1996 (Communication Decency Act – DCA) και νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Χιλιετία του 1998 (Digital Millenium Copyright Act - DMCA)] καθώς και κάποιες σημαντικές δικαστικές αποφάσεις στις Η.Π.Α., και η Οδηγία για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο 2000/31/EK, που αποτέλεσε την πρώτη ευρωπαϊκή νομοθετική απόπειρα οριοθέτησης του εξεταζόμενου ζητήματος.

---

¹⁶ Frosio, G. (2022), Platform Responsibility in the Digital Services Act: Constitutionalising, Regulating and Governing Private Ordering, in Savin, A. Trzaskowski, J. (eds), *Research Handbook on EU Internet Law* (Edward Elgar, 2023) 253-270, Queen's University Belfast Law Research Paper, SSRN, δημοσίευση 15 Οκτωβρίου 2022 τελευταία αναθεώρηση 4 Δεκεμβρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4236510> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁷ Γιαννόπουλος, Γ. (2018), οπ.π, σελ.177 επ.

¹⁸ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ. 63 επ.

¹⁹ Frosio, οπ.π., σελ.4

1.1.1. Το παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής

Αναφορικά με το ζήτημα της ρύθμισης της ευθύνης των ενδιάμεσων, οι Η.Π.Α. πρωτοπόρησαν νομοθετικά²⁰, υιοθετώντας διαδοχικά δύο νομοθετήματα, με σκοπό να αντιμετωπιστούν τα ειδικότερα θέματα που είχαν προκύψει από την συνεχώς πιο εκτεταμένη χρήση του Διαδικτύου. Με το νόμο για την Ευπρέπεια των Επικοινωνιών του 1996 (Communication Decency Act - DCA) επιχειρήθηκε να ρυθμιστεί η ευθύνη των ενδιάμεσων σε ζητήματα δυσφήμισης και ανάρτησης άσεμνου και πορνογραφικού περιεχομένου, ενώ με το νόμο για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Χιλιετία του 1998 (Digital Millenium Copyright Act - DMCA) αντιμετωπίστηκε η ευθύνη των ενδιάμεσων σε ζητήματα προσβολών της πνευματικής ιδιοκτησίας²¹.

α) CDA

Το 1996, το Κογκρέσο των Η.Π.Α. υιοθέτησε τον Τίτλο 47 του Κεφαλαίου V, Άρθρο 230 του Αμερικανικού Νόμου για τις Ραδιοεπικοινωνίες (Wire or Radio Communication Common Carrier, Common Carrier Regulation), γνωστό και ως νόμο για την Ευπρέπεια των Επικοινωνιών (Communications Decency Act, 1996 - CDA), προκειμένου να εναρμονίσει και να άρει τις ασυνέπειες στη νομοθεσία για τις επικοινωνίες, και να δημιουργήσει ένα συνεκτικό πλαίσιο ρυθμίσεων με σκοπό τον περιορισμό του πορνογραφικού ή και ευρύτερα άσεμνου περιεχομένου στον κυβερνοχώρο²².

Η ψήφιση του εν λόγω νόμου ήρθε σε συνέχεια σημαντικών δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες αντιμετώπισαν το ζήτημα της ευθύνης των ενδιάμεσων για περιεχόμενο που

---

²⁰ Usman, H., (2017), 'Guideline on Internet Service Providers (ISPs) Liability Regime in the United States', Ahmadu, M.L. (ed.) *Perspectives on Nigerian Law*, Sokoto: Usmanu Danfodio University Press, ISBN: 978-978-963-557-3, SSRN, δημοσίευση 15 Αυγούστου 2018, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3204415> (πρόσβαση 31.3.2024)

²¹ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.63

²² Muwanguzi, P., (2011) 'Pulling the Plug: Rationalizing the Immunity of the Communications Decency Act' SSRN δημοσίευση 7 Μαρτίου 2012, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=2018029> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2018029> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.2

προερχόταν από τρίτους. Ειδικότερα, ήδη από το 1991, στην υπόθεση *Cubby v. CompuServe*²³, το Ομοσπονδιακό Περιφερειακό Δικαστήριο της Νέας Υόρκης έκρινε ότι η CompuServe, εταιρεία ανάπτυξης και διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών υπολογιστών, μεταξύ των οποίων και μίας ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, στην οποία οι χρήστες είχαν πρόσβαση σε συνδρομητική βάση και τη δυνατότητα να μεταφορτώνουν και δημοσιεύουν περιεχόμενο, εκτελούσε «διανομή» και δεν ήταν «εκδότης»²⁴, καθώς δεν ασκούσε κανένα έλεγχο στο περιεχόμενο των αναρτήσεων των συνδρομητών της, ούτε στους ίδιους τους συνδρομητές²⁵. Συνεπώς, η CompuServe, η οποία σημειωτέον είχε παραχωρήσει σε τρίτο μέρος την εν γένει διαχείριση του επίμαχου forum της ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, δεν ήταν εύλογα σε θέση να γνωρίζει το δυσφημιστικό περιεχόμενο που δημοσιεύτηκε από συνδρομητή της, και ως εκ τούτου δεν έφερε ευθύνη για αυτό²⁶.

Αντίθετα με την ανωτέρω απόφαση, στην υπόθεση *Stratton Oakmont, Inc. v. Prodigy Services Co*²⁷ το 1995, η εταιρεία Prodigy κρίθηκε από το Δικαστήριο της Νέας Υόρκης υπεύθυνη για το δυσφημιστικό περιεχόμενο που δημοσιεύτηκε από άγνωστο χρήστη στην ενότητα “Money Talks” του χώρου ανάρτησης πληροφοριών (bulletin board) που διατηρούσε²⁸, καθώς η εταιρεία είχε υιοθετήσει σύστημα ελέγχου των αναρτήσεων, γεγονός που, κατά το Δικαστήριο, την εξομοίωνε με «εκδότη» υπό την παραδοσιακή έννοια του όρου²⁹.

---

²³ *Cubby, Inc. v. CompuServe Inc.*, U.S. District Court for the Southern District of New York - 776 F. Supp. 135 (S.D.N.Y. 1991), October 29, 1991, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/776/135/2340509/> (πρόσβαση 31.3.2024)

²⁴ Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «...Μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων είναι το λειτουργικό ισοδύναμο ενός πιο παραδοσιακού διανομέα τύπου...» και η απόδοση ευθύνης για το δυσφημιστικό περιεχόμενο στη CompuServe, αντιθέτως με όσα εφαρμόζονται σχετικά «... σε μια δημόσια βιβλιοθήκη, βιβλιοπωλείο ή περίπτερο θα επέβαλε αδικαιολόγητη επιβάρυνση της ελεύθερης ροής πληροφοριών...».

²⁵ Muwanguzi, οπ.π., σελ.7

²⁶ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.91

²⁷ *Stratton Oakmont, Inc. v. Prodigy Servs.*, Supreme Court, Nassau County, New York, May 24, 1995, 1995 23 Media L. Rep. 1794 (N.Y. Sup. Ct. 1995), διαθέσιμο σε <https://casetext.com/case/stratton-oakmont-inc-v-prodigy-servs> (πρόσβαση 31.3.2024)

²⁸ Η PRODIGY διατηρούσε ιστοσελίδα με τουλάχιστον δύο εκατομμύρια συνδρομητές, οι οποίοι δημοσίευαν περιεχόμενο στους διάφορους θεματικούς «πίνακες ανακοινώσεων» (bulletin boards).

²⁹ Muwanguzi, οπ.π., σελ.6

Συνεπεία των αντικρουόμενων θέσεων που υιοθετούνταν από τα δικαστήρια, υιοθετήθηκε ο νόμος για την Ευπρέπεια των Επικοινωνιών το 1996. Η αρχική στόχευση του νόμου ήταν ο περιορισμός της διάδοσης στο Διαδίκτυο πορνογραφικού και εν γένει άσεμνου υλικού, με διατάξεις που προκάλεσαν σημαντική αναταραχή στις Η.Π.Α., καθώς υποστηρίχθηκε ότι οι περιορισμοί που τίθεντο σε εφαρμογή ήταν υπέρμετροι και οδηγούσαν σε παραβίαση του Συντάγματος της χώρας, και συγκεκριμένα της Πρώτης Τροπολογίας για την ελευθερία της έκφρασης³⁰. Οι εν λόγω διατάξεις (άρθρα 223 d και 223a) κρίθηκαν αντισυνταγματικές από το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α., με την απόφαση *Reno v. ACLU*³¹, η οποία είναι εμβληματική ως προς τη διακήρυξη της επικράτησης της κατοχυρωμένης με την Πρώτη Τροπολογία του Συντάγματος ελευθερίας της έκφρασης έναντι οποιασδήποτε μορφής λογοκρισίας και ανεξαρτήτως του μέσου, επιφυλάσσοντας δηλαδή την απόλαυση του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος και στο νέο μέσο του Διαδικτύου³². Ωστόσο, διατηρήθηκε η ισχύς λοιπών άρθρων του νόμου, και δη των σχετικών με τον περιορισμού του απρεπούς περιεχομένου, μεταξύ δε αυτών, και του άρθρου 230.

Με την ανωτέρω διάταξη εισήχθη για πρώτη φορά η νομοθετική απαγόρευση της ευθύνης των ενδιαμέσων για περιεχόμενο που αναρτούν τρίτοι, εξαιρουμένων ζητημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και ποινικής ευθύνης, με ειδικότερη μνεία των περιπτώσεων παιδικής πορνογραφίας και άσεμνου περιεχομένου. Η ασυλία είναι αποτέλεσμα συνδρομής τριών προϋποθέσεων, οι οποίες συνίστανται σε α) παροχή από τον αμυνόμενο διαδραστικών ηλεκτρονικών υπηρεσιών, έννοια ευρύτερη από την «παροχή πρόσβασης», β) αίτημα κατά του αμυνόμενου, σαν να απευθυνόταν κατά του (αρχικού) εκδότη, γ) προέλευση της πληροφορίας από τρίτο μέρος – πάροχο περιεχομένου³³. Οι ενδιαμέσοι απολαμβάνουν της ασυλίας του «ασφαλούς λιμένα» του άρθρου 230, δεδομένου ότι απλώς μεσολαβούν για να

---

³⁰ Η κριτική εστίασε κυρίως στο άρθρο 223, το οποίο εισήγαγε αυστηρές ποινές για τη διάθεση ή την εν γνώση τηλεπικοινωνιακή διευκόλυνση της διάθεσης άσεμνου περιεχομένου σε ανηλίκους, βλ. σχετικά Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.91

³¹ *Reno Attorney General of the US et al v. American Civil Liberties Union et al*, Supreme Court, June 26, 1997, 521 U.S. 844 (1997), διαθέσιμο σε <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/521/844/> (πρόσβαση 31.3.2024)

³² Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.92

³³ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.92-93

διαδοθεί το περιεχόμενο και δεν επεμβαίνουν στη διακινούμενη μέσω των υπηρεσιών τους πληροφορία³⁴.

Το άρθρο 230 αποκαλείται συχνά το θεμέλιο του Διαδικτύου³⁵, καθώς, από κοινού με το νόμο για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Χιλιετία του 1998, έθεσαν τις προϋποθέσεις της αλματώδους ανάπτυξης του Διαδικτύου και των τεχνολογικών κολοσσών που ενεργούν σε αυτό ως ενδιάμεσοι³⁶, εξασφαλίζοντας συγχρόνως τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών μέσω της ευαισθητοποίησης των ενδιαμέσων για το περιεχόμενο που φιλοξενούν³⁷.

β) DMCA

Το 1998 ψηφίστηκε στις Η.Π.Α. ο νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Χιλιετία (Digital Millennium Copyright Act - DMCA), με σκοπό την εφαρμογή της Συμφωνίας για την Πνευματική Ιδιοκτησία (WIPO Copyright Treaty) και της Συμφωνίας για τις Ερμηνείες, Εκτελέσεις και τα Φωνογραφήματα (EIPO Performances and Phonograms Treaty) του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (World Intellectual Property Organization – WIPO). Ο νόμος αυτός δημιούργησε τον «ασφαλή λιμένα» των ενδιαμέσων για θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας³⁸, που, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, εξαιρούνταν ρητά του πεδίου εφαρμογής της CDA.

Σημαντικές δικαστικές αποφάσεις οδήγησαν στην υιοθέτηση του νόμου, όπως και στην περίπτωση της CDA. Το νέο μέσο του Διαδικτύου και οι απεριόριστες δυνατότητες

---

³⁴ Ιγγλεζάκης, Ι. (2022), *Το δίκαιο της ψηφιακής οικονομίας*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.98

³⁵ Βλ. ανωτέρω υποσ.15

³⁶ Εξίσου σημαντικός είναι ο αντίκτυπος του άρθρου 230 και στην οικονομία των Η.Π.Α., βλ. Dipron, C. (2017) 'Economic Value of Internet Intermediaries and the Role of Liability Protections', National Economic Research Associates report produced for the Internet Association, διαθέσιμο σε <http://internetassociation.org/wp-content/uploads/2017/06/Economic-Value-of-Internet-Intermediaries-the-Role-of-Liability-Protections.pdf> (πρόσβαση 31.3.2024) σελ.5

³⁷ Department of Justice review of Section 230 of the Communications Decency Act of 1996, διαθέσιμο σε <https://www.justice.gov/archives/ag/department-justice-s-review-section-230-communications-decency-act-1996> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁸ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.71 επ.

διαμοιρασμού περιεχόμενου που δημιούργησε, οδήγησαν τους δικαιούχους προστασίας πνευματικών έργων να αναζητήσουν ευθύνες (και) από τους ενδιάμεσους, οι οποίοι αποτελούσαν «εύκολο στόχο», λόγω αφενός της οικονομικής τους δύναμης και του ακώλυτου εντοπισμού τους, αφετέρου του ρόλου τους, καθώς θα μπορούσαν να αναδειχθούν σε σημαντικούς παράγοντες επιβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των δικαιούχων³⁹. Το 1993, το Δικαστήριο της Φλόριντα δικαίωσε την εταιρεία Playboy Enterprises, Inc., στην αγωγή της κατά του διαχειριστή ενός χώρου ανάρτησης πληροφοριών (Bulletin Board System - BBS)⁴⁰ για παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας συνεπεία της διακίνησης (μεταφόρτωση) φωτογραφιών του περιοδικού Playboy, που πραγματοποιούσαν οι συνδρομητές του χώρου. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο διαχειριστής του BBS, αν και ενδιάμεσος, ήταν πλήρως και αντικειμενικά υπεύθυνος για παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων της δικαιούχου.

Εν συνεχεία, η νομολογία κινήθηκε από το δόγμα της αντικειμενικής ευθύνης σε αυτό της δευτερεύουσας⁴¹. Τα δικαστήρια απέδιδαν ευθύνη στους ενδιάμεσους για τις παραβιάσεις δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που διέπρατταν οι χρήστες τους, υιοθετώντας την αρχή της συνδρομής στην παράβαση και την έμμεση ευθύνη (contributory infringement)⁴². Το 1995, το Δικαστήριο της Καλιφόρνια με την απόφασή του στην υπόθεση *Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services Inc.*⁴³, έκρινε ότι ο ενδιάμεσος δεν έφερε μεν αντικειμενική ευθύνη, αλλά, ωστόσο, η εκ μέρους του διευκόλυνση

---

³⁹ Elkin-Koren, N., (2006), 'Making Technology Visible: Liability of Internet Service Providers for Peer-to-Peer Traffic', *New York University Journal of Legislation and Public Policy*, Vol. 9 (1), pp. 16-73, διαθέσιμο σε <https://nyujlpp.org/wp-content/uploads/2012/11/Niva-Elkin-Koren-Making-Technology-Visible.pdf> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.25 επ.

⁴⁰ *Playboy Enterprises, Inc. v. Frena*, December 9, 1993, 839 F. Supp. 1552 (M.D. Fla. 1993), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/839/1552/1444305/> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁴¹ Για τη διάκριση του αγγλοσαξονικού δικαίου μεταξύ κύριας και δευτερεύουσας παραβίασης και, αντίστοιχα, της αντικειμενικής ευθύνης και των μορφών υπαιτιότητας στη δεύτερη περίπτωση [επιδοκιμασία/εξουσιοδότηση και επιβοηθητική (contributory) ή έμμεση (vicarious) ευθύνη], βλ. Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.63-65

⁴² Elkin-Koren, οπ.π., σελ.27 επ.

⁴³ *Religious Tech. Center v. Netcom On-Line Comm.*, US District Court for the Northern District of California, November 21, 1995, 907 F. Supp. 1361 (N.D. Cal. 1995), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/907/1361/2249916/> (πρόσβαση 31.3.2024)

της ηλεκτρονικής επικοινωνίας συνεπάγεται δυνητικά την ευθύνη του, εφόσον γνώριζε επαρκώς τις παράνομες πράξεις, περίπτωση που συνέτρεχε εν προκειμένω λόγω αποστολής σχετικής επιστολής από την ενάγουσα⁴⁴. Αντίστοιχα, στη διάσημη υπόθεση *A & M Records Inc. v. Napster Inc.*⁴⁵, κρίθηκε ότι η Napster, εταιρεία παροχής υπηρεσιών ανταλλαγής ψηφιακά συμπιεσμένων αρχείων μουσικής mp3, διέπραττε έμμεση και επιβοηθητική προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των δικαιούχων δισκογραφικών εταιρειών, καθώς είχε γνώση, παρείχε την υποδομή και ενθάρρυνε τους χρήστες της υπηρεσίας να διαπράξουν τις παράνομες πράξεις, ωφελούνταν οικονομικά και δε διέθετε μηχανισμούς αποτροπής των προσβολών⁴⁶.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που έθεσε η νομολογία, και να διαλευκανθεί το είδος, το εύρος και οι περιπτώσεις απαλλαγής από την ευθύνη των ενδιαμέσων, υιοθετήθηκε ο νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ψηφιακή Χιλιετία, που πρόσθεσε στον Κώδικα Πνευματικής Ιδιοκτησίας το άρθρο 512, εισάγοντας την ασυλία των ενδιαμέσων για την παράνομη διακίνηση προστατευμένων πνευματικών έργων από τρίτους.

Ο νόμος ισορροπεί μεταξύ των απαιτήσεων των δικαιούχων πνευματικών δικαιωμάτων και της βιομηχανίας του Διαδικτύου, δημιουργώντας ένα καθεστώς ασφάλειας δικαίου, που, ωστόσο, λαμβάνει ταυτόχρονα σοβαρά υπόψη τις διαδικτυακές προσβολές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας⁴⁷. Σύμφωνα με το άρθρο 512, η ασυλία επιφυλάσσεται σε τρεις αυστηρά καθορισμένες κατηγορίες ενδιάμεσων: 1) «διερχόμενων επικοινωνιών σε ψηφιακά μέσα» (transitory communications), 2) «υπηρεσιών προσωρινής αποθήκευσης» (caching), 3) «υπηρεσιών φιλοξενίας» (storage of information on system

---

⁴⁴ Γιαννόπουλος, οπ.π. υποσ.4 σελ.66-67 και Elkin-Koren, οπ.π., σελ.27

⁴⁵ *A&M Records, Inc. v. Napster, Inc.*, U.S. District Court for the Northern District of California, August 10, 2000 - 114 F. Supp. 2d 896 (N.D. Cal. 2000), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/114/896/2343353/> (πρόσβαση 31.3.2024) και, σε επίπεδο εφετείου, *A&M Records, Inc. v. Napster, Inc.*, US Court of Appeals for the Ninth Circuit, February 12, 2001, 239 F.3d 1004 (9th Cir. 2001), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/239/1004/636120/> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁴⁶ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.68-69

⁴⁷ Elkin-Koren, οπ.π., σελ.28-29

networks)⁴⁸. Προκειμένου να απολαύσουν της ασυλίας, οι ενδιαμέσοι οφείλουν να συνδράμουν στη διευκόλυνση επιβολής των πνευματικών δικαιωμάτων στα συστήματά τους, υιοθετώντας τεχνικά μέτρα για ταυτοποίηση και προστασία των έργων, σε συνεργασία με τους δικαιούχους, και εφαρμόζοντας σχετικές πολιτικές για την απενεργοποίηση λογαριασμών κατ' εξακολούθηση παραβατών, χωρίς ωστόσο να καθιερώνεται γενική υποχρέωση ελέγχου του περιεχομένου. Οι ενδιαμέσοι υποχρεούνται, επίσης, στην αποκάλυψη των στοιχείων των παραβατών ύστερα από δικαστική κλήση κατόπιν αιτήματος του δικαιούχου. Περαιτέρω, η DMCA εισήγαγε το μηχανισμό ειδοποίησης και απόσυρσης, καθορίζοντας με τρόπο αυστηρό και λεπτομερή τις απαιτήσεις ειδοποίησης και τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται μετά από αυτή⁴⁹, παρέχοντας με τον τρόπο αυτό σαφείς κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη διαχείριση σχετικών αιτημάτων⁵⁰.

γ) Νομολογία στις Η.Π.Α.

Ύστερα από την υιοθέτηση των ανωτέρω σημαντικών νομοθετημάτων, τα δικαστήρια των Η.Π.Α. διευκρίνισαν κάποιες περαιτέρω πλευρές του σύνθετου ζητήματος της ευθύνης των ενδιαμέσων.

Αναφορικά με την CDA, η απόφαση *Zeran v. America On Line (AOL)*⁵¹ το 1997, εμβληματική ως προς την ερμηνεία του άρθρου 230, έκρινε ότι ο ενδιαμέσος δεν ευθύνεται για την φιλοξενία δυσφημιστικού υλικού που είχε αναρτήσει τρίτος, παρά το γεγονός ότι ο θιγόμενος τον είχε ειδοποιήσει σχετικά. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 230 παρέχει σε ομοσπονδιακό επίπεδο «... ασυλία σε οποιαδήποτε περίπτωση που θα καθιστούσε τους παρόχους υπηρεσιών υπεύθυνους για πληροφορίες που προέρχονται από

---

⁴⁸ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.72-74

⁴⁹ Για αναλυτική παρουσίαση της DMCA βλ. Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.71-77, ειδικά για το μηχανισμό ειδοποίησης και απόσυρσης σελ.75-77

⁵⁰ Elkin-Koren, οπ.π., σελ.29

⁵¹ *Kenneth M. Zeran v. America Online, Inc.*, U.S. Court of Appeals for the Fourth Circuit, November 12, 1997 - 129 F.3d 327 (4th Cir. 1997), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/129/327/621462/> (πρόσβαση 31.3.2024)

τρίτο χρήστη της υπηρεσίας...»⁵². Αντίστοιχη ευρεία ερμηνευτική προσέγγιση υιοθέτησαν αρκετές μεταγενέστερες αποφάσεις⁵³, που παγίωσαν τη θέση πως οι ενδιαμέσοι δεν ευθύνονται ως εκδότες για περιεχόμενο που δημοσιεύουν τρίτοι, αλλά ούτε και ως διανομείς, καθώς τούτο θα ερχόταν σε αντίθεση με την απόλυτη προστασία που θέλησε να επιφυλάξει ο νομοθέτης για τους ενδιαμέσους με την υιοθέτηση του άρθρου 230⁵⁴.

Αναφορικά με την DMCA, η νομολογία των προηγούμενων δύο δεκαετιών εφάρμοσε το άρθρο 512 σε πλείστες κατηγορίες ενδιαμέσων – παρόχων διαφόρων υπηρεσιών, κρίνοντας δραστηριότητες από τη διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις διαδικτυακών αγορών (marketplaces) για πώληση αγαθών, την τροποποίηση του περιεχομένου που μεταφορτώνουν οι χρήστες, έως τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες από τους ενδιαμέσους που προσφέρουν υπηρεσίες επεξεργασίας πληρωμών. Πλέον, το άρθρο 512 τυγχάνει ευρείας ερμηνείας από τα αμερικανικά δικαστήρια, καθώς η νέα τεχνολογική πραγματικότητα και η αλματώδης ψηφιακή εξέλιξη ξεπερνούν τις προβλέψεις της εποχής που υιοθετήθηκε η DMCA. Τα αμερικανικά δικαστήρια εξασφαλίζουν την ασυλία του άρθρου 512 σε

---

⁵² (n.d.), (2018), ‘Section 230 as First Amendment Rule’, Note, *Harvard Law Review*, Vol. 131 (7), pp. 2027-2048, διαθέσιμο σε <https://harvardlawreview.org/print/vol-131/section-230-as-first-amendment-rule/> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁵³ *Blumenthal v. Drudge*, US District Court for the District of Columbia - 992 F. Supp. 44 (D.D.C. 1998), April 22, 1998, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/992/44/1456770/> (πρόσβαση 31.3.2024), *Ben Ezra, Weinstein, and Company, Inc., v. America Online Incorporated* 206 US Court of Appeals for the Tenth Circuit - 206 F.3d 980 (10th Cir. 2000), March 14, 2000 διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/206/980/597980/> (πρόσβαση 31.3.2024), *Schneider v. Amazon* Court of Appeals of Washington, Division 1, No. 46791-3-I, September 17, 2001, διαθέσιμο σε <https://caselaw.findlaw.com/court/wa-court-of-appeals/1405097.html> (πρόσβαση 31.3.2024), *Barrett v. Fonorow*, Appellate Court of Illinois, Second District, No. 2-02-0886, October 28, 2003, διαθέσιμο σε <https://caselaw.findlaw.com/court/il-court-of-appeals/1479059.html> (πρόσβαση 31.3.2024), *Ellen L. Batzel v. Robert Smith, Netherlands Museums Association, Mosler, Inc., Andton Cremers*, U.S. Court of Appeals for the Ninth Circuit, 333 F.3d 1018 (9th Cir. 2003), June 24, 2003, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/333/1018/603120/> (πρόσβαση 31.3.2024), *Barret v. Rosenthal*, California Supreme Court, Super. Ct. No. 833021-5, November 20, 2006, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/california/supreme-court/2006/s122953.html> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁵⁴ Αναλυτικότερα επί του σκεπτικού των ανωτέρω αποφάσεων, βλ. Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.93-96

ενδιάμεσους που προσφέρουν υπηρεσίες μη εμπίπτουσες ακριβώς στη γραμματική διατύπωση της διάταξης, αλλά πάντως «συσχετιζόμενες» ή «βοηθητικές» με μία ή περισσότερες από τις αναφερόμενες στο νόμο υπηρεσίες⁵⁵. Στην υπόθεση *Viacom Int'l, Inc. v. YouTube, Inc.* το 2012⁵⁶, κρίθηκε ότι η ιστοσελίδα φιλοξενίας βίντεο, όπου είναι δυνατή η αναπαραγωγή και η εν γένει εμφάνιση περιεχομένου που είχε μεταφορτώσει χρήστης, εμπίπτει στην έννοια της φιλοξενίας του άρθρου 512, και χαιρεί ασυλίας, καθώς ως ενδιάμεσος δεν καθορίζεται τα όρια και δε διαθέτει επαρκή γνώση της παρανομίας⁵⁷. Στην υπόθεση *Field v. Google*⁵⁸ το 2006, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η προσωρινή αποθήκευση (caching) εμπίπτει στην έννοια του άρθρου 512(b). Το δικαστήριο έκρινε επίσης ότι, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που ο δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων προβαίνει σε ενέργειες που υποδεικνύουν στις μηχανές αναζήτησης να μην καθιστούν ανιχνεύσιμο το προστατευόμενο περιεχόμενο, ο τελευταίος θεωρείται ότι συναινεί σε δραστηριότητες αποθήκευσης στην κρυφή μνήμη⁵⁹. Τέλος, στην υπόθεση *Aimster Copyright Litigation*⁶⁰ το 2003, το Δικαστήριο, έκρινε ότι η υπηρεσία peer to peer (P2P) Aimster, που λειτουργούσε επί άμεσων μηνυμάτων, εμπίπτει στην έννοια του παρόχου υπηρεσιών Διαδικτύου κατά το άρθρο 512(a), καθώς «...αν και ο νόμος δεν εγκρίθηκε έχοντας κατά νου τις υπηρεσίες [P2P], ο ορισμός του παρόχου υπηρεσιών Διαδικτύου είναι ευρύς...» και «...το Aimster εντάσσεται...»⁶¹.

---

⁵⁵ U.S. Copyright Office, Section 512 of Title 17: A Report of The Register of Copyrights, May 2020, διαθέσιμο σε <https://www.copyright.gov/policy/section512/section-512-full-report.pdf> (πρόσβαση 31.3.2024), βλ. Part VI, σελ.83 επ.

⁵⁶ *Viacom International, Inc., et al. v. Youtube, Inc., et al.; The Football Assoc. Premier League Ltd., et al. v. Tur, et al.*, Second Circuit US Court of Appeals, No. 10-3270, April 5, 2012, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/10-3270/10-3270-2012-04-05.html> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁵⁷ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.78

⁵⁸ *Field v. Google*, United States District Court, D. Nevada, 412 F. Supp. 2d 1106 (D. Nev. 2006), Jan 19, 2006, διαθέσιμο σε <https://casetext.com/case/field-v-google-inc> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁵⁹ U.S. Copyright Office, Section 512 of Title 17 Report, οπ.π., σελ.92-93

⁶⁰ *In Re: Aimster Copyright Litigation*, US Court of Appeals for the Seventh Circuit - 334 F.3d 643 (7th Cir. 2003), June 30, 2003, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/334/643/636193/> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁶¹ U.S. Copyright Office, Section 512 of Title 17 Report, οπ.π., σελ.91

Αμφότερα τα ανωτέρω νομοθετήματα (CDA και DMCA) θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικά για την ανάπτυξη, εξέλιξη και πρόοδο της βιομηχανίας του Διαδικτύου στις Η.Π.Α., με συνέπειες σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Και τα δύο νομοθετήματα συνέβαλαν στην οικονομική εκτόξευση των εταιρειών παροχής υπηρεσιών Διαδικτύου⁶², ενίσχυσαν σε σημαντικό βαθμό την συνταγματική κατοχυρωμένη ελευθερία της έκφρασης και προστάτεψαν τα θεμελιώδη δικαιώματα των χρηστών, ιδιαίτερα η DMCA, της οποίας ο μηχανισμός ειδοποίησης και απόσυρσης κρίνεται εν συνόλω επιτυχής⁶³. Ωστόσο, με την αλματώδη ταχύτητα που εξελίσσεται η ψηφιακή τεχνολογία, πολλοί είναι αυτοί που αμφισβητούν την αποτελεσματικότητα των νόμων αυτών, και στις Η.Π.Α. είναι έντονη η συζήτηση για τροποποίηση των CDA⁶⁴ και DMCA⁶⁵ ως προς την οριοθέτηση της ασυλίας των ενδιαμέσων.

1.1.2. Η Οδηγία 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο

Ακολουθώντας το παράδειγμα των Η.Π.Α., η Ευρώπη υιοθέτησε νομοθεσία για το ζήτημα της ευθύνης των ενδιαμέσων. Οι σχετικές ρυθμίσεις περιλήφθηκαν στην Οδηγία 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο (ΟΔΗΛΕ), η οποία στόχευε πρωτίστως στην αφαίρεση των εμποδίων για τη διασυνοριακή παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά και στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών σε ζητήματα παροχής

---

⁶² Dipron, οπ.π., σελ.13 επ.

⁶³ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.80-81, 96

⁶⁴ Για το χρονικό των προσπαθειών τροποποίησης του άρθρου 230 CDA βλ. Morrison, S., 'Section 230, the internet law that's under threat, explained', VOX, May 28, 2020, updated February 23, 2023, διαθέσιμο σε <https://www.vox.com/recode/2020/5/28/21273241/section-230-explained-supreme-court-social-media> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁶⁵ Samuelson, P., (2020), 'Pushing Back on Stricter Copyright ISP Liability Rules', *Michigan Technology Law Review*, Vol.27 (2), pp. 299-343, διαθέσιμο σε <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=mtlr> (πρόσβαση 31.3.2024)

υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας⁶⁶, με γνώμονα, όπως πολλά σύγχρονά της ευρωπαϊκά νομοθετήματα, την τεχνολογική ουδετερότητα⁶⁷.

Είναι εμφανής η επιρροή της αμερικανικής νομοθεσίας, και ιδιαίτερα της DMCA, στην ΟΔΗΛΕ, και ειδικότερα στο 4^ο Τμήμα της περί ευθύνης «των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών», αν και η προσέγγιση που τελικώς υιοθετήθηκε ήταν διαφορετική. Ειδικότερα, στις Η.Π.Α. η ευθύνη των ενδιαμέσων καθορίζεται καταρχάς από τον τομέα δικαίου που αφορά το εκάστοτε περιεχόμενο (πχ πνευματική ιδιοκτησία – DMCA, πορνογραφικό/άσεμνο περιεχόμενο – CDA), ενώ η ευρωπαϊκή νομοθεσία δομήθηκε σε οριζόντιο επίπεδο, με κύριο στόχο να διασφαλιστεί ότι δεν αναγκάζονται έμμεσα οι ενδιάμεσοι σε εν συνόλω έλεγχο του διακινούμενου περιεχομένου⁶⁸.

Συνοπτικά, σύμφωνα με τα άρθρα 12-14 της ΟΔΗΛΕ, προβλεπόταν απαλλαγή από την ευθύνη για το διακινούμενο περιεχόμενο των φορέων εκείνων της Κοινωνίας της Πληροφορίας που παρείχαν υπηρεσίες α) απλής μετάδοσης (mere conduit), β) αποθήκευσης σε κρυφή μνήμη (caching), καθώς γ) φιλοξενίας (hosting). Στην πρώτη περίπτωση (άρθρο 12 ΟΔΗΛΕ) εντασσόταν κάθε μεταφορά δεδομένων μέσω δικτύου, όπως οι υπηρεσίες δρομολόγησης (routing), η αποστολή και η διανομή ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (email, mailing lists). Στη δεύτερη περίπτωση (άρθρο 13 ΟΔΗΛΕ) εντάσσονταν οι υπηρεσίες μετάδοσης πληροφοριών σε δίκτυο επικοινωνιών, οπότε εισαγόταν υπό προϋποθέσεις⁶⁹

---

⁶⁶ Ως Υπηρεσία της κοινωνίας της Πληροφορίας ορίζεται κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών (άρθρο 2 παρ.1 στοιχ.α' ΟΔΗΛΕ, βλ. και άρθρο 1 παρ.1 στοιχ.α' Οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 που κατήργησε την Οδηγία 98/34/ΕΚ).

⁶⁷ Γιαννόπουλος (2013), οπ.π., σελ.103 επ.

⁶⁸ Γεωργοπούλου, Α., Πολυκαλάς, Σπ., (2023), «Η ευθύνη των διαδικτυακών πλατφορμών για το περιεχόμενο που αναρτούν οι χρήστες: από την Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο στην Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA)», *ΔιΜΕΕ*, 3/2023, σελ. 317 – 324

⁶⁹ Ο μεσάζων να «...α) μην τροποποιεί τις πληροφορίες, β) τηρεί τους όρους πρόσβασης στις πληροφορίες, γ) τηρεί τους κανόνες που αφορούν την ενημέρωση των πληροφοριών, οι οποίοι καθορίζονται κατά ευρέως αναγνωρισμένο τρόπο και χρησιμοποιούνται από τον κλάδο, δ) δεν παρεμποδίζει τη νόμιμη χρήση της τεχνολογίας, η οποία αναγνωρίζεται ευρέως και χρησιμοποιείται από τον κλάδο, προκειμένου να αποκτήσει δεδομένα σχετικά με τη χρησιμοποίηση των πληροφοριών και ε) ενεργεί άμεσα προκειμένου να αποσύρει τις πληροφορίες που αποθήκευσε ή να καταστήσει την

απαλλαγή από την ευθύνη για την αυτόματη, ενδιάμεση και προσωρινή αποθήκευση πληροφοριών. Στην τρίτη περίπτωση (άρθρο 14 ΟΔΗΛΕ) εντάσσονταν υπηρεσίες αποθήκευσης πληροφοριών παρεχόμενων από αποδέκτη της υπηρεσίας. Η απαλλαγή του μεσάζοντος υπόκειτο σε όρους⁷⁰, ενώ ρυθμιζόταν ξεχωριστά η ποινική και αστική του ευθύνη⁷¹.

Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις, ο φορέας απαλλασσόταν της ευθύνης, εφόσον ενεργούσε ως «μεσάζων» και όχι ως «πάροχος περιεχομένου»⁷², δηλαδή εφόσον διατηρούσε ρόλο παθητικό και διαχειριζόταν αποκλειστικώς τεχνικά τις διακινούμενες πληροφορίες και την παροχή πρόσβασης σε αυτές, χωρίς να έχει γνώση ή έλεγχο επί του περιεχομένου τους⁷³.

Στη συνέχεια, το άρθρο 15 της ΟΔΗΛΕ διευκρίνιζε ότι δεν υπήρχε γενική υποχρέωση για τους ενδιάμεσους να ελέγχουν το περιεχόμενο που μετέδιδαν ή αποθήκευαν. Παρ' όλα αυτά, τα κράτη μέλη μπορούσαν να θεσπίσουν ρυθμίσεις που θα επιβάλλαν στους παρόχους αυτούς την υποχρέωση α) να ενημερώνουν αμέσως τις εθνικές αρχές εάν υποπτεύονταν ότι διακινούνται παράνομες πληροφορίες ή λαμβάναν χώρα παράνομες δραστηριότητες β) να παρέχουν, μετά από αίτηση των εθνικών αρχών, συγκεκριμένες πληροφορίες, προκειμένου να διευκολύνουν την ανίχνευση παράνομων δραστηριοτήτων από τους αποδέκτες των υπηρεσιών τους (άρθρο 15 παρ.2 ΟΔΗΛΕ). Σύμφωνα με το άρθρο 21 της ΟΔΗΛΕ, δε ρυθμιζόνταν επί του παρόντος αλλά θα εξετάζονταν ενδεχομένως μελλοντικά ζητήματα που αφορούσαν α) την πιθανή επέκταση της απαλλαγής σε άλλες υπηρεσίες λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων, ιδίως για υπερσυνδέσμους και μηχανές

πρόσβαση σε αυτές αδύνατη, μόλις αντιληφθεί ότι οι πληροφορίες έχουν αποσυρθεί από το σημείο του δικτύου στο οποίο βρίσκονταν αρχικά ή η πρόσβαση στις πληροφορίες κατέστη αδύνατη ή μια δικαστική ή διοικητική αρχή διέταξε την απόσυρση των πληροφοριών ή απαγόρευσε την πρόσβαση σε αυτές».

⁷⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ.1 ΟΔΗΛΕ «...α) ο φορέας παροχής της υπηρεσίας δεν γνωρίζει πραγματικά ότι πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία και ότι, σε ό,τι αφορά αξιώσεις αποζημιώσεως, δεν γνωρίζει τα γεγονότα ή τις περιστάσεις από τις οποίες προκύπτει η παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία, ή β) ο φορέας παροχής της υπηρεσίας, μόλις αντιληφθεί τα προαναφερθέντα, αποσύρει ταχέως τις πληροφορίες ή καθιστά την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη».

⁷¹ Ιγγλεζάκης, οπ.π., σελ.100

⁷² Ιγγλεζάκης, οπ.π., σελ.98

⁷³ Γεωργοπούλου, Πολυκαλάς, οπ.π., σελ.318

αναζήτησης⁷⁴, β) την εισαγωγή διαδικασιών ειδοποίησης και απόσυρσης, που θα διέπουν την ανταλλαγή ενημερώσεων, γ) την ανάθεση ευθύνης μετά την κατάργηση του περιεχομένου.

Κατά τα είκοσι και πλέον έτη από την υιοθέτησή της, η ΟΔΗΛΕ αποτέλεσε τον «ακρογωνιαίο λίθο» της εσωτερικής αγοράς, προσφέροντας σημαντικά στην ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας⁷⁵. Ειδικότερα στο εξεταζόμενο ζήτημα, οι διατάξεις της ΟΔΗΛΕ περί απαλλαγής από την ευθύνη των μεσαζόντων, είχαν καθοριστική σημασία για τη διέγερση των δραστηριοτήτων τους στην ενιαία ψηφιακή αγορά, καθώς, αν και δεν αποτελούσαν κατ' ακριβολογία ενιαίους κανόνες, ήταν οπωσδήποτε μια κοινή βάση για τη λειτουργία των επιχειρήσεων αυτών, αναφορικά με τη διαχείριση του περιεχομένου των χρηστών τους, εξασφαλίζοντας, συγχρόνως, ένα επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων των ενδιαφερόμενων φορέων⁷⁶.

1.2. Η σταδιακή επίταση της ευθύνης των παρόχων

Ο ψηφιακός κόσμος των τελευταίων ετών απέχει κατά πολύ αυτού των αρχών της νέας χιλιετίας. Τα δεδομένα του Διαδικτύου, της οικονομίας και του κοινωνικού γίνεσθαι, που ίσχυαν τότε και με βάση τα οποία υιοθετήθηκαν οι πρώτες νομοθεσίες για τη ρύθμιση της ευθύνης των ενδιαμέσων και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω υπό 1.1., έχουν αλλάξει ολοκληρωτικά. Το Διαδίκτυο έχει εξαπλωθεί θεαματικά

---

⁷⁴ Η Ισπανία και η Πορτογαλία επέκτειναν τις προβλέψεις του άρθρου 14 στις μηχανές αναζήτησης και τους υπερσυνδέσμους, ενώ η Αυστρία ενέταξε τις μηχανές αναζήτησης στις προβλέψεις του άρθρου 12 και τους υπερσυνδέσμους σε αυτές του άρθρου 14, βλ. De Streel, A, Husovec, M, (2020), 'The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market', Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, διαθέσιμο σε [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2020\)648797](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2020)648797) (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.16

⁷⁵ European Commission, Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-commerce and online services [SEC(2011) 1640 final, SEC(2011) 1641 final], Brussels, 11.1.2012, διαθέσιμο σε [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648797/IPOL_STU\(2020\)648797_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648797/IPOL_STU(2020)648797_EN.pdf) (πρόσβαση 31.3.2024)

⁷⁶ De Streel, A, Husovec, M, οπ.π., σελ.35 επ.

και έχει διεισδύσει σε κάθε όψη της ζωής των ατόμων⁷⁷, ενώ, παράλληλα, ο ρόλος των παρόχων υπηρεσιών στο Διαδίκτυο έχει αναδειχθεί σε καθοριστικό για τη διαμόρφωση της πραγματικότητας. Τα άτομα διάγουν τον προσωπικό, επαγγελματικό και κοινωνικό βίο τους αναζητώντας πληροφορίες μέσω του Google, συζητώντας δημοσίως στο X (πρώην Twitter), παρακολουθώντας ή διαμοιράζοντας βίντεο στο YouTube ή φωτογραφίες στο Instagram, ενεργώντας πληρωμές μέσω PayPal, ή αναζητώντας ενημέρωση στο Facebook, με αποτέλεσμα οι εταιρείες αυτές να καθίστανται εν τέλει ρυθμιστές της καθημερινότητας⁷⁸.

Ως εκ τούτου, το ενδιαφέρον για τη ρύθμιση της ευθύνης των ενδιαμέσων σταδιακά μετατοπίστηκε, από την παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη υποδομών και εφαρμογών Διαδικτύου, στον περιορισμό της δύναμής τους, λόγω της πρωτοφανούς ικανότητάς τους για ανεξέλεγκτη διάδοση ασύλληπτου όγκου περιεχόμενου και επηρεασμό της κοινωνίας, με πρωτόγνωρους ρυθμούς⁷⁹. Ως προς το περιεχόμενο και δη τόσο την πιθανή παρανομία όσο και τον έλεγχο αυτού, οι κύριοι τομείς ενδιαφέροντος παραμένουν η προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, των προσωπικών δεδομένων, της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος στην πληροφόρηση, ενώ έχουν αναδειχθεί και περαιτέρω κίνδυνοι, όπως ο μισαλλόδοξος λόγος, η ρητορική μίσους και η τρομοκρατία⁸⁰.

Παρακάτω, θα εξεταστούν αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), οι οποίες έθεσαν τις βάσεις για την οριοθέτηση του ζητήματος της ευθύνης των ενδιαμέσων για το διακινούμενο από τρίτους περιεχόμενο, η πρώτη σημαντική νομοθετική μεταβολή σε ευρωπαϊκό επίπεδο, που εισήγαγε ουσιαστικά εξαίρεση στο καθεστώς ασυλίας της ΟΔΗΛΕ, για ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας, και τέλος, θα συζητηθούν οι νέες προκλήσεις που έχει επιφέρει ο ψηφιακός μετασχηματισμός και οδήγησαν την Ε.Ε. στην τροποποίηση της νομοθεσίας και την υιοθέτηση της DSA.

---

⁷⁷ Frosio, οπ.π., σελ.5

⁷⁸ Frosio, G, (2017), 'Why Keep a Dog and Bark Yourself? From Intermediary Liability to Responsibility', *Oxford International Journal of Law and Information Technology* 26(1)/2018, pp. 1-33, SSRN, δημοσίευση 31 Μαΐου 2017, τελευταία αναθεώρηση 15 Μαρτίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=2976023> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2976023> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁷⁹ Frosio (2022), οπ.π., σελ.5

⁸⁰ Γεωργοπούλου, Πολυκαλάς, οπ.π., σελ.319 επ.

1.2.1. Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το ΔΕΕ αντιμετώπισε σημαντικό αριθμό υποθέσεων για το ζήτημα της ευθύνης των ενδιάμεσων, και από πολύ νωρίς έθεσε με σαφήνεια όρια στην επιφυλασσόμενη από την ΟΔΗΛΕ απαλλαγή τους.

Στην υπόθεση Google France⁸¹, το ΔΕΕ εξέτασε την περίπτωση απαλλαγής από την ευθύνη του άρθρου 14 παρ.1 της ΟΔΗΛΕ, ειδικότερα σε σχέση με τη διαφήμιση μέσω χρήσης λέξεων κλειδιών (keyword advertising). Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η Google δεν τεκμαίρεται πως γνωρίζει ή ελέγχει τα στοιχεία που οι διαφημιζόμενοι εισήγαγαν στο σύστημα και αποθηκεύτηκαν στους διακομιστές, μόνο γιατί πράγματι αντιστοιχεί η επιλεχθείσα λέξη-κλειδί με τον εισηγμένο από το χρήστη όρο αναζήτησης⁸², αλλά, αντίθετα, το σημαντικό στοιχείο είναι ο ρόλος της Google ως ενδιάμεσου ως προς τον τρόπο που έχει διατυπωθεί το διαφημιστικό μήνυμα ή έχουν δημιουργηθεί ή επιλεχθεί οι λέξεις - κλειδιά⁸³. Το ΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 14 της ΟΔΗΛΕ εφαρμόζεται στον παρέχοντα ενδιάμεση υπηρεσία στο Διαδίκτυο, που έχει ρόλο παθητικό με τρόπο ώστε να μη γνωρίζει ή να μην ελέγχει τα αποθηκευμένα στοιχεία. Εφόσον όμως ο ενδιάμεσος καταστεί γνώστης του παράνομου χαρακτήρα των πληροφοριών, και δεν ενεργήσει άμεσα για την απόσυρση ή την παρεμπόδιση πρόσβασης, τότε εκπίπτει της ασυλίας της ανωτέρω διάταξης⁸⁴. Αντίστοιχα έκρινε το ΔΕΕ και σε περίπτωση παρόχου που ασκεί εμπόριο μέσω διαδικτυακής αγοράς, στην υπόθεση L'Oréal κατά eBay⁸⁵, όπου κατέληξε πως ο πάροχος που ασκεί εμπόριο

---

⁸¹ ΔΕΕ συνεκδικαζόμενες υποθέσεις α) Google France SARL, Google Inc. κατά Louis Vuitton Malletier SA, C-236/08, β) Google France SARL κατά Viaticum SA, Luteciel SARL, C-237/08, και γ) Google France SARL κατά Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL, Pierre-Alexis Thonet, Bruno Raboin, Tiger SARL, C-238/08, απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010 ECLI:EU:C:2010:159, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83961&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9552559> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁸² Σκ. 117 ΔΕΕ C-236/08 C-238/08, οπ.π.

⁸³ Σκ. 118 ΔΕΕ C-236/08 C-238/08, οπ.π.

⁸⁴ Σκ.120 ΔΕΕ C-236/08 C-238/08, οπ.π.

⁸⁵ ΔΕΕ υπόθεση C-324/09, L'Oréal SA, Lancôme parfums et beauté & Cie SNC, Laboratoire Garnier & Cie, L'Oréal (UK) Ltd, κατά eBay International AG, eBay Europe SARL, eBay (UK) Ltd, Stephen Potts, Tracy Ratchford, Marie Ormsby, James Clarke, Joanna Clarke, Glen Fox, Rukhsana Bi, απόφαση της 12ης Ιουλίου 2011 ECLI:EU:C:2011:474, διαθέσιμη σε

μέσω διαδικτυακής αγοράς και προς εκπλήρωση του σκοπού αυτού διενεργεί παραπόμενες πράξεις (αποθήκευση προσφορών πώλησης στο διακομιστή, καθορισμός λεπτομερειών παροχής υπηρεσίας, λήψη αμοιβής, παροχή γενικής πληροφόρησης), τυγχάνει προστασίας από τις προβλεπόμενες από την ΟΔΗΛΕ εξαιρέσεις σε θέματα ευθύνης⁸⁶. Ωστόσο, αν ο εν λόγω πάροχος συνδράμει με οποιοδήποτε τρόπο, ιδίως αν βελτιώνει τον τρόπο που παρουσιάζονται ή προωθούνται οι προσφορές προς πώληση, τότε διαδραματίζει ενεργό ρόλο και εκπίπτει της ασυλίας του άρθρου 14 ΟΔΗΛΕ⁸⁷.

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις F. Peterson κατά Google, YouTube και Elsevier Inc. κατά Cyando⁸⁸, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 14, παράγραφος 3, της ΟΔΗΛΕ επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσμοθετούν διαδικασίες με τις οποίες οι ενδιαμέσοι υποχρεώνονται σε απόσυρση ή σε διακοπή πρόσβασης παράνομου περιεχομένου, με πρόβλεψη προηγούμενης ειδοποίησης τους από το θιγόμενο, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ενδιαμέσοι πάροχοι φιλοξενίας, δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της Οδηγίας, καταρχήν (και μέχρι ενημερώσεώς τους) δεν ευθύνονται⁸⁹, αλλά πρέπει να τους δοθεί η δυνατότητα να τερματίσουν άμεσα την εν λόγω προσβολή και να αποτρέψουν την επανάληψή της στο μέλλον⁹⁰. Το ΔΕΕ υπενθύμισε πως, με πάγια νομολογία του⁹¹, έχει κριθεί ότι αντιτίθενται στο άρθρο 15, παράγραφος 1 της ΟΔΗΛΕ μέτρα, με τα οποία ενδιάμεσος θα υποχρεούταν, με αποκλειστικά δικές του δαπάνες, να υιοθετήσει συστήματα φιλτραρίσματος για να

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=107261&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9551914> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁸⁶ Σκ.115 ΔΕΕ C-324/09, οπ.π

⁸⁷ Σκ.116 ΔΕΕ C-324/09, οπ.π

⁸⁸ ΔΕΕ συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-682/18 και C-683/18, Frank Peterson κατά Google LLC, YouTube Inc., YouTube LLC, Google Germany GmbH (C-682/18) και Elsevier Inc. κατά Cyando AG (C-683/18), απόφαση της 22^{ας} Ιουνίου 2021 ECLI:EU:C:2021:503, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=243241&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=8488802> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁸⁹ Σκ.132 ΔΕΕ C-682/18 C-683/18, οπ.π.

⁹⁰ Σκ.133 ΔΕΕ C-682/18 C-683/18, οπ.π.

⁹¹ Σκ. 135 ΔΕΕ C-682/18 C-683/18, οπ.π., όπου γίνεται μνεία στις αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 2011, Scarlet Extended, C-70/10, EU:C:2011:771, σκέψεις 36 έως 40, και της 16^{ης} Φεβρουαρίου 2012, SABAM, C-360/10, EU:C:2012:85, σκέψεις 34 έως 38

παρακολουθεί διαρκώς και γενικώς το περιεχόμενο, προκειμένου για την αποτροπή μελλοντικών παραβάσεων⁹².

Στην υπόθεση *Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited*⁹³, το ΔΕΕ έκρινε ότι, αν και το άρθρο 15 παρ.1 της ΟΔΗΛΕ εισάγει απαγόρευση επιβολής από κράτος μέλος γενικής υποχρέωσης σε παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας διαδικτυακού περιεχομένου να ελέγχουν το περιεχόμενο που μεταδίδουν ή αποθηκεύουν ή να αναζητούν ενεργητικά τα πραγματικά περιστατικά και περιστάσεις που υποδηλώνουν παράνομες δραστηριότητες, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 47 της Οδηγίας, αυτή «δεν αφορά τις υποχρεώσεις ελέγχου σε συγκεκριμένες περιπτώσεις»⁹⁴. Ως παράδειγμα τέτοιας ειδικής συνθήκης το ΔΕΕ επισήμανε την περίπτωση της υπό κρίση υπόθεσης, δηλαδή την ύπαρξη συγκεκριμένης πληροφορίας, που, κατόπιν αιτήματος χρήστη, αποθηκεύτηκε από τον οικείο πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας διαδικτυακού περιεχομένου - μέσου κοινωνικής δικτύωσης, η οποία κρίθηκε δικαστικά ως παράνομη⁹⁵. Κατά το ΔΕΕ, στο περιβάλλον των κοινωνικών δικτύων, όπου η ταχεία μετάδοση μεταξύ των διαφόρων χρηστών των αποθηκευμένων πληροφοριών είναι ευχερέστερη, είναι όντως υπαρκτός ο κίνδυνος να συνεχίσει η αναπαραγωγή και αναδημοσίευση της κριθείσας ως παράνομης πληροφορίας⁹⁶. Ως εκ τούτου, ο πάροχος φιλοξενίας πρέπει να προλάβει οιαδήποτε περαιτέρω προσβολή των δικαιωμάτων του θιγόμενου προσώπου, και για το λόγο αυτό οι αρμόδιες δικαστικές αρχές μπορούν να τον υποχρεώσουν να αποκλείσει την πρόσβαση ή/και να διαγράψει αποθηκευμένες πληροφορίες πανομοιότυπου περιεχομένου με την κριθείσα ως παράνομη πληροφορία⁹⁷, σε παγκόσμια κλίμακα⁹⁸.

---

⁹² Σκ.134-136 ΔΕΕ C-682/18 C-683/18, οπ.π.

⁹³ ΔΕΕ υπόθεση C-18/18, *Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited*, απόφαση της 3^{ης} Οκτωβρίου 2019 ECLI:EU:C:2019:821, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218621&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=8476209> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁹⁴ Σκ. 34 ΔΕΕ C-18/18, οπ.π.

⁹⁵ Σκ. 35 ΔΕΕ C-18/18, οπ.π.

⁹⁶ Σκ. 36 ΔΕΕ C-18/18, οπ.π.

⁹⁷ Σκ. 37 – 47 ΔΕΕ C-18/18, οπ.π.

⁹⁸ Σκ. 50 ΔΕΕ C-18/18, οπ.π.

Πέραν των ανωτέρω χαρακτηριστικών υποθέσεων, η νομολογία του ΔΕΕ σε ζητήματα ευθύνης ενδιαμέσων είναι πλούσια, με μεγάλο όγκο των συναφών περιπτώσεων να αφορά σε ζητήματα προσβολών πνευματικής ιδιοκτησίας. Η συχνότητα των παραβάσεων, σε συνδυασμό με τις διαρκώς νέες αναφύμενες τεχνολογίες, οδήγησαν στην πρώτη νομοθετική ρύθμιση για την αντιμετώπιση του ζητήματος, με την οποία εισάγεται ευθεία εξαίρεση από το ανεύθυνο των ενδιαμέσων, όπως εκτίθεται αμέσως κατωτέρω.

1.2.2. Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/790

Ως αποτέλεσμα της ανεξέλεγκτης διακίνησης ή/ και αποθήκευσης έργων που προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο υπό όλες τις νέες πιθανές μορφές που η ψηφιακή εξέλιξη δημιούργησε⁹⁹, υιοθετήθηκε η Οδηγία 2019/790¹⁰⁰ (Οδηγία DSM), με την οποία για πρώτη φορά ορίζεται πως οι ενδιαμέσοι που παρέχουν επιγραμμικές (online)¹⁰¹ υπηρεσίες ανταλλαγής περιεχομένου, που περιλαμβάνουν προστατευόμενα έργα που αναφορτώνονται (upload) από τους χρήστες, με ελεύθερη πρόσβαση, προβαίνουν σε πράξη παρουσίασης ή διάθεσης των έργων αυτών στο κοινό και ως εκ τούτου, υποχρεούνται σε λήψη άδειας από τους δικαιούχους των εν λόγω (πνευματικών και συγγενικών) δικαιωμάτων (άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2 Οδηγίας DSM). Υπό το νέο καθεστώς, η αναφόρτωση του περιεχομένου από το χρήστη αποτελεί πράξη παρουσίασης έργου στο κοινό (άρθρο 3 Οδηγίας 2001/29), ενώ ο πάροχος τελεί πράξη παρουσίασης, σύμφωνα με το άρθρο 17 της Οδηγίας DSM, το οποίο αποτελεί ένα νέο «sui generis» δικαίωμα, με συνέπεια ο χρήστης και ο πάροχος να τελούν διαφορετικές πράξεις, οι

---

⁹⁹ Γεωργοπούλου, Πολυκαλάς, οπ.π., σελ.319 επ.

¹⁰⁰ Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 17^{ης} Απριλίου 2019 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790> (πρόσβαση 31.3.2024). Η ως άνω Οδηγία ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με το Ν. 4996/2022 (ΦΕΚ Α' 218/24.11.2022).

¹⁰¹ Στην παρούσα εργασία, χρησιμοποιείται ο όρος «επιγραμμικός» ως απόδοση στα ελληνικά του αγγλικού όρου «online» κατ' ακολουθία της χρήσης του ως άνω ελληνικού όρου στα ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα στη θέση του ανωτέρω αγγλικού όρου. Ως προς την άστοχη απόδοση του αγγλικού όρου στα ελληνικά ως ανωτέρω, βλ. Γιαννόπουλος (2018), οπ.π., σελ.140 – 141 υποσημ.365.

οποίες αφορούν διαφορετικά δικαιώματα¹⁰². Υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία η πράξη του χρήστη (αναφόρτωση του περιεχομένου), αποτελεί συμμετοχή στην πράξη του παρόχου (παρουσίαση στο κοινό), με αποτέλεσμα να ευθύνονται αμφότεροι¹⁰³.

Στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 17 της Οδηγίας DSM εμπίπτουν οι ενδιάμεσοι που παρέχουν υπηρεσίες αποθήκευσης και παροχής στους χρήστες δυνατότητας αναφόρτωσης και διαμοιρασμού μεγάλης ποσότητας προστατευόμενου περιεχομένου, με σκοπό την άμεση ή έμμεση αποκόμιση κέρδους, οργανώνοντας, κατηγοριοποιώντας και προωθώντας στοχευμένα αυτό, ώστε να προσελκύσουν μεγαλύτερο κοινό¹⁰⁴. Εξαιρούνται οι πάροχοι υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους από επιχείρηση σε επιχείρηση (B2B cloud services) και υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους, που επιτρέπουν στους χρήστες να αναφορτώνουν περιεχόμενο για ίδια χρήση (π.χ. Dropbox, OneDrive)¹⁰⁵.

Τέλος, το άρθρο 17 παρ.4 της Οδηγίας DSM προβλέπει περιοριστικά τις περιπτώσεις απαλλαγής των ενδιαιμέσων από την ευθύνη σε περίπτωση μη αδειοδοτημένης χρήσης προστατευόμενου περιεχομένου, εφόσον κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για να λάβουν άδεια από το δικαιούχο και, σε κάθε περίπτωση, ενήργησαν άμεσα για την απόσυρση περιεχομένου, μετά από σχετική ειδοποίηση τους από το δικαιούχο και προληπτικά, ώστε να αποφευχθεί μελλοντικά μεταφόρτωση αυτού του παράνομου

---

¹⁰² Husovec, M., Quintais, J.P, (2021), 'How to License Article 17? Exploring the Implementation Options for the New EU Rules on Content-Sharing Platforms', *GRUR International*, 4/2021 (forthcoming), SSRN, δημοσίευση 14 Οκτωβρίου 2019, τελευταία αναθεώρηση 11 Φεβρουαρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3463011> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3463011> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ. 18 επ.

¹⁰³ Παραμυθιώτης, Γ. (2021), «Η Οδηγία 2019/790 για τα για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά», *Ελληνική Δικαιοσύνη* 3/2021, σελ. 797 - 832.

¹⁰⁴ Άρθρα 2 στοιχ.6, 17 και αιτιολογική σκέψη 62 Οδηγίας DSM

¹⁰⁵ Βλ. Μαυριά, Μ., Μαυρικάκη, Μ., Μπάκα, Α., Μπουγά, Κ., Ντούνη, Σ., Ντουράκη, Ζ., Πανταζοπούλου, Γ., Πάντου, Δ., (2023), «ΔΕΕ υπόθεση C-433/20, *Austro Mechana vs Strato AG*, απόφαση της 24.03.2022», εργασία στο μάθημα «Νομικά θέματα στην Ψηφιακή Επιχειρηματικότητα, το Ηλεκτρονικό Εμπόριο και τις Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου» του Α' εξαμήνου του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Δίκαιο και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών», Διδάσκων Γεώργιος Γιαννόπουλος, (μη δημοσιευθείσα) Πανεπιστήμιο Πειραιώς, σελ.7 επ.

περιεχομένου¹⁰⁶, ενώ στην παρ.9 εισάγεται πρόβλεψη για την υποχρεωτική υιοθέτηση διαδικασίας καταγγελιών και επανόρθωσης, καθώς και υποχρέωση των ενδιαμέσων να ενημερώνουν τους χρήστες για τους όρους χρήσης των οικείων έργων.

1.2.3. Ψηφιακός μετασχηματισμός και νέες προκλήσεις

Από την υιοθέτηση της ΟΔΗΛΕ μέχρι σήμερα, η τεχνολογία εξελίχθηκε σημαντικά, εμφανίστηκαν νέες υπηρεσίες διαδικτύου, όπως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι υπάρχουσες γιγαντώθηκαν, η έννοια των ενδιαμέσων διευρύνθηκε, και αυξήθηκε κατακόρυφα η επιρροή των τεχνολογικών εταιρειών, η οποίες πλέον καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, όσον αφορά την κεφαλαιοποίηση της αγοράς¹⁰⁷. Εμφανίστηκαν παράλληλα νέες έννοιες, όπως η επιγραμμική πλατφόρμα (online platform)¹⁰⁸, η οποία συνοπτικά και γενικά μπορεί να οριστεί ως «μια ψηφιακή υπηρεσία που διευκολύνει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ δύο ή περισσότερων διακριτών αλλά αλληλεξαρτώμενων συνόλων χρηστών (είτε εταιρείες είτε ιδιώτες) που αλληλεπιδρούν μέσω της υπηρεσίας δια του Διαδικτύου»¹⁰⁹, το ψηφιακό οικοσύστημα (digital ecosystem), δηλαδή ο «συνδυασμός διαλειτουργικών εφαρμογών, λειτουργικών συστημάτων, πλατφορμών, επιχειρηματικών μοντέλων ή/και υλικού, που δεν ανήκουν απαραίτητα όλα στην ίδια οντότητα»¹¹⁰, και άλλες, των οποίων το ακριβές περιεχόμενο, εύρος και νομική φύση δεν ήταν εύκολο να προσδιοριστεί. Ειδικά δε ως προς το νομικό καθεστώς και την αντιμετώπιση των θεμάτων που προέκυπταν υπό τα νέα δεδομένα, παρά τις προσπάθειες της νομολογίας να

---

¹⁰⁶ G'sell, F., (2023), 'The Digital Services Act (DSA): A General Assessment', in Von Ungern-Sternberg, A. (ed.), (2023), *Content Regulation in the European Union. The Digital Services Act*, Trier: Verein für Recht und Digitalisierung e.V., Institute for Digital Law Trier (IRDT), διαθέσιμο σε <https://irdt-schriften.uni-trier.de/index.php/irdt/catalog/view/3/3/25> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.87

¹⁰⁷ Jacobides, M., Brunco, M., Langen, R., (2020), 'Regulating Big Tech in Europe: Why, so What, and How Understanding Their Business Models and Ecosystems Can Make a Difference', SSRN, δημοσίευση 18 Φεβρουαρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3765324> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3765324> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ. 9.

¹⁰⁸ Βλ. παραπάνω υποσημ.101

¹⁰⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), (2019), 'An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation', OECD Publishing, Paris, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1787/53e5f593-en>, (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.21

¹¹⁰ OECD, οπ.π., σελ.22

εφαρμόσει τα ήδη υπάρχοντα νομοθετήματα, άρχισε να διαφαίνεται ότι αυτά δεν αρκούν για να αντιμετωπιστούν τα αναφερόμενα ζητήματα.

Ειδικότερα, οι επιγραμμικές πλατφόρμες έχουν καταστεί βασικοί ενδιάμεσοι στην ψηφιακή οικονομία, αλλά συγχρόνως και βασικές πηγές και διαμορφωτές πληροφοριών, με αποτέλεσμα να απομακρύνονται από τον παθητικό ρόλο, όπως αυτός έχει αποτυπωθεί στην ΟΔΗΛΕ και ερμηνευθεί από το ΔΕΕ, και, αντίθετα, να συνδημιουργούν ενεργητικά το ψηφιακό γίγνεσθαι. Με την επικράτηση της οικονομίας της προσοχής (attention economy), τόσο οι ψηφιακές υπηρεσίες και όσο το περιεχόμενο έχουν παραμετροποιηθεί προς όφελος του επιχειρηματικού μοντέλου επιγραμμικών πλατφορμών που βασίζονται στη διαφήμιση κεντρικό σημείο του οποίου είναι η διαμόρφωση του περιεχόμενου με τρόπο ώστε ο χρήστης να δαπανά περισσότερο χρόνο στην πλατφόρμα, παρέχοντας περισσότερα προσωπικά δεδομένα. Οι νέοι αυτοί ενδιάμεσοι (μηχανές αναζήτησης, δίκτυα μέσω κοινωνικής δικτύωσης, πλατφόρμες ηλεκτρονικού εμπορίου) έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν όχι μόνο το προφίλ των χρηστών ή τον τρόπο πληρωμής σε μια πλατφόρμα, αλλά, το σημαντικότερο, ποιες πληροφορίες λαμβάνουν οι χρήστες, ελέγχοντας το περιεχόμενο κι επιβάλλοντας περιορισμούς, με ορατό τον κίνδυνο για θεμελιώδη δικαιώματα όπως η ελευθερία της έκφρασης ή το δικαίωμα στην πληροφόρηση¹¹¹.

Παράλληλα, το μοντέλο λειτουργίας των πλατφορμών έχει αποδειχθεί μη ασφαλές, απέναντι σε νέους κινδύνους, τόσο για τους χρήστες ειδικά, όσο και για το σύνολο γενικά: η πώληση απομιμήσεων σε πλατφόρμες ηλεκτρονικού εμπορίου, ο μισαλλόδοξος λόγος, η προώθηση της βίας σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ψευδείς ειδήσεις και παραπληροφόρηση, είναι σχεδόν καθολικά φαινόμενα. Ως εκ τούτου, η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από τα περισσότερα ή λιγότερα που οφείλουν να κάνουν οι επιγραμμικές πλατφόρμες, για να παρακολουθούν το περιεχόμενο των χρηστών τους¹¹².

---

¹¹¹ Buiten, M., (2021), 'The Digital Services Act: From Intermediary Liability to Platform Regulation', SSRN, δημοσίευση 8 Ιουλίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3876328> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3876328> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.2 επ.

¹¹² Είναι χαρακτηριστικό ότι το ίδιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, το Facebook, το 2018 κατηγορήθηκε ότι δεν έλαβε κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψει την υποκίνηση σε βία κατά των μουσουλμανικών μειονοτήτων στη Μιανμάρ, ενώ το 2021, επικρίθηκε (από κοινού με το Twitter) γιατί ανέστειλε οριστικά τον λογαριασμό του πρώην Προέδρου των Η.Π.Α. Ντόναλντ Τραμπ μετά τα σχόλιά του για τη βία στο Καπιτώλιο. Βλ. σχετικά Buiten, οπ.π., σελ.3

Από την υιοθέτηση της ΟΔΗΛΕ μέχρι σήμερα, πολλά κείμενα – μη δεσμευτικού νομικού χαρακτήρα – έκαναν την εμφάνισή τους, προκειμένου να απαντηθούν οι νέες ανάγκες που προέκυψαν στο ψηφιακό περιβάλλον, ώστε αυτό να καταστεί ασφαλές για τους χρήστες και το σύνολο. Ήδη από το 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε το Μνημόνιο Συνεργασίας για την αντιμετώπιση της πώλησης απομιμήσεων προϊόντων στο Διαδίκτυο¹¹³, ενώ το 2015 θέσπισε τη Συμμαχία για τη Βέλτιστη Προστασία των Ανηλίκων στο Διαδίκτυο¹¹⁴ και το Χώρο των Ενδιαφερόμενων για το τρομοκρατικό περιεχόμενο¹¹⁵. Περαιτέρω, το 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από κοινού με το Facebook, το Twitter, το Youtube και τη Microsoft¹¹⁶, παρουσίασαν τον Κώδικα Συμπεριφοράς για τη Ρύθμιση της Παράνομης Ρητορικής Μίσους στο Διαδίκτυο¹¹⁷, ενώ το 2018 εκδόθηκε ο Κώδικας Δεοντολογίας για την Παραπληροφόρηση, στον οποίο προσχώρησαν οι περισσότεροι «μεγάλοι» ενδιάμεσοι¹¹⁸. Επιπλέον, η Ε.Ε. εξέδωσε

---

¹¹³ European Commission, 'Memorandum of understanding on the sale of counterfeit goods on the internet', διαθέσιμο σε https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/intellectual-property/enforcement/memorandum-understanding-sale-counterfeit-goods-internet_en (πρόσβαση 31.3.2024)

¹¹⁴ European Commission, 'Alliance to better protect minors online', διαθέσιμο σε <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/alliance-better-protect-minors-online> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹¹⁵ European Commission, 'EU Internet Forum: Bringing together governments, Europol and technology companies to counter terrorist content and hate speech online' Δελτίο Τύπου IP/15/6243, 3 Δεκεμβρίου 2015, διαθέσιμο σε https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_6243, (πρόσβαση 31.3.2024)

¹¹⁶ Το 2018 προσχώρησαν στον Κώδικα το Instagram, το Snapchat και η Dailymotion το Jeuxvideo.com τον Ιανουάριο του 2019, το TikTok το 2020, το Linked το 2021, το Μάιο και Ιούνιο αντίστοιχα του 2022, το Rakuten Viber και το Twitch, βλ. σχετικά European Commission, 'The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online - The robust response provided by the European Union', διαθέσιμο σε https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en#theeucodeofconduct (πρόσβαση 31.3.2024)

¹¹⁷ Code of conduct on countering illegal hate speech online, διαθέσιμο σε https://commission.europa.eu/document/download/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_en (πρόσβαση 31.3.2024)

¹¹⁸ Ο Κώδικας υπογράφηκε το Μάιο του 2018 από το Facebook, τη Google, το Twitter και το Mozilla, καθώς και από παράγοντες του χώρου της διαφήμισης, ενώ το Μάιο του 2019 προσχώρησε η Microsoft και

την Ανακοίνωση για την Αντιμετώπιση του παράνομου επιγραμμικού¹¹⁹ περιεχομένου¹²⁰ και τη Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο¹²¹.

Αλλά κι οι ίδιοι οι ενδιαμέσοι αντιμετώπισαν την κατάσταση αυτορρυθμιζόμενοι (ή έστω συρρυθμιζόμενοι). Το 2017, η Amazon υιοθέτησε διαδικασίες για την καταπολέμηση των απομιμήσεων, σε συνεργασία με τους κατασκευαστές, αντιστοιχώντας κάθε προϊόν με ένα μοναδικό γραμμωτό κωδικό. Το YouTube, σε συνεργασία με τους δικαιούχους πνευματικών δικαιωμάτων, εντοπίζει τα παρανόμως μεταφορτωθέντα βίντεο μέσω μια βάσης δεδομένων ταυτοποίησης. Το WhatsApp, ύστερα από περιστατικά ευρείας παραπληροφόρησης στην Ινδία το 2019, προέβη σε περιορισμούς της προώθησης μηνυμάτων¹²².

Όσο και αν τα ανωτέρω μη δεσμευτικού χαρακτήρα κείμενα και πρωτοβουλίες εκφράζουν καλές προθέσεις, οι κίνδυνοι παρέμειναν και η ανάγκη για υιοθέτηση νέας σύγχρονης νομοθεσίας κατέστη προφανής. Η Ε.Ε. υιοθέτησε νομοθετήματα για συγκεκριμένους τομείς παράνομου περιεχομένου¹²³, με κορυφαίο μεταξύ αυτών την Οδηγία

τον Ιούνιο του 2020 το TikTok. Βλ. European Commission, '2018 Code of Practice on Disinformation' διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹¹⁹ Βλ. παραπάνω υποσημ.101

¹²⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2017) 555 final, 28.9.2017 Βρυξέλλες διαθέσιμη στο σύνδεσμο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0555> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹²¹ Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 της Επιτροπής της 1ης Μαρτίου 2018 σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο, διαθέσιμη στο σύνδεσμο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0334&qid=1712256393412> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹²² Ιγγλεζάκης, οπ.π., σελ.111

¹²³ Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 25), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0093> (πρόσβαση 31.3.2024), Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2017 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλασιού 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για

DSM¹²⁴, ενώ με τον Κανονισμό 2019/1150¹²⁵ (Κανονισμός Platform to Business – P2B) ρυθμίζεται η σχέση των επιγραμμικών πλατφορμών με τους επιχειρηματικούς χρήστες τους, με στόχο την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς¹²⁶, προβλέποντας την υποχρέωση των επιγραμμικών πλατφορμών για παροχή όρων και προϋποθέσεων εύκολα αντιληπτών στο μέσο επιχειρηματία χρήστη.

Υπό τα δεδομένα αυτά, οι συνθήκες έδειχναν ότι οι προβλέψεις της ΟΔΗΛΕ δεν ανταποκρίνονταν στο νέο περιβάλλον και τις απαιτήσεις του και για το λόγο αυτό προκρίθηκε η υιοθέτηση νέας νομοθεσίας, όπως θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια.

την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (άρθρο 21), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0541&qid=1712257803255> (πρόσβαση 31.3.2024), Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14^{ης} Νοεμβρίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L1808&qid=1712257989708> (πρόσβαση 31.3.2024).

¹²⁴ Βλ. ανωτέρω υπό 1.2.2

¹²⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1150 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και του Συμβουλίου, της 20^{ης} Ιουνίου 2019, για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης, διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R1150&qid=1712258130837> (πρόσβαση 31.3.2024).

¹²⁶ Βλ. άρθρο 1 παρ.1 του Κανονισμού P2B

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2.1. Η Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες [Digital Services Act (DSA)]

Η δεκαετία 2020 – 2030 έχει οριστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως η «Ψηφιακή Δεκαετία» της Ευρώπης, με έμφαση στα δεδομένα, την τεχνολογία και τις ψηφιακές υποδομές, ώστε να ενισχυθεί η ψηφιακή κυριαρχία της Ε.Ε. και να οριοθετηθεί ο ανταγωνισμός¹²⁷. Στόχος είναι η ενδυνάμωση του ευρωπαϊκού τεχνολογικού οικοσυστήματος, η αναδιαμόρφωση των όρων του ψηφιακού χώρου και η αντιμετώπιση της ολοένα αυξανόμενης δύναμης των εκτός Ε.Ε. τεχνολογικών εταιρειών, στόχοι συνεπείς με την ιστορικά σταθερή ρυθμιστική προσέγγιση, στα πλαίσια του δικαίου του ανταγωνισμού, της επιρροής και της κατάχρησης αγοράς – όπως στην υπόθεση της Microsoft¹²⁸.

Ήδη από το 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ίδρυσε το Παρατηρητήριο της Οικονομίας των Επιγραμμικών Πλατφορμών, για να παρακολουθεί και αναλύει τη λειτουργία τους¹²⁹, ενώ το 2019 η (τότε υποψήφια) Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen επισήμανε την ανάγκη για μέτρα και συντονισμένες δράσεις στο ψηφιακό χώρο¹³⁰. Τον Δεκέμβριο του 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα πακέτο ρυθμίσεων για τις ψηφιακές υπηρεσίες¹³¹, αποτελούμενο από την Πρόταση Κανονισμού σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών (Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες - DSA) και την τροποποίηση

---

¹²⁷ Turillazzi, A, et al. (2022), 'The Digital Services Act: An Analysis of Its Ethical, Legal, and Social Implications', SSRN, δημοσίευση 12 Ιανουαρίου 2022 τελευταία αναθεώρηση 10 Οκτωβρίου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4007389> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4007389> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.1

¹²⁸ Jacobides, οπ.π., σελ.11 επ. Βλ. Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, υπόθεση T-201/04, Microsoft Corp. κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, απόφαση του Πρωτοδικείου (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως) της 17ης Σεπτεμβρίου 2007, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=62940&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6262576> (πρόσβαση 31.7.2024)

¹²⁹ EU Observatory on the Online Platform Economy, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eu-observatory-online-platform-economy> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹³⁰ Ursula von der Leyen, 'A Union that strives for more - My agenda for Europe' Political Guidelines for the next European Commission 2019 – 2025, διαθέσιμο σε https://commission.europa.eu/system/files/2020-04/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.13

¹³¹ The Digital Services Act package, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package> (πρόσβαση 31.3.2024)

της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ¹³², και από την Πρόταση Κανονισμού σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα (Πράξη για τις ψηφιακές αγορές - DMA)¹³³. Οι κύριοι στόχοι του πακέτου ρυθμίσεων είναι, αφενός, η δημιουργία ένας ασφαλέστερου ψηφιακού χώρου, όπου θα κατοχυρώνεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών, και, αφετέρου, η δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού, με στόχο να προωθηθεί η καινοτομία, η ανάπτυξη και η ανταγωνιστικότητα, σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Με την Πρόταση Κανονισμού για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες επιχειρήθηκε επί της ουσίας η τροποποίηση της ΟΔΗΛΕ, είκοσι έτη από την υιοθέτησή της, χωρίς ωστόσο να τη θίγει. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η ΟΔΗΛΕ αποτέλεσε την πρώτη ρυθμιστική απόπειρα των ψηφιακών υπηρεσιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν τροποποιήθηκε από το έτος 2000, οπότε ετέθη σε εφαρμογή, και σταδιακά κατέστη παρωχημένη. Όπως εκτίθεται στην αιτιολογική έκθεση της Πρότασης, με αυτή εισάγεται, με βάση τις βασικές αρχές της ΟΔΗΛΕ, ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για το ψηφιακό οικοσύστημα με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και συνοχή, το οποίο λαμβάνει υπόψη του τις τεχνολογικές εξελίξεις, που δεν καλύπτονται από την ισχύουσα νομοθεσία, κυρίως σχετικά με τη λειτουργία των επιγραμμικών πλατφορμών, και τη νομολογία του ΔΕΕ κατά την εφαρμογή της ΟΔΗΛΕ και άλλων παρόμοιων νομοθετημάτων¹³⁴.

Το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο της Ε.Ε. συμφώνησαν επί του τελικού σχεδίου στις 23 Απριλίου 2022, και, ύστερα από την ολοκλήρωση των εγκριτικών σταδίων, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (Digital Services Act - DSA) δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε. στις 27 Οκτωβρίου 2022 και ετέθη σε εφαρμογή στις 16 Νοεμβρίου 2022 (άρθρο 93 παρ.1). Οι επιγραμμικές πλατφόρμες όφειλαν να ενημερώσουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τον αριθμό των ενεργών αποδεκτών των υπηρεσιών τους στην Ε.Ε. έως τις 17 Φεβρουαρίου 2023 (άρθρο 24 παρ.2). Την 31^η Ιανουαρίου 2023 η Επιτροπή δημοσίευσε κατευθυντήριες οδηγίες για τη μεθοδολογία υπολογισμού του αριθμού των

---

¹³² COM(2020) 825 final, 2020/0361(COD), Βρυξέλλες, 12 Δεκεμβρίου 2020, διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0825> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹³³ COM(2020) 842 final 2020/0374(COD), Βρυξέλλες, 12 Δεκεμβρίου 2020, διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0842> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹³⁴ Turillazzi, οπ.π., σελ.2

ενεργών αποδεκτών¹³⁵. Με βάση αυτό, η Επιτροπή θα κατέτασσε τους ενδιάμεσους στις κατηγορίες «πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες» και «πολύ μεγάλες μηχανές αναζήτησης»¹³⁶, από την απόφαση, δε, της Επιτροπής, οι ως άνω ενδιάμεσοι είχαν τέσσερις μήνες για να συμμορφωθούν με τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τη DSA (άρθρο 33 παρ.6 και 92). Πέραν αυτών, η DSA εφαρμόζεται από τις 17 Φεβρουαρίου 2024 (άρθρο 93 παρ.2).

2.1.1. Σκοποί

Η DSA αποσκοπεί στη βελτίωση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών των ψηφιακών υπηρεσιών¹³⁷ και ειδικότερα των ενδιάμεσων υπηρεσιών (άρθρο 2 παρ.1). Εισάγει οριζόντιες ρυθμίσεις σχετικά με την παροχή ενδιάμεσων υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά, και συγκεκριμένα σχετικά με α) τους όρους υπό τους οποίους απαλλάσσονται οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών από την ευθύνη, β) τις ειδικές υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας που έχουν, ανά κατηγορίες, οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών, γ) την εφαρμογή, την εποπτεία, τις κυρώσεις και τις αρμοδιότητες και τον τρόπο συνεργασίας και συντονισμού των αρμόδιων αρχών (άρθρο 1 παρ.2).

Βασικός στόχος είναι η αποφυγή του κατακερματισμού της σχετικής νομοθεσίας σε εθνικό επίπεδο κρατών μελών, ο οποίος επηρεάζει αρνητικά την Εσωτερική Αγορά. Είχε παρατηρηθεί πως όλο και περισσότερα κράτη μέλη υιοθετούσαν νομοθεσία για τις ενδιάμεσες υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα ο γερμανικός νόμος NetzDG της 1.9.2017¹³⁸ και

---

¹³⁵ European Commission, DSA: Guidance on the requirement to publish user numbers, 31.1.2023, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/dsa-guidance-requirement-publish-user-numbers?pk_source=ec_newsroom&pk_medium=email&pk_campaign=dae%20Newsroom%5d

(πρόσβαση 31.3.2024)

¹³⁶ Για τις σχετικές αποφάσεις της Επιτροπής βλ. παρακάτω υπό 2.2.1, υποσημ.180.

¹³⁷ Για τη DSA οι “ψηφιακές υπηρεσίες” ταυτίζονται με τις “υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας”, όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 1 παρ.1 στοιχ.β’ ΟΔΗΛΕ, βλ. European Commission, Impact Assessment accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, Brussels, 15.12.2020 SWD(2020) 348 final Part ½, διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/impact-assessment-digital-services-act> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.8 επ.

¹³⁸ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG)

ο γαλλικός νόμος 1109/2021 της 24.8.2021¹³⁹, με τους οποίους τίθεντο στους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών υποχρεώσεις επιμέλειας σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του παράνομου περιεχομένου, την παραπληροφόρηση και άλλους κινδύνους για το κοινωνικό σύνολο. Οι σχετικές επιμέρους εθνικές νομοθεσίες είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αποκλίνοντος ρυθμιστικού περιβάλλοντος, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την κατοχυρωμένη στο άρθρο 26 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)¹⁴⁰ ελευθερία εγκατάστασης και κυκλοφορίας αγαθών και υπηρεσιών¹⁴¹. Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός της DSA είναι «...να συμβάλει στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενδιάμεσων υπηρεσιών, με τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων για ένα ασφαλές, προβλέψιμο και αξιόπιστο επιγραμμικό περιβάλλον, που διευκολύνει την καινοτομία και στο οποίο προστατεύονται ουσιαστικά τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη, συμπεριλαμβανομένης της αρχής της προστασίας των καταναλωτών»¹⁴².

Από την άλλη, η δυνατότητα για καθιέρωση απόλυτα εναρμονισμένου και ενιαίου ρυθμιστικού πλαισίου προς όφελος της Εσωτερικής Αγοράς δεν είναι ανεξέλεγκτη, καθώς, ειδικότερα στο ζήτημα της ευθύνης των ενδιαμέσων, οι κανόνες σχετικά με την υπαιτιότητα

---

¹³⁹ LOI n° 2021-1109 du 24 août 2021 confortant le respect des principes de la République, διαθέσιμο σε <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043964778/> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁴⁰ Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016/C 202/01, διαθέσιμη στο σύνδεσμο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT#d1e2512-47-1> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁴¹ DSA, αιτιολογική σκέψη 2

¹⁴² Σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις 3 και 4 της DSA, η υπεύθυνη και επιμελής συμπεριφορά των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, η οποία καθορίζεται ομοιόμορφα και εναρμονισμένα σε ενωσιακό επίπεδο από τις διατάξεις της DSA, είναι απαραίτητη ώστε οι πολίτες της Ένωσης και άλλα άτομα να μπορούν να ασκούν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους (ιδίως την ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης, την επιχειρηματική ελευθερία, το δικαίωμα στην απαγόρευση των διακρίσεων, τα δικαιώματα των καταναλωτών), που κατοχυρώνονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.. Η DSA διασφαλίζει την απαραίτητη ασφάλεια δικαίου και μειώνει την αβεβαιότητα σχετικά με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για τις απαιτήσεις για τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, καθώς, ως Κανονισμός, τυγχάνει άμεσου εφαρμογής και δεν καταλείπει περιθώρια για αποκλίνουσες εθνικές ρυθμίσεις (βλ. DSA αιτιολογική σκέψη 9).

και την αδικοπραξία είναι επί τω πλείστω εθνικοί¹⁴³. Ως εκ τούτου, η DSA θέτει το γενικό πλαίσιο¹⁴⁴ για την ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών για παράνομο περιεχόμενο, διατηρώντας τον κανόνα της απαλλαγής από την ευθύνη που εισήγαγε η ΟΔΗΛΕ¹⁴⁵, ο οποίος εφαρμόζεται ανεξαρτήτως των εθνικών νόμων περί υπαιτιότητας, χωρίς ωστόσο να ορίζει, με θετικό τρόπο, κριτήρια κατάγνωσης της ευθύνης των ενδιάμεσων¹⁴⁶.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η DSA τροποποιεί κατά μία έννοια την ΟΔΗΛΕ, χωρίς ωστόσο να την καταργεί (άρθρο 2 παρ.3), συνεπώς τα δύο αυτά νομοθετήματα θα εφαρμόζονται παράλληλα. Η αρχή της εδαφικότητας του άρθρου 3 της ΟΔΗΛΕ, σύμφωνα με την οποία ο κάθε ενδιάμεσος οφείλει να τηρεί τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένος, συνεχίζει να ισχύει, όμως η πρακτική της σημασία απομειώνεται σημαντικά, καθώς η DSA ρυθμίζει ενιαία σε ευρωπαϊκό επίπεδο πολλά σημαντικά ζητήματα¹⁴⁷.

---

¹⁴³ Buiten, οπ.π., σελ.7. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω υπό 1.1.2., οι διατάξεις της ΟΔΗΛΕ δεν όριζαν θετικά τις περιπτώσεις κατάγνωσης υπαιτιότητας των ενδιάμεσων, αλλά αντίθετα τις περιπτώσεις απαλλαγής από την ευθύνη, δεν αποτελούσαν κατ' ακριβολογία ενιαίους κανόνες, ωστόσο ήταν μια κοινή βάση για τη λειτουργία των επιχειρήσεων παροχής ενδιάμεσων υπηρεσιών και είχαν καθοριστική σημασία για τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους στην ενιαία ψηφιακή αγορά.

¹⁴⁴ Wilman, F. (2022), 'The Digital Services Act (DSA) - An Overview', SSRN, δημοσίευση 27 Δεκεμβρίου 2022, τελευταία αναθεώρηση 9 Ιανουαρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4304586> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4304586> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.2

¹⁴⁵ Βλ. ανωτέρω υπό 1.1.2

¹⁴⁶ Buiten, οπ.π., σελ.7. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 17 της DSA «Οι κανόνες σχετικά με την ευθύνη για τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό θα πρέπει να ορίζουν μόνο πότε ο πάροχος ενδιάμεσων υπηρεσιών δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος σε σχέση με παράνομο περιεχόμενο το οποίο παρέχεται από τους αποδέκτες της υπηρεσίας. Οι εν λόγω κανόνες δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι παρέχουν θετική βάση για τον προσδιορισμό του πότε ένας πάροχος μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος, επειδή αυτό καθορίζεται βάσει των εφαρμοστέων κανόνων του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου. Επιπλέον, οι απαλλαγές από την ευθύνη που θεσπίζονται με τον παρόντα κανονισμό θα πρέπει να ισχύουν για κάθε είδος ευθύνης όσον αφορά κάθε τύπο παράνομου περιεχομένου, ανεξάρτητα από το ακριβές αντικείμενο ή τη φύση αυτού του δικαίου.»

¹⁴⁷ Wilman, οπ.π., σελ.3

2.1.2. Προσέγγιση της υιοθετούμενης ρύθμισης

Η νομική βάση της DSA είναι το άρθρο 114 της ΣΛΕΕ¹⁴⁸, το οποίο προβλέπει την έκδοση μέτρων για τη λειτουργία της Εσωτερικής Αγοράς. Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της ομοιόμορφης εξασφάλισης προστασίας δικαιωμάτων και επιβολής υποχρεώσεων για τους ενδιαμέσους και τους αποδέκτες των υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά, επιλέχθηκε η νομική μορφή του κανονισμού, ο οποίος είναι αμέσου εφαρμογής, δεν απαιτείται η ενσωμάτωσή του στην εθνική νομοθεσία από τα κράτη μέλη, και ελαχιστοποιεί τις δυνατότητες των τελευταίων να τροποποιήσουν τις διατάξεις¹⁴⁹.

Κατά την εξέταση της Πρότασης, δύο παράγοντες βάρυναν ως προς την επιλογή της προσέγγισης που θα υιοθετούνταν. Πρώτον, η πεποίθηση ότι οι οικονομικά ισχυρότεροι παράγοντες θα πρέπει να φέρουν μεγαλύτερο βάρος «ευθύνης», υπό την έννοια ότι τυχόν ασυλία θα έπρεπε να εξασφαλίζεται σε όσους εξ αυτών πράττουν ανάλογα, ελέγχοντας το περιεχόμενο, όπως περίπου ισχύει στον τομέα της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων ύστερα από την Οδηγία DSM. Τελικώς, αυτή η ex-ante προσέγγιση προτιμήθηκε για την Πράξη για τις ψηφιακές αγορές (Digital Markets Act - DMA)¹⁵⁰, με την οποία εισάγεται στο οπλοστάσιο του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού ένα υβριδικό εργαλείο, παρόμοιο με αυτό που χρησιμοποιείται στη νομοθεσία της Ε.Ε. για τις τηλεπικοινωνίες¹⁵¹. Δεύτερον, η ανάγκη να εγκαταλειφθεί το μη παρεμβατικό ρυθμιστικό μοντέλο, και να υιοθετηθεί το προληπτικό, στο οποίο ενδεχομένως θα γίνεται διάκριση μεταξύ των πλατφορμών και θα επιβάλλονται περισσότερες υποχρεώσεις στις μεγαλύτερες

---

¹⁴⁸ Άρθρο 114 παρ.1 ΣΛΕΕ «Εκτός αν ορίζουν άλλως οι Συνθήκες, εφαρμόζονται οι ακόλουθες διατάξεις για την πραγματοποίηση των στόχων του άρθρου 26. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, εκδίδουν τα μέτρα τα σχετικά με την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που έχουν ως αντικείμενο την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.».

¹⁴⁹ DSA, αιτιολογική σκέψη 9, G'Sell, οπ.π., σελ.106, Savin, οπ.π., σελ.4

¹⁵⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2022 σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα και για την τροποποίηση των οδηγιών (ΕΕ) 2019/1937 και (ΕΕ) 2020/1828 (Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁵¹ Savin, οπ.π., σελ.3

εξ αυτών, λόγω του ειδικού ρόλου και της ικανότητας διαμόρφωσης κανόνων που φαίνεται να κατέχουν¹⁵².

Στη Μελέτη Εκτίμησης Αντικτύπου για τη DSA¹⁵³, είχαν προταθεί τρεις πιθανές προσεγγίσεις: 1) θέσπιση περιορισμένων μέτρων κατά των παράνομων δραστηριοτήτων, ήτοι διαδικαστικών υποχρεώσεων για τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών και ιδίως τις επιγραμμικές πλατφόρμες, για την αντιμετώπιση παράνομων δραστηριοτήτων, με στόχο την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών, τη διασφάλιση της διαφάνειας και την ενίσχυση των μηχανισμών διασυνοριακής συνεργασίας, επί τη βάση της ΟΔΗΛΕ και της Σύστασης (ΕΕ) 2018/334, 2) πλήρης εναρμόνιση για την παροχή κινήτρων στους ενδιάμεσους, την ενίσχυση της διαφάνειας και την αντιμετώπιση των αναδυόμενων κινδύνων με την ενδυνάμωση των χρηστών, και ενίσχυση του μηχανισμού συνεργασίας και επιβολής με τον διορισμό κεντρικού συντονιστή σε κάθε κράτος μέλος, 3) θέσπιση ασύμμετρων μέτρων με περισσότερες υποχρεώσεις για πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες, περαιτέρω διευκρινίσεις του καθεστώτος ευθύνης των ενδιάμεσων και προσαρμοσμένο σύστημα διακυβέρνησης της Ε.Ε. για την εποπτεία των της συμμόρφωσης των πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών¹⁵⁴.

Τελικώς υιοθετήθηκε ένας συνδυασμός των τριών προσεγγίσεων, που διατήρησε το βασικό πυρήνα των ρυθμίσεων για την ευθύνη των ενδιάμεσων της ΟΔΗΛΕ, προσθέτοντας ωστόσο επιπλέον υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας, σε πυραμιδική μορφή. Ειδικότερα, όπως θα αναπτυχθεί κατωτέρω, υιοθετήθηκαν ρυθμίσεις που επιβάλλουν στους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών υποχρεώσεις επιμέλειας και συμμόρφωσης, οι οποίες κλιμακώνονται πυραμιδικά, σε τέσσερα επίπεδα, ανάλογα με τα επιμέρους χαρακτηριστικά του κάθε ενδιάμεσου¹⁵⁵. Συνοπτικά, στη βάση της πυραμίδας, εισάγονται υποχρεώσεις για όλους τους ενδιάμεσους, ακολουθεί δέσμη πρόσθετων υποχρεώσεων για τους παρόχους

---

¹⁵² Savin, οπ.π., σελ.3

¹⁵³ European Commission, Impact Assessment accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, Brussels, 15.12.2020 SWD (2020) 348 final, διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/impact-assessment-digital-services-act> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁵⁴ DSA Impact Assessment, οπ.π., part ½, σελ.39 επ.

¹⁵⁵ G'sell, οπ.π., σελ.88 επ.

ενδιάμεσων υπηρεσιών φιλοξενίας. Έπονται προβλέψεις για περαιτέρω αυστηρότερες υποχρεώσεις, που απευθύνονται στις επιγραμμικές πλατφόρμες, ενώ στην κορυφή της πυραμίδας θεσπίζονται επιπλέον υποχρεώσεις επιμέλειας για τις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες και τις πολύ μεγάλες μηχανές αναζήτησης, οι οποίες δικαιολογούνται λόγω των συστημικών κινδύνων που θέτουν οι εν λόγω πάροχοι συνεπεία του μεγέθους τους. Οι υποχρεώσεις βάσει της DSA συντρέχουν σωρευτικά, εφόσον μια συγκεκριμένη υπηρεσία από ένα στρώμα επικαλύπτεται με εκείνες από ένα ανώτερο στρώμα της πυραμίδας¹⁵⁶. Για παράδειγμα, μια πολύ μεγάλη επιγραμμική πλατφόρμα έχει τις υποχρεώσεις που ισχύουν για όλους τους ενδιάμεσους, επιπροσθέτως αυτές που αφορούν τις υπηρεσίες φιλοξενίας και τις επιγραμμικές πλατφόρμες, καθώς και όσες αναφέρονται στις πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες. Ακολουθεί ένα πλέγμα διατάξεων για την εφαρμογή, επιβολή και τις κυρώσεις.

2.2. Πεδίο εφαρμογής

Αν και το πεδίο εφαρμογής της είναι ευρύτατο, η DSA εφαρμόζεται σε ενδιάμεσες υπηρεσίες, έχει, δηλαδή, πιο περιορισμένο πεδίο εφαρμογής¹⁵⁷ σε σχέση με την ΟΔΗΛΕ, η οποία, επί της αρχής, περιλαμβάνει ρυθμίσεις για όλες τις περιπτώσεις υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας¹⁵⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 2, το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της DSA δεν καταλαμβάνει το σύνολο των «ψηφιακών υπηρεσιών» ή «υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας», αλλά ειδικά τις «... ενδιάμεσες υπηρεσίες που παρέχονται σε αποδέκτες της υπηρεσίας που είναι εγκατεστημένοι ή βρίσκονται στην Ένωση, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης των παρόχων των ενδιάμεσων υπηρεσιών αυτών» (παρ.1) και δεν εφαρμόζεται «...σε υπηρεσίες που δεν είναι ενδιάμεσες υπηρεσίες ή σε οποιεσδήποτε απαιτήσεις που επιβάλλονται σε σχέση με τέτοιες υπηρεσίες, ανεξαρτήτως του αν η υπηρεσία παρέχεται μέσω της χρήσης ενδιάμεσης υπηρεσίας» (παρ.2). Ως χρήστες των οποίων τα θεμελιώδη δικαιώματα τυγχάνουν προστασίας νοούνται οι αποδέκτες των ενδιάμεσων

---

¹⁵⁶ Wilman, οπ.π., σελ.3 - 4

¹⁵⁷ Wilman, οπ.π., σελ.2-3, G'sell, οπ.π., σελ.88

¹⁵⁸ Στο ειδικότερο ζήτημα της ευθύνης των παρόχων, το πεδίο εφαρμογής των δύο νομοθετημάτων εν πολλοίς συμπίπτει, βλ. κατωτέρω υπό 3.2

υπηρεσιών, δηλαδή «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο χρησιμοποιεί ενδιάμεση υπηρεσία, ιδίως για να αναζητήσει πληροφορίες ή για να προσφέρει πρόσβαση σε αυτές»¹⁵⁹.

Παρακάτω θα προσδιοριστεί η έννοια των παρόχων και των ενδιάμεσων υπηρεσιών, καθώς και το εδαφικό πεδίο εφαρμογής της DSA.

2.2.1. Οι πάροχοι και οι ενδιάμεσες υπηρεσίες

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η DSA εφαρμόζεται σε ενδιάμεσες υπηρεσίες που παρέχονται σε αποδέκτες αυτών. Αντικείμενο, δηλαδή, των ρυθμίσεων, είναι οι υπηρεσίες και όχι οι πάροχοι καθαυτοί¹⁶⁰. Με άλλα λόγια, είναι πιθανόν, ένας πάροχος, που προσφέρει διαφορετικών ειδών υπηρεσίες στο διαδίκτυο, να είναι υπόλογος υπό την DSA για κάποιες εξ αυτών, και για τις λοιπές όχι, ενώ είναι επίσης πιθανό να έχει διαφορετικών επιπέδων υποχρεώσεις ανά κατηγορία υπηρεσιών που προσφέρει¹⁶¹.

Ως ενδιάμεση υπηρεσία, νοείται μία εκ των τριών ακόλουθων περιπτώσεων υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών, οι οποίες συμπίπτουν με τις κατηγορίες των άρθρων 12, 13 και 14 της ΟΔΗΛΕ, και σύμφωνα με το άρθρο 3 στοιχ.ζ' DSA είναι οι εξής:

- i) απλή μετάδοση (mere conduit): η «μετάδοση, σε δίκτυο επικοινωνιών, πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της υπηρεσίας, ή η παροχή πρόσβασης σε δίκτυο επικοινωνιών»· στην κατηγορία αυτή εντάσσονται πλείστες γενικές κατηγορίες παρόχων υπηρεσιών, όπως πάροχοι σημείων ασύρματης πρόσβασης (open-WiFi providers), εικονικών ιδιωτικών δικτύων (VPNs), υπηρεσιών και μητρών του συστήματος ονομάτων τομέα (Domain name services), μητρών ονομάτων τομέα ανώτατου επιπέδου, φωνητικών υπηρεσιών φωνής μέσω IP (Voice over IP services)¹⁶² και άλλων υπηρεσιών

---

¹⁵⁹ DSA άρθρο 3 στοιχ.β'.

¹⁶⁰ DSA, αιτιολογική σκέψη 15

¹⁶¹ Wilman, οπ.π.,σελ.3

¹⁶² Μαργαρίτης, Ε. (2023), «Digital Services Act - VLOPs/VLOSEs - στο «λιμάνι» της απαλλαγής από την ευθύνη για ένα πιο διαφανές διαδίκτυο», ΣΥΝ, 160/2023, σελ. 58,

διαπροσωπικών επικοινωνιών (non-cloud messaging, όπως το Signal, το WhatsApp – μερικώς κλπ¹⁶³).

- ii) προσωρινή αποθήκευση: η «μετάδοση, σε δίκτυο επικοινωνιών, πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της υπηρεσίας, και περιλαμβάνει την αυτόματη, ενδιάμεση και προσωρινή αποθήκευση των εν λόγω πληροφοριών, η οποία πραγματοποιείται με αποκλειστικό σκοπό να καταστεί αποτελεσματικότερη η μεταγενέστερη μετάδοση των πληροφοριών σε άλλους αποδέκτες κατόπιν αιτήματός τους»· εδώ εντάσσονται υπηρεσίες παροχής δικτύων μετάδοσης περιεχομένου (CDNs, όπως το CloudFlare¹⁶⁴), οι αντίστροφοι διακομιστές μεσολάβησης (reverse proxy servers¹⁶⁵), και γενικά υπηρεσίες των οποίων η σημασία για την ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα μετάδοσης πληροφοριών μέσω του διαδικτύου είναι μεγάλη¹⁶⁶.
- iii) φιλοξενία: η «αποθήκευση πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της υπηρεσίας, κατόπιν αιτήματός του»· στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν, καταρχήν, οι οικιακές υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους (Dropbox, Google drive κ.α.), οι υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους για επιχειρήσεις (AWS, Stripe, Shopify κ.α.), οι υπηρεσίες φιλοξενίας ιστοσελίδων (GoDaddy, Ghandi, Websupport κ.α.), οι υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (Gmail, Hotmail, κ.α.)¹⁶⁷.

Στις υπηρεσίες φιλοξενίας, με τη DSA εισάγεται νέα υποκατηγορία, αυτή των επιγραμμικών πλατφορμών. Ως επιγραμμική πλατφόρμα (online platform) κατά τη DSA ορίζεται «η υπηρεσία φιλοξενίας η οποία, κατόπιν αιτήματος αποδέκτη της υπηρεσίας, αποθηκεύει και διαδίδει στο κοινό πληροφορίες...»¹⁶⁸. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πρόκειται για

---

¹⁶³ Husovec, M. (2023), 'The DSA's Scope Briefly Explained', SSRN δημοσίευση 27 Φεβρουαρίου 2023, τελευταία αναθεώρηση 6 Ιουλίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4365029> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4365029> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.11

¹⁶⁴ Husovec (2023), οπ.π., σελ.11

¹⁶⁵ Μαργαρίτης, οπ.π., σελ.58

¹⁶⁶ Μαργαρίτης, οπ.π., σελ.58

¹⁶⁷ Husovec (2023), οπ.π., σελ.10-11

¹⁶⁸ DSA άρθρο 3 στοιχ.θ'

τον πρώτο σαφή ορισμό σε νομοθετικό κείμενο των επιγραμμικών πλατφορμών¹⁶⁹. Το στοιχείο που διαφοροποιεί την υπηρεσία φιλοξενίας από την επιγραμμική πλατφόρμα είναι η διάδοση στο κοινό, δηλαδή «η διάθεση πληροφοριών, κατόπιν αιτήματος του αποδέκτη της υπηρεσίας που παρείχε τις πληροφορίες, σε δυννητικά απεριόριστο αριθμό τρίτων»¹⁷⁰. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις επιγραμμικών πλατφορμών είναι τα κοινωνικά δίκτυα (social media), οι επιγραμμικές αγορές (marketplaces), τα ηλεκτρονικά καταστήματα εφαρμογών (Apps stores), οι υπηρεσίες διαμοιρασμού video κ.α.

Οι επιγραμμικές πλατφόρμες διακρίνονται, εν συνεχεία, σε επιμέρους κατηγορίες. Η DSA εισάγει την έννοια της πολύ μεγάλης επιγραμμικής πλατφόρμας (very large online platform – VLOP), η οποία είναι αυτή που διαθέτει «έναν αριθμό μέσων μηνιαίων ενεργών αποδεκτών της υπηρεσίας στην Ένωση ίσο ή υψηλότερο από 45 εκατομμύρια»¹⁷¹ και αποκτά αυτή την ιδιότητα ύστερα από σχετική απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁷², που λαμβάνεται αφού ο εν λόγω ενδιαμέσος αποστέλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφορά με τον αριθμό των αποδεκτών, κατά τα ανωτέρω. Ερμηνευτικά, η έννοια του ενεργού αποδέκτη δεν είναι προφανής, ο δε ορισμός στο άρθρο 3 στοιχ.ιστ' της DSA ως αυτού που «χρησιμοποιεί επιγραμμική πλατφόρμα είτε ζητώντας από την επιγραμμική πλατφόρμα να φιλοξενήσει πληροφορίες είτε εκτιθέμενος σε πληροφορίες που φιλοξενείται από την επιγραμμική πλατφόρμα και διαδίδεται μέσω της επιγραμμικής διεπαφής της» δεν αποσαφηνίζει ιδιαίτερα την κατάσταση, σχετικά με το πεδίο εφαρμογής, καθώς φαίνεται να περιλαμβάνει εγγεγραμμένους και μη χρήστες¹⁷³.

Μερικότερη κατηγορία των επιγραμμικών πλατφορμών αποτελούν όσες εξ αυτών παρέχουν στους καταναλωτές τη δυνατότητα να συνάπτουν εξ αποστάσεως συμβάσεις με εμπόρους (επιγραμμικές αγορές - marketplaces), για τις οποίες προβλέπονται στα άρθρα 29 έως και 32 DSA κάποιες επιπλέον υποχρεώσεις.

Εν συνεχεία, εισάγεται η κατηγορία της πολύ μεγάλης επιγραμμικής μηχανής αναζήτησης (very large online search engine – VLOSE), η οποία είναι η «ενδιάμεση υπηρεσία που επιτρέπει στους χρήστες να υποβάλλουν ερωτήματα για να πραγματοποιούν αναζητήσεις

---

¹⁶⁹ Μικρουλέα, οπ.π., σελ.756

¹⁷⁰ DSA άρθρο 3 στοιχ.ια'

¹⁷¹ DSA άρθρο 33 παρ.1

¹⁷² DSA άρθρο 33 παρ.1 και 4. Για τις σχετικές αποφάσεις της Επιτροπής βλ. παρακάτω υποσημ.180.

¹⁷³ Μικρουλέα, οπ.π., σελ.759

κατ' αρχήν σε όλους τους ιστοτόπους ή σε όλους τους ιστοτόπους συγκεκριμένης γλώσσας βάσει ερωτήματος για οποιοδήποτε θέμα, με τη μορφή λέξης-κλειδιού, φωνητικής εντολής, φράσης ή άλλων εισερχόμενων δεδομένων, και αποδίδει υπό οιαδήποτε μορφή αποτελέσματα όπου μπορούν να ανευρεθούν πληροφορίες σχετικές με το περιεχόμενο που έχει ζητηθεί»¹⁷⁴, συγχρόνως πληροί τα ίδια αριθμητικά δεδομένα ως προς τους ενεργούς αποδέκτες όπως και οι VLOPs, με τη διαφορά ότι ενεργός αποδέκτης επιγραμμικής μηχανής αναζήτησης είναι αυτός που «υποβάλλει ερώτημα στην επιγραμμική μηχανή αναζήτησης και εκτίθεται σε ευρετηριασμένες πληροφορίες που παρουσιάζονται στην επιγραμμική διεπαφή της»¹⁷⁵ και ομοίως αποκτά την ιδιότητα ύστερα από συναφή απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁷⁶. Οι VLOSEs έχουν γενικώς τις υποχρεώσεις του ανώτερου στρώματος της πυραμίδας, δηλαδή όσες ισχύουν για τις VLOPs, και όχι τις λοιπές, των κατώτερων στρωμάτων¹⁷⁷, καθώς, αν και δεν εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο της DSA, κρίθηκε απαραίτητο να επιβληθούν οι εν λόγω υποχρεώσεις και στις VLOSEs, λόγω του κρίσιμου ρόλου τους στον εντοπισμό και την ανάκτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο¹⁷⁸.

Η DSA δεν ρυθμίζει καθόλου ενδιαμέσες υπηρεσίες στις οποίες δεν περιέχεται το στοιχείο του περιεχομένου που προέρχεται από αποδέκτες των υπηρεσιών, όπως, καταρχήν, το Netflix, το Disney+ και το Amazon Prime. Εφόσον, όμως, ενταχθεί σε αυτές με κάποιο τρόπο περιεχόμενο προερχόμενο από τους χρήστες (πχ κριτικές που είναι δημόσια διαθέσιμες), τότε πιθανόν και αυτές να εμπέσουν στο πεδίο εφαρμογής της DSA¹⁷⁹.

Μέχρι τις 31 Ιουλίου 2024, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε αποδώσει ιδιότητα VLOP σε είκοσι τρεις (23) επιγραμμικές πλατφόρμες, ενώ είχε προσδιορίσει δύο (2) επιγραμμικές μηχανές αναζήτησης ως VLOSEs¹⁸⁰.

---

¹⁷⁴ DSA άρθρο 3 στοιχ.ι'

¹⁷⁵ DSA άρθρο 3 στοιχ.ιζ'

¹⁷⁶ DSA άρθρο 33 παρ.1 και 4

¹⁷⁷ Με εξαίρεση όσες είναι απαραίτητες για την εφαρμογή των άρθρων 33 επ. DSA, όπως το άρθρο 24 παρ.2 και 3.

¹⁷⁸ DSA αιτιολογική σκέψη 75, Wilman, οπ.π., σελ.4

¹⁷⁹ Husovec (2023), οπ.π., σελ.11-12

¹⁸⁰ Η Επιτροπή εξέδωσε τις αποφάσεις 1) C(2023) 2736 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο AliExpress, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101001>, 2) C(2023) 2746 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Amazon Store, διαθέσιμη σε

<https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101014>, 3) C(2023) 2726 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο App Store, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101004>, 4) απόφαση της 20.12.2023 για απόδοση καθεστώτος VLOP στο Pornhub (μη διαθέσιμη), 5) C(2023) 2748 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Booking.com, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101006>, 6) C(2023) 2731 final/25.4.2023, η οποία διορθώθηκε με την C(2023) 4883 final/13.7.2023, αποδίδοντας καθεστώς VLOSE στο Google Search, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101015> και η διορθωτική σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101010>, 7) C(2023) 2738 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Google Play, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101009>, 8) C(2023) 2737 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Google Maps, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101007>, 9) C(2023) 2733 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Google Shopping, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101011>, 10) C(2023) 2725 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο YouTube, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101019>, 11) C(2024) 2842 final/26.4.2024 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο SHEIN, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/105332>, 12) C(2023) 2735 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο LinkedIn, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101008>, 13) C(2023) 2756 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Facebook, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101005>, 14) C(2023) 2734 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Instagram, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101012>, 15) C(2023) 2728 final/25.4.2023, αποδίδοντας καθεστώς VLOSE στο Bing, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101002>, 16) C(2023) 2729 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Pinterest, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101017>, 17) C(2023) 2730 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Snapchat, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101013>, 18) απόφαση της 20.12.2023 για απόδοση καθεστώτος VLOP στο Stripchat (μη διαθέσιμη), 19) C(2023) 2720 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο TikTok, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101003>, 20) C(2023) 2721 final/25.4.2023

Επιμέρους ρυθμίσεις δεν εφαρμόζονται σε πολύ μικρές ή μικρές επιχειρήσεις, κατά την έννοια της Σύστασης 2003/361/EK¹⁸¹. Σύμφωνα με αυτή, μικρή επιχείρηση είναι αυτή που «...απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 10 εκατομμύρια ευρώ»¹⁸², ενώ πολύ μικρή επιχείρηση είναι αυτή που «...απασχολεί λιγότερους από δέκα εργαζομένους και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 2 εκατομμύρια ευρώ»¹⁸³. Ωστόσο, αν αυτές οι επιχειρήσεις χαρακτηριστούν ως VLOPs ή VLOSEs, τότε υπάγονται στις σχετικές υποχρεώσεις της DSA¹⁸⁴.

Η κατηγοριοποίηση των ενδιάμεσων υπηρεσιών δεν είναι προφανής και ενδέχεται να προκαλέσει ερμηνευτικά ζητήματα, όπως εν παραδείγματι για τις υποδομές νέφους (cloud infrastructures), οι οποίες, αν και καταρχήν εξαιρούνται, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 13, της κατηγορίας της επιγραμμικής πλατφόρμας, φαίνεται να μπορεί να χαρακτηριστούν ως τέτοια, υπό το μάλλον ρευστό κριτήριο του κατά πόσον η διάδοση στο κοινό περιεχομένου

αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Twitter, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101016>, 21) απόφαση της 20.12.2023 για απόδοση καθεστώτος VLOP στο XVideos (μη διαθέσιμη), 22) C(2023) 2742 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Wikipedia, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101018>, 23) C(2023) 2727 final/25.4.2023 αποδίδοντας καθεστώς VLOP στο Zalando, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101020>, 24) απόφαση της 10.7.2024 για απόδοση καθεστώτος VLOP στο XNXX (μη διαθέσιμη), 25) απόφαση της 31.5.2024 για απόδοση καθεστώτος VLOP στο Temu (μη διαθέσιμη), Βλ. European Commission, Supervision of the designated very large online platforms and search engines under DSA, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/list-designated-vlops-and-vloses> (πρόσβαση 31.7.2024).

¹⁸¹ Σύσταση της Επιτροπής, της 6^{ης} Μαΐου 2003, σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό E(2003) 1422], Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 124 της 20/05/2003 σ. 0036 – 0041, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003H0361> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁸² Άρθρο 2 παρ.2 Τίτλου I Παραρτήματος της Σύστασης

¹⁸³ Άρθρο 2 παρ.3 Τίτλου I Παραρτήματος της Σύστασης

¹⁸⁴ Μικρουλέα, οπ.π., σελ.751, Husovec, M,Roche Laguna, I (2022), ‘Digital Services Act: A Short Primer’, SSRN, δημοσίευση 18 Ιουλίου 2022, τελευταία αναθεώρηση 7 Σεπτεμβρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4153796> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4153796> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.6

είναι ήσσονος σημασίας και χαρακτηρα λειτουργικότητά τους¹⁸⁵, αν και τεχνικά δε διαφαίνεται εφικτό να επεμβαίνουν στο περιεχόμενο των χρηστών τους¹⁸⁶.

2.2.2. Εδαφικό πεδίο εφαρμογής

Η DSA εφαρμόζεται «σε ενδιάμεσες υπηρεσίες που παρέχονται σε αποδέκτες της υπηρεσίας που είναι εγκατεστημένοι ή βρίσκονται στην Ένωση, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης των παρόχων των ενδιάμεσων υπηρεσιών αυτών» (άρθρο 2 παρ.1). Με αυτή την πρόβλεψη εξωεδαφικότητας, η DSA ακολουθεί το παράδειγμα του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ)¹⁸⁷, επεκτείνοντας τη ρυθμιστική της εμβέλεια ώστε να καταλαμβάνει και οντότητες εκτός Ε.Ε¹⁸⁸. Με άλλα λόγια, το εδαφικό πεδίο εφαρμογής καθορίζεται από την τοποθεσία του χρήστη – αποδέκτη της υπηρεσίας, ενώ είναι αδιάφορη η τοποθεσία ή η εγκατάσταση του παρόχου¹⁸⁹.

Με στόχο τη διασφάλιση της αποδοτικότητας των προβλέψεων και της ισοτιμίας των όρων ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά, η DSA εφαρμόζεται, ανεξαρτήτως του τόπου εγκατάστασης ή της τοποθεσίας του παρόχου, σε κάθε περίπτωση παροχής ενδιάμεσων υπηρεσιών προς αποδέκτες στην Ένωση, με την οποία συνδέονται ουσιωδώς¹⁹⁰. Στοιχεία που αποδεικνύουν μια τέτοια σύνδεση θεωρούνται, ιδίως, η ύπαρξη εγκατάστασης στην Ένωση, ή, εφόσον τέτοια δεν υφίσταται, ο ικανός αριθμός αποδεκτών της υπηρεσίας σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, εν συγκρίσει με τον πληθυσμό τους, ή ακόμα η στόχευση

---

¹⁸⁵ Husovec (2023), οπ.π., σελ.10

¹⁸⁶ Buiten, οπ.π., σελ.10

¹⁸⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679> (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁸⁸ Husovec, et al, (2022), οπ.π., σελ.2

¹⁸⁹ Müller, M., Kettmann, M.C. (2024), 'European Approaches to the Regulation of Digital Technologies', In Werthner, H., et al. (ed), *Introduction to Digital Humanism*, Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-45304-5_39 (πρόσβαση 31.3.2024)

¹⁹⁰ DSA, αιτιολογική σκέψη 7

δραστηριοτήτων προς ένα ή περισσότερα κράτη μέλη¹⁹¹, η οποία προσδιορίζεται με βάση τις ειδικότερες συνθήκες, και, ενδεικτικά, με βάση τη χρήση γλώσσας ή νομίσματος συγκεκριμένου κράτους, την αποκλειστική δυνατότητα για παραγγελίες προϊόντων ή υπηρεσιών, τη χρήση συγκεκριμένου τομέα ανώτατου επιπέδου (top level domain), τη διάθεση της υπηρεσίας ως εφαρμογής στο σχετικό εθνικό κατάστημα εφαρμογών, τις τοπικού ενδιαφέροντος ή σε συγκριμένη γλώσσα διαφημίσεις, την παροχή υπηρεσιών εξυπηρέτησης πελατών σε συγκεκριμένη γλώσσα κοκ. Ωστόσο, το γεγονός ότι ιστότοπος παρόχου είναι απλώς τεχνικά προσβάσιμος από την Ένωση δεν αρκεί για να στοιχειοθετήσει ουσιώδη σύνδεση¹⁹².

Συναφώς, και ομοίως με τον ΓΚΠΔ¹⁹³, όσοι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών δε διαθέτουν εγκατάσταση στην Ε.Ε., οφείλουν να ορίσουν, σε ένα από τα κράτη μέλη στα οποία προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, ένα πρόσωπο (νομικό ή φυσικό) που θα ενεργεί ως νόμιμος εκπρόσωπός τους, ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τη DSA¹⁹⁴. Η υποχρέωση αυτή έχει ως παρεπόμενη συνέπεια ότι οι εν λόγω πάροχοι υπόκεινται στην εποπτεία και εν γένει εξουσία του Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών του κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο νόμιμος εκπρόσωπός τους, ενώ αν δεν ορίσουν τέτοιο, η αντίστοιχη εξουσία ασκείται από οποιοδήποτε Συντονιστή κράτους μέλους της Ε.Ε., ή την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατά περίπτωση¹⁹⁵ (βλ. κατωτέρω υπό 3.3).

---

¹⁹¹ DSA, άρθρο 3 στοιχ.ε΄

¹⁹² DSA, αιτιολογική σκέψη 8

¹⁹³ ΓΚΔΠ, άρθρο 27

¹⁹⁴ DSA άρθρο 13 παρ.1 και 3

¹⁹⁵ DSA άρθρο 56 παρ.6 και 7

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

3.1. Ευθύνη παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών: από την υπαιτιότητα στην υπευθυνότητα

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η DSA ακολουθεί τις προβλέψεις της ΟΔΗΛΕ, και διατηρεί το βασικό κανόνα ότι οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών δεν ευθύνονται, καταρχήν, για τις πληροφορίες που διακινούν τρίτοι. Ωστόσο, η DSA εισάγει μια σημαντική ρυθμιστική καινοτομία, διαχωρίζοντας το ζήτημα της απαλλαγής από την ευθύνη από τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας που καθιερώνει, κλιμακωτά όπως θα αναλυθεί αμέσως κατωτέρω, για όλους τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών¹⁹⁶.

Ειδικότερα, υπό το καθεστώς της ΟΔΗΛΕ, οι ενδιάμεσοι απαλλάσσονταν από την ευθύνη για τις πληροφορίες που διακινούσαν τρίτοι μέσω των υπηρεσιών τους, εφόσον διατηρούσαν παθητικό ρόλο στη διακίνηση αυτή ή/και, ύστερα από σχετική ειδοποίησή τους, προέβαιναν σε ενέργειες για την αφαίρεση των πληροφοριών ή την παρεμπόδιση της πρόσβασης σε αυτές¹⁹⁷. Η DSA, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω υπό 3.2, διατηρεί αυτή την ασυλία, συγχρόνως όμως εξελίσσει το ρυθμιστικό πλαίσιο, επιβάλλοντας στους ενδιάμεσους μια σειρά απαιτήσεων δέουσας επιμέλειας, αναγνωρίζοντας το ρόλο τους ως υπεύθυνων παραγόντων στο διαδικτυακό και εν γένει ψηφιακό γίγνεσθαι¹⁹⁸. Με τη DSA, πλέον το κέντρο βάρους της ευθύνης (responsibility) των ενδιάμεσων μετατοπίζεται από την υπαιτιότητα (liability) στη λογοδοσία (accountability)¹⁹⁹, χωρίς το μεν να επηρεάζει το δε. Με άλλα λόγια, ένας πάροχος μπορεί να απολαμβάνει της ασυλίας για τις διακινούμενες από τρίτους πληροφορίες, αλλά, αν δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις επιμέλειας, ενδέχεται να αντιμετωπίσει τις κυρώσεις της DSA²⁰⁰. Οι εν λόγω υποχρεώσεις δέουσας

---

¹⁹⁶ Husovec, et al, (2022), οπ.π., σελ.1

¹⁹⁷ Μικρουλέα, οπ.π., σελ.748

¹⁹⁸ Müller, M., Kettemann, M.C., οπ.π., σελ.626

¹⁹⁹ Husovec, et al., (2022) οπ.π., σελ.1, Buiten, οπ.π., σελ.1. Η έννοια της λογοδοσίας (accountability) των ενδιάμεσων, όπως έχει εισαχθεί με τη DSA ως σύνολο υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας που θα πρέπει να έχουν εκπληρώσει οι τελευταίοι, μπορεί να παραλληλιστεί με την αρχή της λογοδοσίας (accountability) που εισάγει ο ΓΚΠΔ (άρθρο 5 παρ. 2 σε συνδυασμό με άρθρα 24 και 32 του ΓΚΠΔ). Σύμφωνα με την ως άνω αρχή, ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωσή του με τις αρχές της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων που καθιερώνονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ (άρθρο 5 παρ.2 ΓΚΠΔ).

²⁰⁰ Husovec, et al, (2022) οπ.π., σελ.1

επιμέλειας λειτουργούν, εν τέλει, ως αντίβαρο στην ασυλία από την ευθύνη των ενδιαμέσων, διασφαλίζοντας ένα minimum κοινωνικής υπευθυνότητας, εμπιστοσύνης, ασφάλειας και διαφάνειας κατά την παροχή αυτών των υπηρεσιών²⁰¹.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω υπό 2.1.2, στο Κεφάλαιο III της DSA περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας για ένα διαφανές και ασφαλές επιγραμμικό περιβάλλον, διαρθρωμένες σε ένα πυραμιδικό σχήμα τεσσάρων επιπέδων, ανάλογα με τα επιμέρους χαρακτηριστικά του κάθε ενδιαμέσου. Οι υποχρεώσεις αυτές είναι καθαρά διαδικαστικού και όχι ουσιαστικού χαρακτήρα²⁰², και στόχο έχουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών - αποδεκτών των ενδιαμέσων υπηρεσιών²⁰³, θυμίζοντας εν πολλοίς ρυθμίσεις του δικαίου προστασίας του καταναλωτή, αν και, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω υπό 2.2, ο αποδέκτης των υπηρεσιών κατά τη DSA δεν είναι απαραίτητα καταναλωτής²⁰⁴.

3.1.1. Υποχρεώσεις για όλους τους παρόχους ενδιαμέσων υπηρεσιών

Στο Τμήμα I του Κεφαλαίου III της DSA, και συγκεκριμένα στα άρθρα 11 έως και 15, περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις που βαρύνουν όλες τις κατηγορίες παρόχων ενδιαμέσων υπηρεσιών, δηλαδή τους παρόχους υπηρεσιών απλής μετάδοσης, προσωρινής αποθήκευσης και φιλοξενίας, άνευ εξαιρέσεως λόγω μεγέθους, δεσμεύοντας όλους τους παρόχους από πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις μέχρι VLOPs.

Όλοι οι πάροχοι υποχρεούνται να ορίσουν ένα ενιαίο σημείο επαφής, με το οποίο να μπορούν να επικοινωνούν άμεσα οι εθνικές αρχές, η Επιτροπή και το Συμβούλιο του άρθρου 61, και να δημοσιοποιούν τα στοιχεία για τον εύκολο εντοπισμό και την επικοινωνία με αυτό, σε μία από τις επίσημες γλώσσες του κράτους μέλους εγκατάστασής τους, καθώς και σε μία ακόμα τις επίσημες γλώσσες των κρατών μελών, που είναι ευρέως κατανοητή από σημαντικό αριθμό ευρωπαίων πολιτών²⁰⁵. Αντίστοιχο ενιαίο σημείο επαφής πρέπει να οριστεί για την απευθείας και γρήγορη επικοινωνία των αποδεκτών της υπηρεσίας με τον

---

²⁰¹ Husovec, et al, (2022) οπ.π., σελ.4

²⁰² Buiten, οπ.π., σελ.26, Husovec, et al., (2022) οπ.π., σελ.4, Wilman, οπ.π., σελ.18

²⁰³ Husovec, et al, (2022) οπ.π., σελ.4

²⁰⁴ Wilman, οπ.π., σελ.9

²⁰⁵ DSA άρθρο 11

πάροχο, με ηλεκτρονικά και ευκολόχρηστα μέσα²⁰⁶. Αν και μάλλον προφανής, η συγκεκριμένη υποχρέωση έχει μεγάλη πρακτική σημασία, καθώς το πρώτο βήμα κάθε χρήστη που επιθυμεί να επικοινωνήσει με ένα πάροχο είναι η έρευνα και ο εντοπισμός του κατάλληλου «συνομιλητή» από την πλευρά του τελευταίου, διαδικασία που απλοποιείται σημαντικά με την ως άνω πρόβλεψη της DSA²⁰⁷.

Πάροχοι που δε διαθέτουν εγκατάσταση στην Ένωση, αλλά προσφέρουν υπηρεσίες σε αυτή, υποχρεούνται να ορίσουν γραπτώς νόμιμο εκπρόσωπο²⁰⁸, όπως αναλύθηκε ανωτέρω υπό 2.2.2. Η εν λόγω πρόβλεψη ακολουθεί το μοντέλο του ΓΚΠΔ, ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση, ορίζεται ρητά πως ο ορισθείς νόμιμος εκπρόσωπος μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για τη μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που θέτει η DSA, εκτός αν υφίσταται ευθύνη του παρόχου²⁰⁹.

Περαιτέρω, στο άρθρο 14 εισάγονται προβλέψεις σχετικά με τους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών όλων ανεξαιρέτως των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών. Ως «όροι και προϋποθέσεις» ορίζονται από τη DSA «όλες οι ρήτρες, ανεξάρτητα από την ονομασία ή τη μορφή τους, που διέπουν τη συμβατική σχέση μεταξύ του παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών και των αποδεκτών της υπηρεσίας»²¹⁰. Μέχρι τη DSA, οι όροι χρήσης των παρόχων δεν είχαν απασχολήσει ιδιαίτερα σε επίπεδο ρύθμισης, με εξαίρεση το ευρωπαϊκό κεκτημένο της προστασίας του καταναλωτή, με αποτέλεσμα οι ενδιάμεσοι να απολαμβάνουν σχετικής διακριτικής ευχέρειας και αυτονομίας κατά τον καθορισμό των περιορισμών και ελέγχου του διακινούμενου περιεχόμενου²¹¹. Κάποιες σχετικές προβλέψεις

---

²⁰⁶ DSA άρθρο 12

²⁰⁷ Wilman, οπ.π., σελ.9

²⁰⁸ DSA άρθρο 13

²⁰⁹ DSA άρθρο 13 παρ.3, Μικρουλέα, οπ.π., σελ.750, Ιγγλεζάκης, οπ.π., σελ.118-119

²¹⁰ DSA άρθρο 3 στοιχ.κα'

²¹¹ Quintais, J.P., Appelman, N., Fahy, R. (2022), 'Using Terms and Conditions to Apply Fundamental Rights to Content Moderation', *German Law Journal (Forthcoming)*, SSRN, δημοσίευση 14 Δεκεμβρίου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4286147> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4286147> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.10 επ.

υπήρξαν στην Οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων²¹², την Οδηγία DSM²¹³, τον Κανονισμό P2B²¹⁴, και τον Κανονισμό για την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο²¹⁵. Ειδικότερα οι ρυθμίσεις του άρθρου 5 του τελευταίου φαίνεται να αποτέλεσαν την έμπνευση για το άρθρο 14 της DSA, η υιοθέτηση του οποίου, πάντα με δεδομένο ότι παραμένει ως κανόνας η ελευθερία σύναψης συμβάσεων των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, κρίθηκε σκόπιμη για λόγους διαφάνειας, προστασίας των αποδεκτών της υπηρεσίας, και δη των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, και αποφυγής αθέμιτων ή αυθαίρετων αποτελεσμάτων²¹⁶.

Ειδικότερα, όλοι οι πάροχοι οφείλουν να περιλαμβάνουν στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών τους, σε σαφή, απλή, κατανοητή, φιλική προς το χρήστη και μη δεχόμενη παρερμηνειών γλώσσα, πληροφορίες σχετικά με περιορισμούς που τυχόν επιβάλλουν στη χρήση των υπηρεσιών τους, σε εύκολα προσβάσιμο και μηχαναγνώσιμο μορφότυπο (machine-readable format²¹⁷). Οι απαιτήσεις για σαφή και απλή γλώσσα θυμίζουν τις αντίστοιχες προβλέψεις του ΓΚΠΔ²¹⁸, η DSA όμως κλιμακώνει τις

---

²¹² Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 10^{ης} Μαρτίου 2010 για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων), άρθρο 28 β (3) α) και β), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:02010L0013-20181218> (πρόσβαση 31.3.2024)

²¹³ Βλ. ανωτέρω υπό 1.2.2, άρθρο 17 (9)

²¹⁴ Βλ. ανωτέρω υπό 1.2.3, άρθρα 2 και 3

²¹⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/784 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2021 σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο, άρθρα 3 – 5, διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0784> (πρόσβαση 31.3.2024)

²¹⁶ DSA, αιτιολογική σκέψη 45

²¹⁷ Ως μηχαναγνώσιμος μορφότυπος θεωρείται η «μορφή αρχείου διαρθρωμένου κατά τέτοιον τρόπο ώστε οι εφαρμογές λογισμικού να μπορούν να εντοπίσουν, να αναγνωρίσουν και να εξαγάγουν από αυτό συγκεκριμένα δεδομένα», βλ. αιτιολογική σκέψη 35 Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Ιουνίου 2019 για τα ανοικτά δεδομένα και την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L1024> (πρόσβαση 31.7.2024).

²¹⁸ Βλ. άρθρα 7 παρ.2, 12 παρ.1 και 14 παρ.2 ΓΚΠΔ

σχετικές υποχρεώσεις, απαιτώντας η γλώσσα να είναι, επιπλέον, κατανοητή, φιλική προς το χρήστη και αναμφίβολη, εύκολα προσβάσιμη και σε συγκεκριμένη μορφή²¹⁹. Οι πληροφορίες περί των περιορισμών αφορούν ουσιαστικά τον έλεγχο του περιεχομένου που διακινούν οι αποδέκτες των υπηρεσιών, και περιλαμβάνουν κάθε λεπτομέρεια για τον τρόπο διενέργειας και τα μέσα που οι πάροχοι χρησιμοποιούν για το σκοπό αυτό, συμπεριλαμβανομένης της λήψης αποφάσεων δια αλγοριθμικών συστημάτων και της επανεξέτασης αυτών από άνθρωπο, καθώς και του κανονισμού λειτουργίας του συστήματος διαχείρισης εσωτερικών καταγγελιών²²⁰. Κάθε σημαντική αλλαγή στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης πρέπει να επικοινωνείται στους αποδέκτες των υπηρεσιών από τους ενδιαμέσους²²¹, πρόβλεψη η οποία έρχεται να αντιμετωπίσει ένα υπαρκτό πρόβλημα, αυτό της πολυπλοκότητας και της αδιαφάνειας των όρων λειτουργίας ιδίως των επιγραμμικών πλατφορμών, λόγω των συχνών και απροειδοποίητων τροποποιήσεων των όρων και προϋποθέσεων των όρων και προϋποθέσεων χρήσης τους²²². Ειδικά οι VLOPs και οι VLOSEs έχουν την υποχρέωση, λόγω του ιδιαίτερου ρόλου και εμβέλειάς τους²²³, να παρέχουν στους αποδέκτες τους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών τους σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης, καθώς και συνοπτική, εύκολα προσβάσιμη και μηχαναγνώσιμη περίληψη των όρων και προϋποθέσεων, με σαφή διατύπωση μη δεκτική παρερμηνειών²²⁴.

Ειδική πρόβλεψη γίνεται για τις ενδιαμέσες υπηρεσίες που απευθύνονται πρωτίστως ή κυρίως σε ανήλικους χρήστες, οπότε απαιτείται ο πάροχος να εξηγεί τους όρους χρήσης και τους τυχόν περιορισμούς με τρόπο κατανοητό από ανήλικους²²⁵, ρύθμιση συμβατή με τον

---

²¹⁹ Σύμφωνα με την DSA αιτιολογική σκέψη 45, οι ενδιαμέσοι μπορούν να περιλαμβάνουν στους όρους χρήσης «...γραφικά στοιχεία όπως εικονίδια ή εικόνες για την απεικόνιση των κύριων στοιχείων των απαιτήσεων πληροφόρησης που θεσπίζονται στον παρόντα κανονισμό».

²²⁰ DSA άρθρο 14 παρ.1

²²¹ DSA άρθρο 14 παρ.2

²²² Quintais et al., οπ.π., σελ.14

²²³ DSA αιτιολογική σκέψη 48

²²⁴ DSA άρθρο 14 παρ.5 και 6

²²⁵ DSA άρθρο 14 παρ.3

πρωταρχικό στόχο της Ένωσης για προστασία των ανηλίκων²²⁶ και συνεπώς με τις λοιπές συναφείς προβλέψεις της DSA²²⁷.

Περαιτέρω, οι πάροχοι, όταν επιβάλλουν και εφαρμόζουν, κατά τα ανωτέρω, περιορισμούς περιεχομένου, οφείλουν να ενεργούν με επιμέλεια και αντικειμενικότητα, υπό όρους αναλογικότητας, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τα έννομα συμφέροντα των διαφόρων μερών, ιδίως δε τα θεμελιώδη δικαιώματα των αποδεκτών της υπηρεσίας, όπως κατοχυρώνονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (εφεξής «Χάρτης»)²²⁸, με ιδιαίτερη μνεία στην ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία και πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης²²⁹. Εισάγεται, δηλαδή, πρόβλεψη για (έμμεση) εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ενωσιακού δικαίου σε οριζόντιες σχέσεις μεταξύ ιδιωτών²³⁰. Η εν λόγω πρόβλεψη εφαρμόζεται κατά τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την επιβολή περιορισμών περιεχομένου που διακινούν οι χρήστες, οπότε και βαρύνει ιδιαίτερα η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων κυρίως των αποδεκτών της υπηρεσίας, από τυχόν αμελείς, υποκειμενικές, δυσανάλογες αλλά και αυθαίρετες και μεροληπτικές ενέργειες εκ μέρους των ενδιάμεσων, ιδίως δε των VLOPs²³¹. Οι ενδιάμεσοι θα πρέπει επίσης να προστρέχουν και σε άλλα διεθνή κείμενα για την προστασία των δικαιωμάτων των αποδεκτών, όπως ενδεικτικά στις κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα²³².

---

²²⁶ DSA αιτιολογική σκέψη 71. Η εν λόγω πρόβλεψη ακολουθεί την αντίστοιχη μέριμνα του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με τον οποίο (αιτιολογική σκέψη 38) «τα παιδιά απαιτούν ειδική προστασία όσον αφορά τα δεδομένα τους προσωπικού χαρακτήρα, καθώς τα παιδιά μπορεί να έχουν μικρότερη επίγνωση των σχετικών κινδύνων, συνεπειών και εγγυήσεων και των δικαιωμάτων τους σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτή η ειδική προστασία θα πρέπει να ισχύει ιδίως στη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά παιδιά κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί.»

²²⁷ DSA άρθρα 28, 34 και 35

²²⁸ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016/C 202/02), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT> (πρόσβαση 31.3.2024)

²²⁹ DSA άρθρο 14 παρ.4

²³⁰ Wilman, οπ.π., σελ.9-10

²³¹ DSA αιτιολογική σκέψη 47

²³² DSA αιτιολογική σκέψη 47

Η σημαντικότερη συνεισφορά του άρθρου 14 στο νέο ρυθμιστικό πεδίο που εισάγει η DSA, είναι πως, όταν κάνει λόγο για έλεγχο περιεχομένου, αναφέρεται ρητά τόσο σε παράνομο περιεχόμενο όσο και σε περιεχόμενο που έρχεται σε αντίθεση με τους όρους και προϋποθέσεις χρήσης του ενδιαμέσου²³³. Δεδομένης της εφαρμογής του εν λόγω άρθρου σε όλες ανεξαιρέτως τις κατηγορίες παρόχων ενδιαμέσων υπηρεσιών, προκύπτει ότι, αναφορικά με τον έλεγχο περιεχομένου, το πεδίο εφαρμογής της DSA είναι σημαντικά ευρύτερο από αυτό της ΟΔΗΛΕ²³⁴.

Τέλος, όλοι οι πάροχοι ενδιαμέσων υπηρεσιών, με εξαίρεση τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις²³⁵, υποχρεούνται να δημοσιεύουν και να καθιστούν εύκολα προσιτές, τουλάχιστον σε ετήσια βάση, σε μηχαναγνώσιμο μορφότυπο, εκθέσεις, σαφείς και ευχερώς αντιληπτές, σχετικά κάθε έλεγχο περιεχομένου που πραγματοποίησαν, προκειμένου να τηρείται η απαίτηση διαφάνειας κατά τη σχετική λειτουργία τους. Οι εκθέσεις αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν, κατά περίπτωση, πληροφορίες όπως α) το σύνολο των εντολών των αρμόδιων εθνικών αρχών, το είδος, την προέλευση και το χρόνο επεξεργασίας τους, β) πληροφορίες για τον έλεγχο περιεχομένου που διενεργήθηκε με πρωτοβουλία των παρόχων, με μνεία στη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, των μέτρων για συνδρομή και κατάρτιση των προσώπων διενεργούν τους ελέγχους, τα ειδικότερα ληφθέντα μέτρα ελέγχου περιεχομένου, γ) τον αριθμό καταγγελιών που έλαβαν οι ενδιαμέσοι μέσω των εσωτερικών τους συστημάτων διαχείρισης καταγγελιών σύμφωνα με τους όρους και προϋποθέσεις χρήσης, δ) τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων για έλεγχο περιεχομένου και συγκεκριμένα στοιχεία για αυτή, μεταξύ των οποίων τις ενδείξεις ακρίβειας και το πιθανό ποσοστό σφάλματος. Ειδικά οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας θα πρέπει να περιλάβουν στις ετήσιες εκθέσεις τους τον αριθμό ειδοποιήσεων του άρθρου 16 και του άρθρου 22, τις ενέργειες που αναλήφθηκαν μετά τις ειδοποιήσεις (βάσει νόμου ή όρων και προϋποθέσεων του παρόχου), τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων και το χρόνο ανάληψης δράσης. Περαιτέρω, οι επιγραμμικές πλατφόρμες θα πρέπει να γνωστοποιούν τη βάση (κατ' άρθρο 20 παρ.1) για τις καταγγελίες που δέχτηκαν μέσω του εσωτερικού συστήματος καταγγελιών, τις αποφάσεις που ελήφθησαν σχετικά, το χρόνο διεκπεραίωσής τους και τις τυχόν

---

²³³ Περισσότερο επί αυτού παρακάτω υπό 3.1.6.

²³⁴ Quintais et al., οπ.π., σελ.13

²³⁵ DSA άρθρο 15 παρ.2

ανακλήσεις αυτών των αποφάσεων²³⁶. Η Επιτροπή δύναται να εκδώσει, μέσω εκτελεστικών αποφάσεων και σύμφωνα με τη συμβουλευτική διαδικασία του άρθρου 88, υποδείγματα, προς διευκόλυνση της συμμόρφωσης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών²³⁷.

3.1.2. Πρόσθετες υποχρεώσεις για τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας

Επιπρόσθετα με τις ανωτέρω υποχρεώσεις, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας, συμπεριλαμβανομένων των επιγραμμικών πλατφορμών, υποχρεούνται σε τήρηση επιπλέον διαδικαστικών κανόνων, κατά την εκτέλεση του ελέγχου του περιεχομένου που διακινούν οι αποδέκτες των υπηρεσιών. Η DSA στο Τμήμα 2 του Κεφαλαίου III, στα άρθρα 16 έως και 18, προβλέπει διεξοδικά τη διαχείριση των περιπτώσεων ενημέρωσης των παρόχων για παράνομο περιεχόμενο στις υπηρεσίες τους. Σκοπός είναι να καλυφθεί το κενό που είχε αφήσει η ΟΔΗΛΕ²³⁸, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι πάροχοι θα ανταποκρίνονται δεόντως στις ειδοποιήσεις που τους απευθύνονται με κατάλληλο τρόπο, χωρίς να επιβαρύνονται δυσανάλογα με ανυπόστατα, αβάσιμα ή αθέμιτα αιτήματα²³⁹.

Ειδικότερα, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλουν να διαθέτουν εύκολα προσβάσιμους και εύχρηστους μηχανισμούς, ώστε να είναι εφικτή για κάθε φυσικό πρόσωπο ή οντότητα να ενημερώσει τον εκάστοτε πάροχο (ειδοποίηση), δια ηλεκτρονικών μέσων, για την ύπαρξη παράνομου – κατά την κρίση του ειδοποιούντος – περιεχομένου στην υπηρεσία του²⁴⁰. Καθώς η γραμματική διατύπωση της διάταξης είναι σαφής, προκύπτει αναμφίβολα ότι η διαδικασία που περιγράφεται ακολούθως αφορά μόνο το παράνομο περιεχόμενο και όχι αυτό που είναι αντίθετο στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών του παρόχου φιλοξενίας. Η τελευταία περίπτωση δεν ρυθμίζεται από τη DSA, αλλά καταλείπεται προς ρύθμιση σε κάθε πάροχο²⁴¹, υπό τις προϋποθέσεις που αναπτύχθηκαν ανωτέρω υπό 3.1.1., και όσες αναφέρονται στο άρθρο 17.

Οι μηχανισμοί ειδοποίησης πρέπει να βοηθούν τους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν επαρκώς ακριβείς και αρκούντως τεκμηριωμένες ειδοποιήσεις, με τις οποίες θα

---

²³⁶ DSA άρθρο 15 παρ.1 περ.α-ε

²³⁷ DSA άρθρο 15 παρ.3

²³⁸ Ιγγλεζάκης, οπ.π., σελ.120

²³⁹ Μικρουλέα, οπ.π., σελ.755

²⁴⁰ DSA άρθρο 16 παρ.1

²⁴¹ Husovec et al, (2022), οπ.π., σελ.6

επεξηγούνται τεκμηριωμένα οι λόγοι που, κατά τον ειδοποιούντα, το επίμαχο περιεχόμενο είναι παράνομο, θα δίδεται σαφής ένδειξη της ακριβούς ηλεκτρονικής τοποθεσίας (πχ URL) των επίμαχων πληροφοριών, το όνομα και τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του ειδοποιούντος και θα δηλώνεται η ακρίβεια και πληρότητα των αναφερόμενων στοιχείων. Προς τούτο οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας θα πρέπει να λάβουν κατάλληλα μέτρα²⁴². Με τη λήψη κάθε ειδοποίησης, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλουν να επιβεβαιώνουν στον ειδοποιούντα την παραλαβή²⁴³.

Απαξ και οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας λάβουν ειδοποίηση που πληροί τις ανωτέρω προϋποθέσεις, και συγχρόνως δεν απαιτείται λεπτομερής νομική εξέταση για τη διαπίστωση του παράνομου ή μη χαρακτήρα του περιεχομένου, τεκμαίρεται ότι οι πάροχοι έχουν πραγματική γνώση ή αντίληψη για τους σκοπούς του άρθρου 6, δηλαδή για την κατάγνωση ή μη ευθύνης τους για το παράνομο περιεχόμενο²⁴⁴.

Οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας εξετάζουν κάθε υποβαλλόμενη δια των μηχανισμών τους ειδοποίηση, και αποφασίζουν σχετικά, είτε συμφωνώντας με την αξιολόγηση περί παρανομίας είτε όχι, και, σε καταφατική περίπτωση, αφαιρώντας ή περιορίζοντας την πρόσβαση στο καταγγελλόμενο περιεχόμενο (δράση)²⁴⁵. Ειδικότερα, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλουν να λαμβάνουν αποφάσεις επί των ειδοποιήσεων έγκαιρα, επιμελώς, μη αυθαίρετα και αντικειμενικά, τις οποίες πρέπει να κοινοποιούν χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση στους ειδοποιούντες, αναφέροντας στις σχετικές κοινοποιήσεις πληροφορίες για τυχόν χρήση αυτοματοποιημένων μέσων κατά τη λήψη των αποφάσεων, όσο και τα διαθέσιμα μέσα προσφυγής κατά αυτών²⁴⁶.

Ειδικότερα, αναφορικά με τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, τόσο κατά την επιβολή μέτρων περιορισμού όσο και κατά τη λήψη αποφάσεων, το άρθρο 21 του ΓΚΠΔ προβλέπει το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να εναντιώνεται στην επεξεργασία

---

²⁴² DSA άρθρο 16 παρ.2

²⁴³ DSA άρθρο 16 παρ.4

²⁴⁴ DSA άρθρο 16 παρ.3

²⁴⁵ DSA αιτιολογική σκέψη 50

²⁴⁶ DSA άρθρο 16 παρ.5 και 6

προσωπικών δεδομένων που συνεπάγεται κατάρτιση προφίλ²⁴⁷ (άρθρο 21 παρ.1 ΓΚΠΔ), ενώ το άρθρο 22 εισάγει δικαίωμα για το υποκείμενο των δεδομένων, και αντίστοιχα σχετική γενική απαγόρευση²⁴⁸, να μην υπόκειται σε απόφαση που λαμβάνεται αποκλειστικά βάσει αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, και που επιφέρει έννομες συνέπειες για αυτό ή το επηρεάζει σημαντικά (άρθρο 22 παρ.1 ΓΚΠΔ). Ως εκ τούτου, κάθε χρήση αυτοματοποιημένων μέσων κατά τα ανωτέρω σύμφωνα με τη DSA, εξακολουθεί να υπάγεται στις προϋποθέσεις του ΓΚΠΔ και στην εποπτεία των αρμοδίων αρχών²⁴⁹.

Περαιτέρω, σε περίπτωση επιβολής περιορισμού, δηλαδή περιορισμού προβολής περιεχομένου (πχ απόσυρση, απενεργοποίηση πρόσβασης, υποβιβασμός κ.α.), περιορισμού χρηματικών πληρωμών, αναστολή ή παύση παροχής της υπηρεσίας ολικά ή μερικά, αναστολή ή κατάργηση λογαριασμού, συνεπεία διαπίστωσης ύπαρξης παράνομου περιεχομένου ή περιεχομένου αντίθετου με τους όρους και προϋποθέσεις χρήσης, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλουν να αιτιολογούν σαφώς και συγκεκριμένα την απόφασή τους στο θιγόμενο αποδέκτη της υπηρεσίας²⁵⁰, εφόσον διαθέτουν τα σχετικά ηλεκτρονικά στοιχεία επικοινωνίας, άμεσα από την επιβολή του περιορισμού και ανεξαρτήτως του λόγου. Με τον τρόπο αυτό, η DSA εισάγει μέτρα κατά της αυθαίρετης επιβολής περιορισμών σε

---

²⁴⁷ Κατά το άρθρο 4 στοιχ.4 ΓΚΠΔ ως κατάρτιση προφίλ ορίζεται «οποιαδήποτε μορφή αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που συνίσταται στη χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την αξιολόγηση ορισμένων προσωπικών πτυχών ενός φυσικού προσώπου, ιδίως για την ανάλυση ή την πρόβλεψη πτυχών που αφορούν την απόδοση στην εργασία, την οικονομική κατάσταση, την υγεία, τις προσωπικές προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα, την αξιοπιστία, τη συμπεριφορά, τη θέση ή τις μετακινήσεις του εν λόγω φυσικού προσώπου».

²⁴⁸ Ομάδα Εργασίας για την Προστασία Δεδομένων του άρθρου 29 (2017), «Κατευθυντήριες γραμμές για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και την κατάρτιση προφίλ για τους σκοπούς του Κανονισμού 2016/679», 17/EL WP251 αναθ.01, 3 Οκτωβρίου 2017, αναθεώρηση 6 Φεβρουαρίου 2018, διαθέσιμη σε https://www.dpa.gr/sites/default/files/2020-05/wp251rev01_el.pdf (πρόσβαση 31.7.2024)

²⁴⁹ European Data Protection Supervisor (2021), Opinion 1/2021 on the Proposal for a Digital Services Act, 10 February 2021, διαθέσιμο σε https://www.edps.europa.eu/system/files/2021-02/21-02-10-opinion_on_digital_services_act_en.pdf (πρόσβαση 31.7.2024), σελ.13. Εξάλλου, στο άρθρο 2 παρ.4 περ.ζ' ρητά ορίζεται ότι η DSA δε θίγει τους κανόνες για την προστασία δεδομένων που θεσπίζονται με το ΓΚΠΔ.

²⁵⁰ DSA άρθρο 17 παρ.1

χρήστες ιδίως των επιγραμμικών πλατφορμών και κυρίως των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως ο σκιώδης αποκλεισμός (shadow banning)²⁵¹. Από την υποχρέωση αυτή απαλλάσσονται μόνο εφόσον ο όγκος του παράνομου (εμπορικού) περιεχομένου που διακινεί ο θιγόμενος είναι μεγάλος²⁵². Η αιτιολόγηση πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία και, ειδικότερα, κατ' ελάχιστο, το περιεχόμενο του περιορισμού, το εδαφικό πεδίο εφαρμογής του και τη διάρκειά του, την πηγή επιβολής του, δηλαδή αν αποφασίστηκε κατόπιν ειδοποίησης (και σε καταφατική περίπτωση, εφόσον είναι απολύτως αναγκαίο, την ταυτότητα του ειδοποιούντος) ή κατόπιν αυτεπάγγελτου ελέγχου, τυχόν χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, κατά περίπτωση τη νομική βάση, επί της οποίας κρίθηκε παράνομο το περιεχόμενο, ή τη συμβατική διάταξη που παραβιάστηκε, όταν το περιεχόμενο κρίνεται αντίθετο στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών του παρόχου, τα μέσα προσφυγής κατά της απόφασης επιβολής περιορισμού²⁵³. Η εν λόγω υποχρέωση δεν υφίσταται όταν ο περιορισμός έχει επιβληθεί δυνάμει αιτήματος δημόσιας αρχής κατά το άρθρο 9.

Τέλος, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλουν να αναφέρουν στις αρμόδιες Αρχές κάθε ένδειξη που διαθέτουν για την τέλεση ποινικών αδικημάτων ή την πιθανότητα τέλεσης ποινικών αδικημάτων που συνεπάγονται απειλή για τη ζωή ή την ασφάλεια ενός ή περισσότερων προσώπων, παρέχοντας κάθε απαραίτητη πληροφορία²⁵⁴.

3.1.3. Πρόσθετες υποχρεώσεις για τους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών

Το Τμήμα 3 του Κεφαλαίου III περιλαμβάνει ένα διεξοδικό σύστημα υποχρεώσεων αποκλειστικά για τις επιγραμμικές πλατφόρμες, από τις οποίες, ωστόσο, απαλλάσσονται οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, κατά την έννοια της Σύστασης 2003/361/EK, εκτός εάν έχουν χαρακτηριστεί ως VLOPs κατά το άρθρο 33²⁵⁵. Οι εν λόγω υποχρεώσεις μπορούν να

---

²⁵¹ DSA αιτιολογική σκέψη 55, όπου προβλέπεται πως «Ο περιορισμός της προβολής μπορεί να συνίσταται σε υποβιβασμό σε συστήματα κατάταξης ή συστάσεων, καθώς και σε περιορισμό της προσβασιμότητας ενός ή περισσότερων αποδεκτών της υπηρεσίας ή στη φραγή του χρήστη από μια επιγραμμική κοινότητα εν αγνοία του («σκιώδης αποκλεισμός»).

²⁵² DSA άρθρο 17 παρ.2

²⁵³ DSA άρθρο 17 παρ.3

²⁵⁴ DSA άρθρο 18

²⁵⁵ DSA άρθρο 19 παρ.1-2

κατηγοριοποιηθούν σε 5 βασικές ενότητες: 1) έλεγχος περιεχομένου, 2) δίκαιος σχεδιασμός υπηρεσιών, 3) διαφήμιση, 4) διαφάνεια και 5) λογοδοσία²⁵⁶.

Ειδικότερα, συνδυαστικά με τις υποχρεώσεις ως προς τον έλεγχο του περιεχομένου που αναλύθηκαν ανωτέρω, αναβαθμισμένες απαιτήσεις επιμέλειας βαρύνουν τους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών. Οι εν λόγω πάροχοι οφείλουν να διαθέτουν αποτελεσματικό, εύκολα προσβάσιμο και εύχρηστο εσωτερικό σύστημα διαχείρισης καταγγελιών, μέσω του οποίου, χωρίς χρέωση, οι αποδέκτες της υπηρεσίας μπορούν να υποβάλλουν ηλεκτρονικά καταγγελία κατά απόφασης του παρόχου, που λαμβάνεται μετά την παραλαβή ειδοποίησης, ή κατά απόφασης του παρόχου περί επιβολής περιορισμών περιεχομένου (ως τέτοιων νοούμενων της απόσυρσης ή μη περιεχομένου, του αποκλεισμού ή μη της πρόσβασης σε αυτό, την εν όλω ή εν μέρει αναστολή ή παύση της παροχής της υπηρεσίας ή μη, της αναστολής ή της κατάργησης του λογαριασμού του αποδέκτη ή μη, της αναστολής ή παύσης ή με άλλο τρόπο περιορισμού της οικονομικής αξιοποίησης του περιεχομένου ή μη) με την αιτιολογία ότι οι πληροφορίες που παρέχονται από τους αποδέκτες της υπηρεσίας αποτελούν παράνομο περιεχόμενο ή περιεχόμενο που δεν συνάδει με τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της υπηρεσίας του παρόχου, για χρονικό διάστημα έξι μηνών από την ως άνω απόφαση²⁵⁷. Οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών οφείλουν να επεξεργάζονται τις καταγγελίες έγκαιρα, επιμελώς, μη αυθαίρετα και χωρίς διακρίσεις, και εφόσον συντρέχει περίπτωση, να ανακαλούν τις αποφάσεις με τις οποίες είχαν επιβάλει, κατά τα ανωτέρω, περιορισμούς, ενημερώνοντας σχετικά τους καταγγέλλοντες. Στην εν λόγω ενημέρωση για την απόφαση επί της καταγγελίας, η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπό την εποπτεία κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού και όχι μόνο βάσει αυτοματοποιημένων μέσων²⁵⁸, περιλαμβάνεται αιτιολογία, καθώς και πληροφορίες για τα μέσα προσφυγής²⁵⁹, μεταξύ των οποίων και τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, μέσω πιστοποιημένων από τον Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών οργάνων²⁶⁰.

---

²⁵⁶ Husovec et al., (2022), οπ.π., σελ.7 επ.

²⁵⁷ DSA άρθρο 20 παρ.1-3

²⁵⁸ DSA άρθρο 20 παρ.6, περί αυτοματοποιημένων μέσων και σχέσης με τον ΓΚΠΔ βλ. παραπάνω υπό 3.1.2.

²⁵⁹ DSA άρθρο 20 παρ.5

²⁶⁰ DSA άρθρο 21

Τα όργανα αυτά, προκειμένου να πιστοποιηθούν, θα πρέπει να αποδείξουν ότι διαθέτουν εχέγγυα ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και τεχνογνωσίας²⁶¹. Η προσφυγή στην εξωδικαστική επίλυση μπορεί να εκκινήσει και χωρίς καταγγελία στο εσωτερικό σύστημα του παρόχου²⁶², παρέχεται δωρεάν ή έναντι συμβολικού αντιτίμου στους αποδέκτες της υπηρεσίας, οι οποίοι, εφόσον η απόφαση του οργάνου είναι υπέρ τους, αποζημιώνονται για τα τυχόν έξοδά τους από τους παρόχους²⁶³. Αν και οι αποφάσεις των οργάνων εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών δεν είναι νομικά δεσμευτικές²⁶⁴, η αυθαίρετη και αναιτιολόγητη αγνόησή τους από τους παρόχους, ενδέχεται να επισύρει συνέπειες²⁶⁵.

Προκειμένου να επιτευχθεί ταχύτερη και πιο αξιόπιστη ανάληψη δράσης κατά παράνομου περιεχομένου²⁶⁶, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών οφείλουν να λάβουν τα αναγκαία τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ώστε να εξετάζονται και επιλύονται κατά προτεραιότητα ειδοποιήσεις που υποβάλλονται από αξιόπιστες πηγές επισήμανσης παράνομου περιεχομένου (trusted flaggers)²⁶⁷. Το καθεστώς αυτό θα απονέμεται στις εν λόγω πηγές, που μπορεί να είναι οντότητες διαφόρων κατηγοριών (πχ μη κυβερνητικές οργανώσεις, οντότητες του δημοσίου τομέα, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιωτικοί οργανισμοί) αλλά όχι φυσικά πρόσωπα²⁶⁸, κατόπιν αιτήσεώς τους, εφόσον πληρούν προϋποθέσεις ανεξαρτησίας, εμπειρογνωμοσύνης και επιμέλειας, από τον αρμόδιο Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών²⁶⁹, ο οποίος μπορεί να ανακαλεί την ιδιότητα, αν εκλείψουν οι ανωτέρω συνθήκες²⁷⁰.

Ωστόσο, η κατάχρηση και εν γένει η αθέμιτη χρήση των υπηρεσιών των επιγραμμικών πλατφορμών, είτε μέσω της επαναλαμβανόμενης διακίνησης παράνομου περιεχομένου είτε μέσω της συχνής υποβολής πρόδηλα αβάσιμων ειδοποιήσεων ή καταγγελιών, δεν είναι

---

²⁶¹ DSA άρθρο 21 παρ.3

²⁶² DSA άρθρο 21 παρ.1

²⁶³ DSA άρθρο 21 παρ.5

²⁶⁴ DSA άρθρο 21 παρ.2

²⁶⁵ Husovec et al., (2022), οπ.π., σελ.8

²⁶⁶ DSA αιτιολογική σκέψη 61

²⁶⁷ DSA άρθρο 22 παρ.1

²⁶⁸ DSA αιτιολογική σκέψη 61

²⁶⁹ DSA άρθρο 22 παρ.2

²⁷⁰ DSA άρθρο 22 παρ.7

ανεκτή υπό τη DSA²⁷¹. Ως εκ τούτου, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών έχουν τη δυνατότητα, σε αυτές τις περιπτώσεις, να αναστείλουν την παροχή των υπηρεσιών τους ή την επεξεργασία ειδοποιήσεων και καταγγελιών, αντίστοιχα²⁷², μέτρα που θεωρούνται κατάλληλα, αναλογικά, αποτελεσματικά και συμβατά με τα θεμελιώδη δικαιώματα των ενδιαφερόμενων μερών²⁷³. Οι πάροχοι διατηρούν την ευχέρεια να επιβάλλουν στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών τους και άλλα αυστηρότερα μέτρα κατά της αθέμιτης χρήσης, σύμφωνα με το εθνικό ή ενωσιακό δίκαιο και τους όρους τους²⁷⁴, ενώ, σε κάθε περίπτωση, οι τελευταίοι πρέπει να περιλαμβάνουν λεπτομερώς και σαφώς την πολιτική των παρόχων για την αθέμιτη χρήση των υπηρεσιών τους²⁷⁵.

Επιπλέον, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών πρέπει να σχεδιάζουν, να οργανώνουν και να διαχειρίζονται τις επιγραμμικές διεπαφές τους έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι οι αποδέκτες της υπηρεσίας δε θα παραπλανηθούν, χειραγωγηθούν ή με άλλο τρόπο επηρεαστούν στην ικανότητά τους να λαμβάνουν ελεύθερες και τεκμηριωμένες αποφάσεις²⁷⁶. Η DSA εισάγει εν πρώτοις μια γενική ρύθμιση, με την οποία απαγορεύονται ο παραπλανητικός σχεδιασμός και οι επιθετικές πρακτικές στις επιγραμμικές διεπαφές (τα λεγόμενα «σκοτεινά μοτίβα» ή «dark patterns»)²⁷⁷, η οποία δε θίγει τους υφιστάμενους

---

²⁷¹ DSA αιτιολογική σκέψη 63

²⁷² DSA άρθρο 23 παρ.1-2

²⁷³ DSA αιτιολογική σκέψη 63

²⁷⁴ DSA αιτιολογική σκέψη 64

²⁷⁵ DSA άρθρο 23 παρ.4

²⁷⁶ DSA άρθρο 25

²⁷⁷ Ο παραπλανητικός σχεδιασμός περιλαμβάνει ιδίως «...την παρουσίαση επιλογών με μη ουδέτερο τρόπο, όπως με τη σημαντικότερη προβολή ορισμένων επιλογών μέσω οπτικών, ηχητικών ή άλλων στοιχείων, όταν ζητείται από τον αποδέκτη της υπηρεσίας να λάβει απόφαση, ..., το να ζητείται επανειλημμένα από τον αποδέκτη της υπηρεσίας να προβεί σε επιλογή όταν έχει ήδη γίνει αυτή η επιλογή, το να καθίσταται η διαδικασία ακύρωσης μιας υπηρεσίας σημαντικά δυσκολότερη από την εγγραφή σε αυτήν, ή το να καθίστανται ορισμένες επιλογές πιο δύσκολες ή χρονοβόρες από άλλες, το να γίνεται αδικαιολόγητα δύσκολη η διακοπή των αγορών ή η αποσύνδεση από μια δεδομένη επιγραμμική πλατφόρμα, το να δίνει στους καταναλωτές τη δυνατότητα να συνάπτουν εξ αποστάσεως συμβάσεις με εμπόρους, και το να εξαπατώνται οι αποδέκτες της υπηρεσίας ωθούμενοι σε αποφάσεις για συναλλαγές, ή με προεπιλεγμένες ρυθμίσεις που είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν και, ως εκ τούτου,

ειδικούς κανόνες περί προστασίας καταναλωτών ή προστασίας προσωπικών δεδομένων²⁷⁸ αλλά εφαρμόζεται οριζοντίως σε κάθε περίπτωση που δεν καλύπτεται από συγκεκριμένη ειδική νομοθεσία²⁷⁹, λαμβανομένου υπόψη ότι η εν λόγω ρύθμιση καλύπτει το σύνολο των αποδεκτών της υπηρεσίας, είτε είναι φυσικά πρόσωπα, ως εκ τούτου ενδεχομένως καταναλωτές, είτε επιχειρήσεις²⁸⁰.

Οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών έχουν, επίσης, ιδιαίτερη υποχρέωση προστασίας των ανηλίκων χρηστών, των οποίων η ιδιωτική ζωή και η ασφάλεια πρέπει να εξασφαλίζονται σε υψηλό επίπεδο, ενώ απαγορεύεται η στοχευμένη βάσει εξατομικευμένου προφίλ²⁸¹ διαφήμιση που απευθύνεται σε ανηλίκους²⁸².

Σε ό,τι αφορά στη διαφήμιση, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών οφείλουν να εξασφαλίζουν πως, για κάθε διαφήμιση που παρουσιάζεται στους αποδέκτες της υπηρεσίας, οι τελευταίοι είναι σε θέση να αντιληφθούν σαφώς, συνοπτικώς, άμεσα και αδιαμφισβήτητα τη φύση του παρουσιαζόμενου περιεχομένου ως διαφήμισης, το διαφημιζόμενο νομικό ή φυσικό πρόσωπο, καθώς και αυτό το οποίο πλήρωσε για τη διαφήμιση, εφόσον είναι διαφορετικό, τις κύριες παραμέτρους με βάση τις οποίες μια συγκεκριμένη διαφήμιση παρουσιάζεται σε κάθε μεμονωμένο αποδέκτη και τον τρόπο αλλαγής των παραμέτρων αυτών²⁸³. Επίσης, οι πάροχοι πρέπει να εξασφαλίζουν λειτουργικά τη δυνατότητα στους δημιουργούς περιεχομένου να δηλώνουν ότι συγκεκριμένο περιεχόμενο αποτελεί εμπορική επικοινωνία, πληροφορία που θα πρέπει να καθίσταται προσιτή με σαφή τρόπο στους

προκαταλαμβάνουν αδικαιολόγητα τη διαδικασία λήψης αποφάσεων του αποδέκτη της υπηρεσίας...», βλ. DSA αιτιολογική σκέψη 67. Καθημερινά παραδείγματα τέτοιων πρακτικών είναι τα αναδυόμενα (pop – up) παράθυρα για εγγραφή σε ενημερωτικά δελτία (newsletter) ιστοτόπων με υπερτονισμένη χρωματικά την επιλογή εγγραφής και υποτονισμένη την επιλογή μη εγγραφής, τα χρονόμετρα για την ολοκλήρωση διαδικτυακής αγοράς με συμφέροντες όρους, η περιπλοκότερη διαδικασία απόρριψης των cookies ή διαγραφής λογαριασμού εν συγκρίσει με την αποδοχή ή τη δημιουργία, αντίστοιχα, κ.ο.κ.

²⁷⁸ Οδηγία 2005/29/EK για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές και Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ) αντίστοιχα

²⁷⁹ DSA αιτιολογική σκέψη 67

²⁸⁰ Μικρουλέα, οπ.π., σελ.757

²⁸¹ Σύμφωνα με το άρθρο 4 σημ.4 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ).

²⁸² DSA άρθρο 28

²⁸³ DSA άρθρο 26 παρ.1

αποδέκτες²⁸⁴. Τέλος, αν και η στοχευμένη ή εξατομικευμένη διαφήμιση επιτρέπεται καταρχήν, αυτή δεν πρέπει να γίνεται κατόπιν κατάρτισης προφίλ βάσει ειδικών κατηγοριών ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΓΚΠΔ²⁸⁵.

Οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών βαρύνονται, επιπλέον, με υποχρέωση διαφάνειας ως προς τη χρήση συστημάτων συστάσεων, όπως, για παράδειγμα, το χρονόλογο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (timeline), τα εργαλεία προτάσεων, τα χωρία προτεινόμενων βίντεο κλπ²⁸⁶. Εφόσον γίνεται χρήση τέτοιων συστημάτων, οι πάροχοι υποχρεούνται να ορίζουν στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών τους, με απλό και κατανοητό τρόπο, τις κύριες παραμέτρους που χρησιμοποιούνται στα συστήματα αυτά, καθώς και τις τυχόν επιλογές με τις οποίες οι αποδέκτες της υπηρεσίας μπορούν να τροποποιούν ή μεταβάλλουν τις παραμέτρους αυτές, λειτουργία που πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμη και διαθέσιμη ανά πάσα στιγμή²⁸⁷.

Τέλος, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών, οφείλουν να συμπεριλαμβάνουν στις ετήσιες εκθέσεις διαφάνειας του άρθρου 15, πέραν των εκεί αναφερομένων στοιχείων, πληροφορίες για τις διαφορές που υποβλήθηκαν ενώπιον οργάνων εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, κατά το άρθρο 21, και τον αριθμό των αναστολών λόγω αθέμιτης χρήσης, με σχετική ανάλυση ανά κατηγορία, σύμφωνα με το άρθρο 23²⁸⁸. Περαιτέρω, δύο φορές ετησίως, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών και επιγραμμικών μηχανών αναζήτησης οφείλουν να αναρτούν, σε δημόσια διαθέσιμο τμήμα της επιγραμμικής διεπαφής τους, το μέσο μηνιαίο αριθμό ενεργών αποδεκτών των υπηρεσιών τους στην Ε.Ε.²⁸⁹, με βάση τον οποίο μπορεί να χαρακτηριστούν ως VLOPs ή VLOSEs²⁹⁰, υποχρέωση που ισχύει ανεξαρτήτως του μεγέθους της επιχείρησης του παρόχου²⁹¹. Επίσης, οι πάροχοι επιγραμμικών πλατφορμών οφείλουν

---

²⁸⁴ DSA άρθρο 26 παρ.2

²⁸⁵ DSA άρθρο 26 παρ.3. Πρόκειται για την κατάρτιση προφίλ σύμφωνα με το άρθρο 4 σημ.4 και τις ειδικές κατηγορίες ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων του άρθρου 9 παρ.1 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ).

²⁸⁶ Husovec et al., (2022), οπ.π., σελ.8

²⁸⁷ DSA άρθρο 27

²⁸⁸ DSA άρθρο 24 παρ.1

²⁸⁹ DSA άρθρο 24 παρ.2

²⁹⁰ DSA άρθρο 24 παρ.3-4

²⁹¹ DSA άρθρο 19 παρ.1

να αποστέλλουν στην Επιτροπή τις αποφάσεις και την αιτιολόγηση του άρθρου 17, εξασφαλίζοντας ότι αυτές δεν περιέχουν προσωπικά δεδομένα, προκειμένου να συμπεριληφθούν σε δημόσια προσβάσιμη και μηχαναγνώσιμη βάση δεδομένων που τηρεί η Επιτροπή²⁹².

3.1.4. Πρόσθετες υποχρεώσεις για τους παρόχους επιγραμμικών αγορών (marketplaces)

Αν και κατά το στάδιο των διαβουλεύσεων υπήρξε πίεση από οργανώσεις καταναλωτών να προβλεφθεί ρητά ευθύνη για τις επιγραμμικές αγορές (marketplaces), εν τέλει η DSA δεν περιέλαβε σχετικές διατάξεις²⁹³, με εξαίρεση τη ρητή αναφορά στο άρθρο 6 παρ.3, για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω υπό 3.2.1. Ωστόσο, προστέθηκε το Τμήμα 4 στο Κεφάλαιο III, με το οποίο εισάγονται συγκεκριμένες επιπρόσθετες υποχρεώσεις επιμέλειας στους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών που παρέχουν στους καταναλωτές δυνατότητα σύναψης εξ αποστάσεως συμβάσεων με εμπόρους. Από τις εν λόγω προβλέψεις εξαιρούνται οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις κατά τη Σύσταση 2003/361/EK, εκτός αν οι εν λόγω πάροχοι έχουν χαρακτηριστεί, κατά το άρθρο 33, ως VLOPs²⁹⁴. Ακολουθώντας το πρότυπο «know your customer», η DSA υποχρεώνει τους εν λόγω παρόχους να λαμβάνουν μέτρα ώστε να είναι εφικτή η ιχνηλασιμότητα των εμπορών που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τους για την προσφορά προϊόντων ή υπηρεσιών, και κατ' αποτέλεσμα την ευθύνη αυτών έναντι των καταναλωτών²⁹⁵. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν την συγκέντρωση των στοιχείων των εμπορών (όνομα, διεύθυνση, τηλέφωνο και διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου), των νομιμοποιητικών εγγράφων και στοιχείων καταχώρισής τους σε επίσημα μητρώα, των στοιχείων πληρωμών τους, αυτοπιστοποίηση των εμπορών ότι συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου, την εξακρίβωση της αλήθειας και ακρίβειας αυτών από τους παρόχους, και τη διάθεση κάποιων εκ των στοιχείων αυτών²⁹⁶ στην επιγραμμική διεπαφή της πλατφόρμας με τρόπο σαφή, εύκολα προσβάσιμο και

---

²⁹² DSA άρθρο 24 παρ.5. Λειτουργεί ήδη η σχετική βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο σύνδεσμο <https://transparency.dsa.ec.europa.eu/> (πρόσβαση 8.5.2024)

²⁹³ Μικρουλέα, οπ.π.,σελ.758, Husovec et al., (2022), οπ.π., σελ.8-9

²⁹⁴ DSA άρθρο 29 παρ.1-2

²⁹⁵ Wilman, οπ.π., σελ.12

²⁹⁶ Όνομα, διεύθυνση, τηλέφωνο και διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, στοιχεία μητρώου, αυτοπιστοποίηση, DSA άρθρο 30 παρ.7

κατανοητό από τους αποδέκτες της υπηρεσίας²⁹⁷. Οι πάροχοι οφείλουν να τηρούν τα στοιχεία αυτά για όσο διαρκεί η συμβατική σχέση με τον εκάστοτε έμπορο και για έξι ακόμα μήνες, ενώ το σύνολο αυτών, δηλαδή όχι μόνο οι δημόσια διαθέσιμες, πρέπει να χορηγούνται μόνο σε δημόσιες αρχές ή τρίτα μέρη με έννομο συμφέρον, σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο συμπεριλαμβανομένων των κανόνων για τα προσωπικά δεδομένα²⁹⁸. Περαιτέρω, οι εν λόγω πάροχοι επιγραμμικών αγορών υποχρεούνται σε σχεδιασμό και οργάνωση των επιγραμμικών διεπαφών τους που να εξασφαλίζει τη συμμόρφωση των εμπόρων με την ενωσιακή νομοθεσία περί προστασίας καταναλωτών, αναφορικά με την υποχρέωση παροχής προσυμβατικά πληροφοριών για τα προϊόντα²⁹⁹. Οι πάροχοι οφείλουν να προσπαθούν, στα πλαίσια του δυνατού, να αξιολογήσουν εάν οι έμποροι παρείχαν όλες τις απαιτούμενες κατά τα ανωτέρω πληροφορίες, χωρίς ωστόσο να καθιερώνεται γενική υποχρέωση ελέγχου³⁰⁰, ενώ απαιτείται να προσπαθούν εύλογα και να ελέγχουν τυχαία, σε οποιαδήποτε ελεύθερα προσβάσιμη και μηχαναγνώσιμη επιγραμμική βάση δεδομένων ή επιγραμμική διεπαφή, αν τα προσφερόμενα προϊόντα ή οι υπηρεσίες έχουν χαρακτηριστεί ως παράνομα³⁰¹. Σε περίπτωση που οι πάροχοι επιγραμμικών αγορών ενημερωθούν για παράνομο προϊόν ή υπηρεσία που προσφέρεται από έμπορο σε καταναλωτές μέσω των υπηρεσιών τους, οφείλουν να ενημερώσουν τους καταναλωτές που αγόρασαν το παράνομο προϊόν ή υπηρεσία τους τελευταίους έξι μήνες, σχετικά με την παρανομία, την ταυτότητα του εμπόρου και όλα τα μέσα προσφυγής³⁰².

3.1.5. Πρόσθετες υποχρεώσεις πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών και πολύ μεγάλων επιγραμμικών μηχανών αναζήτησης

Η DSA στο Τμήμα 5 του Κεφαλαίου III εισάγει πλέγμα αυστηρών υποχρεώσεων στους συστηματικά πιο σημαντικούς παρόχους, από τους οποίους απαιτεί υψηλότερου επιπέδου συμμόρφωση, υπευθυνότητα και διαχείριση κινδύνων. Πρόκειται για την κατηγορία των παρόχων πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών (VLOPs) και πολύ μεγάλων

---

²⁹⁷ DSA άρθρο 30 παρ.1-7

²⁹⁸ DSA άρθρο 30 παρ.5-6, αιτιολογική σκέψη 72

²⁹⁹ DSA άρθρο 31 παρ.1-2, αιτιολογική σκέψη 74

³⁰⁰ DSA αιτιολογική σκέψη 74

³⁰¹ DSA άρθρο 31 παρ.3

³⁰² DSA άρθρο 32 παρ.1-2

επιγραμμικών μηχανών αναζήτησης (VLOSEs), οι οποίοι καθορίζονται ως τέτοιοι με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, βάσει του αριθμού των ενεργών αποδεκτών των υπηρεσιών τους στην Ένωση³⁰³. Εν αντιθέσει με τη DMA, όπου, προκειμένου να αποδοθεί σε κάποιο πάροχο η ιδιότητα του πυλωρού (gatekeeper), εκτιμώνται ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια, για το χαρακτηρισμό ενός παρόχου ως VLOP ή VLOSE, το κριτήριο είναι καθαρά ποσοτικό³⁰⁴. Ο λόγος για την αυστηρότερη ρύθμιση της λειτουργίας τους έγκειται στο σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν για «... την ασφάλεια στο διαδίκτυο, τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και του δημόσιου λόγου, καθώς και το επιγραμμικό εμπόριο», οπότε κρίθηκε αναγκαίος ο «...αποτελεσματικό(ς) εντοπισμό(ς) και μετριασμό(ς) των κινδύνων και των κοινωνικών και οικονομικών επιβλαβών συνεπειών που ενδέχεται να προκύψουν»³⁰⁵.

Οι ρυθμίσεις που εισάγει η DSA για τις VLOPs και VLOSEs περιλαμβάνουν υποχρεώσεις παρακολούθησης και εκτίμησης τυχόν συστημικών κινδύνων που απορρέουν από τον σχεδιασμό ή τη λειτουργία των υπηρεσιών και συστημάτων τους, συμπεριλαμβανομένων των αλγοριθμικών συστημάτων, και τη χρήση των υπηρεσιών τους στην Ε.Ε. Αυτή η εκτίμηση πρέπει να γίνεται ετησίως, ενώ σε ό,τι αφορά τους υπό εξέταση κινδύνους, αυτοί σχετίζονται ιδίως με τη διάδοση παράνομου περιεχομένου, τις επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο Χάρτη, τις επιπτώσεις στον πολιτικό διάλογο και τις εκλογικές διαδικασίες, και τις επιπτώσεις στην έμφυλη βία, τη δημόσια υγεία, τους ανήλικους, και τη σωματική και πνευματική ευεξία του ατόμου³⁰⁶. Ανεξάρτητοι ελεγκτές θα αξιολογούν τη συμμόρφωση των VLOPs και VLOSEs με τις ανωτέρω υποχρεώσεις τους, καθώς και με το σύνολο των υποχρεώσεων που έχουν, όπως αυτές αναλύθηκαν ανωτέρω, οι οποίες ισχύουν παράλληλα³⁰⁷. Οι VLOPs και VLOSEs οφείλουν να εφαρμόζουν μέτρα περιορισμού των ανωτέρω κινδύνων, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στις επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα των μέτρων αυτών, τα οποία πάντως πρέπει να είναι εύλογα, αναλογικά και αποτελεσματικά. Ειδικά δε ως προς τον έλεγχο του περιεχομένου, οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να προσαρμοστούν, με στόχο την ταχύτερη και αμεσότερη αφαίρεση ή περιορισμό στην πρόσβαση περιεχομένου, ιδίως συγκεκριμένων κατηγοριών,

---

³⁰³ Βλ. ανωτέρω υπό 2.2.1

³⁰⁴ Buiten, οπ.π., σελ.21

³⁰⁵ DSA αιτιολογική σκέψη 79

³⁰⁶ DSA άρθρο 34 παρ.1

³⁰⁷ DSA άρθρο 37 παρ.1

όπως ρητορικής μίσους ή κυβερνοβίας³⁰⁸. Περαιτέρω, οι εν λόγω πάροχοι πρέπει να διαθέτουν μηχανισμούς αντιμετώπισης κρίσεων, προκειμένου, ύστερα από σχετικό αίτημα της Επιτροπής, να αναληφθούν δράσεις για την αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων που οδηγούν σε σοβαρή απειλή για τη δημόσια υγεία ή ασφάλεια στην Ένωση ή τμήμα της³⁰⁹.

Αν και οι VLOPs και VLOSEs υπάγονται στις υποχρεώσεις των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών σχετικά με τα συστήματα συστάσεων και τις διαφημίσεις, για αυτές ισχύουν έτι προσαυξημένες υποχρεώσεις επιμέλειας. Ειδικότερα, πρέπει να παρέχουν, για κάθε σύστημα συστάσεων που χρησιμοποιούν, μία επιλογή που δεν βασίζεται στην κατάρτιση προφίλ³¹⁰, ενώ, σε ό,τι αφορά στις διαφημίσεις, οι πάροχοι οφείλουν να δημοσιεύουν σε ειδικό τμήμα της επιγραμμικής διεπαφής τους ένα δημόσια προσβάσιμο αρχείο (αποθετήριο), στο οποίο περιέχονται, για ένα έτος, όλες οι πληροφορίες σχετικά με τις δημοσιευμένες διαφημίσεις³¹¹. Ιδιαίτερη υποχρέωση των εν λόγω παρόχων είναι να παρέχουν στις Αρχές (Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών ή Επιτροπή) πρόσβαση στα δεδομένα που είναι αναγκαία για τον έλεγχο της συμμόρφωσής τους με τη DSA, ενώ αντίστοιχη υποχρέωση έχουν προς διαπιστευμένους ερευνητές, κατόπιν αίτησης, για λόγους έρευνας σχετικά με την κατανόηση των συστημικών κινδύνων, υπό την προϋπόθεση ωστόσο συνδρομής συγκεκριμένων προϋποθέσεων και εχέγγυων³¹².

Προκειμένου να επιτευχθεί η συμμόρφωση με τη DSA των παρόχων αυτών, οι οποίοι λειτουργούν με πολύπλοκα συστήματα και συγχρόνως παρουσιάζουν συστημικούς κινδύνους σε κοινωνικό επίπεδο, οι τελευταίοι οφείλουν να θεσπίσουν υπηρεσία συμμόρφωσης, ανεξάρτητη από το επιχειρηματικό τμήμα τους, που να λογοδοτεί απευθείας στη διοίκηση³¹³, ενώ, τέλος, έχουν αυξημένες υποχρεώσεις διαφάνειας κατά την υποβολή των εκθέσεων του άρθρου 15³¹⁴. Ενδιαφέρον στοιχείο που εισάγει η DSA είναι πως οι VLOPs

---

³⁰⁸ DSA άρθρο 35

³⁰⁹ DSA άρθρο 36

³¹⁰ DSA άρθρο 38, το προφίλ όπως ορίζεται στο άρθρο 4 σημείο 4) του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ).

³¹¹ DSA άρθρο 39

³¹² DSA άρθρο 40

³¹³ DSA άρθρο 41 και αιτιολογική σκέψη 99

³¹⁴ DSA άρθρο 42 και αιτιολογική σκέψη 100

και VLOSEs θα βαρύνονται με εποπτικό τέλος προς την Επιτροπή, χρηματοδοτώντας έτσι τις δαπάνες της τελευταίας για τις νέες αρμοδιότητές της³¹⁵.

3.1.6. Ειδικά ο έλεγχος (παρακολούθηση) και η αφαίρεση παράνομου περιεχομένου

Από τις νέες υποχρεώσεις επιμέλειας που πλέον υποχρεούνται να ακολουθούν οι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών, ανεξαρτήτως κατηγορίας, αυτή που συμπυκνώνει τους κύριους σκοπούς της DSA, δηλαδή τη δημιουργία και διατήρηση ενός ασφαλούς, προβλέψιμου και αξιόπιστου επιγραμμικού περιβάλλοντος, είναι ο έλεγχος του διακινούμενου από τρίτους περιεχομένου.

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, οι διατάξεις των άρθρων 14 έως 17 περιέχουν τις βασικές διαδικαστικές προβλέψεις για το πώς οι πάροχοι οφείλουν να έχουν σαφείς και διαφανείς θεσμοθετημένες διαδικασίες ελέγχου περιεχομένου, τους τρόπους που αυτός διενεργείται και πώς οι αποδέκτες μπορούν να ενημερώσουν σχετικά τους παρόχους, τους πιθανούς περιορισμούς που επιβάλλουν, τους τρόπους άμυνας των θιγόμενων προσώπων κοκ. Όσο «ανεβαίνει» ο πάροχος στο επίπεδο της πυραμίδας της DSA, τόσο προστίθενται επιπλέον υποχρεώσεις σχετικά με τον έλεγχο του περιεχομένου. Έτσι, οι επιγραμμικές πλατφόρμες, πέραν των ανωτέρω υποχρεώσεων, υποχρεούνται σε επιπλέον ενέργειες, διαδικασίες και εν τέλει επιμέλεια, η οποία στην περίπτωση των VLOPs και VLOSEs κορυφώνεται, λόγω του ρόλου των εν λόγω παρόχων στον επηρεασμό του κοινωνικού συνόλου.

Για τη DSA, ο έλεγχος περιεχομένου περιλαμβάνει όλες τις «αυτοματοποιημένες ή μη δραστηριότητες που αναλαμβάνουν πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών με στόχο, ιδίως, την ανίχνευση, τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση παράνομου περιεχομένου ή πληροφοριών που δεν συνάδουν με τους όρους και τις προϋποθέσεις τους και οι οποίες παρέχονται από αποδέκτες της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που λαμβάνονται και επηρεάζουν τη διαθεσιμότητα, την προβολή, και την προσβασιμότητα του εν λόγω παράνομου περιεχομένου ή των εν λόγω πληροφοριών, όπως ο υποβιβασμός τους, η άρση της δυνατότητας οικονομικής αξιοποίησης, η απενεργοποίηση της πρόσβασης ή η απόσυρσή τους, ή επηρεάζουν την ικανότητα των αποδεκτών της υπηρεσίας να παρέχουν τις εν λόγω πληροφορίες, όπως η κατάργηση ή η αναστολή του λογαριασμού του αποδέκτη»³¹⁶. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, μία από τις μεγάλες καινοτομίες της DSA είναι πως εισάγει ρητά στο ρυθμιστικό πεδίο του ελέγχου

---

³¹⁵ DSA άρθρο 43

³¹⁶ DSA άρθρο 3 στοιχ.κ'

περιεχομένου όχι μόνο το *stricto sensu* παράνομο περιεχόμενο, αλλά και το περιεχόμενο που έρχεται σε αντίθεση με τους όρους και προϋποθέσεις χρήσης της υπηρεσίας του παρόχου, δηλαδή το νόμιμο μεν, ενοχλητικό δε περιεχόμενο («harmful content»). Οι λόγοι που εισήχθη αυτή η πρόβλεψη συνίστανται σε έναν παράδοξο συνδυασμό: από τη μία, υφίσταντο προβληματισμοί για την αποτελεσματικότητα των περί πραγματικής γνώσης προϋποθέσεων για την άρση της ασυλίας των ενδιαμέσων ως προς την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν τις περιπτώσεις παράνομου περιεχομένου· από την άλλη, ήταν διάχυτη η ανησυχία για τον συνεχώς αυξανόμενο περιορισμό τόσο περιεχομένου που ενδεχομένως (αλλά όχι βέβαια) ήταν παράνομο, υπό τη λογική «πρώτα αφαιρώ, μετά εξετάζω», όσο και απλώς μη επιθυμητού περιεχομένου, πρακτική που ήταν τελείως αρρυθμιστη, με αποτέλεσμα την αυθαίρετη, στα όρια της λογοκρισίας, διαλογή περιεχομένου από τους ενδιαμέσους, ιδίως τις μεγάλες πλατφόρμες και μέσα κοινωνικής δικτύωσης³¹⁷.

Η DSA δεν ορίζει τι συνιστά ενοχλητικό περιεχόμενο, καταλείποντας την σχετική εξουσία στον εκάστοτε πάροχο. Πράγματι, στα πλαίσια της συμβατικής ελευθερίας, ο πάροχος δικαιούται να καθορίζει, στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης, περιορισμούς ως προς το περιεχόμενο που επιτρέπει να διακινείται στις υπηρεσίες του, και οι χρήστες των υπηρεσιών, αποδεχόμενοι τους όρους, συμφωνούν ως προς τους περιορισμούς αυτούς, εφόσον οι εν λόγω προβλέψεις δεν παραβιάζουν τον κατά περίπτωση εφαρμοζόμενο νόμο³¹⁸. Δεδομένης της αυταπόδεικτης σημασίας που έχουν αυτοί οι συμβατικοί περιορισμοί στην ελεύθερη έκφραση και επικοινωνία των χρηστών, η DSA επιβάλλει, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, να υπάρχει διαφάνεια, σαφήνεια και προβλεψιμότητα στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης των υπηρεσιών κάθε παρόχου, ώστε να μην αιφνιδιάζονται οι αποδέκτες των υπηρεσιών, αλλά και να λαμβάνονται υπόψη, κατά την εφαρμογή περιορισμών, ανεξαρτήτως «ιδιότητας» περιεχομένου, τα θεμελιώδη δικαιώματα των αποδεκτών, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τον Χάρτη, ιδίως η ελευθερία της έκφρασης, της πληροφόρησης και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης (άρθρο 14).

Αν και η DSA περιλαμβάνει ορισμό του παράνομου περιεχομένου, που αποτελεί «κάθε πληροφορία, η οποία, από μόνη της ή σε σύνδεση με μια δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης

---

³¹⁷ G'Sell, *οπ.π.*, σελ.92 επ.

³¹⁸ Ortolani, P., 'The Digital Services Act, Content Moderation and Dispute Resolution', SSRN, δημοσίευση 13 Φεβρουαρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4356598> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4356598> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.5 επ.

της πώλησης προϊόντων ή της παροχής υπηρεσιών, δεν συμμορφώνεται με το ενωσιακό δίκαιο ή το δίκαιο οποιουδήποτε κράτους μέλους, ανεξάρτητα από το ακριβές αντικείμενο ή τη φύση του δικαίου αυτού»³¹⁹, το τι, τελικά, είναι παράνομο περιεχόμενο παραμένει ασαφές. Τούτο διότι, πέραν συγκεκριμένων τομεακών κανόνων (όπως πχ η πνευματική ιδιοκτησία ή η τρομοκρατία), δεν ρυθμίζεται ενιαία σε ενωσιακό επίπεδο τι συνιστά παράνομο περιεχόμενο, αλλά επαφίεται στην εθνική νομοθεσία των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, είναι πιθανό περιεχόμενο που θεωρείται παράνομο σε ένα κράτος μέλος, να είναι νόμιμο σε κάποιο άλλο³²⁰, ώστε ο τυχόν περιορισμός του να πρέπει να έχει συγκεκριμένη εδαφική ισχύ.

Ο έλεγχος του περιεχομένου από τους παρόχους μπορεί να γίνεται είτε κατόπιν ειδοποίησής τους είτε κατόπιν αυτεπάγγελτων ενεργειών τους. Ειδικότερα για το παράνομο περιεχόμενο και τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας, προβλέφθηκε, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, μηχανισμός ειδοποίησης και δράσης (notice and action), όχι ωστόσο ειδοποίησης και αφαίρεσης (notice and take down). Σύμφωνα με τη DSA, η αφαίρεση δεν είναι υποχρεωτική, και πρέπει να μεσολαβεί διαδικασία αξιολόγησης των, σε κάθε περίπτωση, βάσιμων και εμπειριστατωμένων ειδοποιήσεων που υποβάλλουν πρόσωπα ή οντότητες, χωρίς να περιορίζεται η δυνατότητα μόνο σε χρήστες των υπηρεσιών, για προδήλως παράνομο περιεχόμενο, δηλαδή για περιπτώσεις εμφανείς, που δεν απαιτούν λεπτομερή νομική εξέταση (άρθρο 16). Οι διαδικασίες αυτές αποκρυσταλλώνουν τα όσα κριτήρια είχαν προκύψει από τη νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με την εφαρμογή της ΟΔΗΛΕ ως προς τον έλεγχο περιεχομένου κατόπιν ειδοποίησης, που εξασφάλιζε, κατά το προϊσχύον δίκαιο, την ασυλία των παρόχων³²¹. Φυσικά, η ίδια διαδικασία μπορεί να ισχύσει και για το απλώς ενοχλητικό περιεχόμενο, εφόσον προβλεφθεί σχετικά στους όρους και προϋποθέσεις χρήσης³²².

---

³¹⁹ DSA άρθρο 3 στοιχ.η΄

³²⁰ Turillazzi et al., οπ.π., σελ.10 επ., όπου αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι, για παράδειγμα, η προσβολή θρησκευάματος είναι ποινικό αδίκημα στη Γερμανία, την Πολωνία, την Ιταλία και την Ισπανία, αλλά όχι στη Δανία και τη Γαλλία.

³²¹ Wilman, οπ.π., σελ.8, και τις εκεί παραπομπές στις αποφάσεις ΔΕΕ C-324/09 (L’Oreal v. eBay) σκ.122 (σχετικά με τις βάσιμες και εμπειριστατωμένες ειδοποιήσεις), C-682/18 C-683/18 (Youtube) σκ.115-116 (για την πρόδηλη παρανομία). Βλ. και ανωτέρω υπό 1.2.1.

³²² Ortoliani, οπ.π., σελ.8

Σε κάθε περίπτωση, οι πάροχοι οφείλουν να παρουσιάζουν εχέγγυα διαφανών διαδικασιών (άρθρο 15) και, ειδικά οι πάροχοι φιλοξενίας, να αιτιολογούν ειδικά τις αποφάσεις με τις οποίες επιβάλλουν περιορισμούς περιεχομένου για οποιαδήποτε αιτία (άρθρο 17). Οι δε επιγραμμικές πλατφόρμες οφείλουν, περαιτέρω, να διαθέτουν εσωτερικό σύστημα διαχείρισης καταγγελιών για προσφυγή από θιγόμενους αποδέκτες των υπηρεσιών τους σχετικά με τις αποφάσεις τους για περιορισμό ή μη περιεχομένου, κατά τις διακρίσεις που αναλύθηκαν ανωτέρω (άρθρο 20), και να εξετάζουν κατά προτεραιότητα ειδοποιήσεις για παράνομο περιεχόμενο από αξιόπιστες πηγές (άρθρο 22). Ειδικά οι πάροχοι επιγραμμικών αγορών οφείλουν να ελέγχουν τυχαία την τυχόν διακίνηση μέσω των υπηρεσιών τους παράνομων προϊόντων ή υπηρεσιών, και να ενημερώνουν σχετικά τους χρήστες τους (άρθρα 31 και 32). Οι δε VLOPs και VLOSEs υποχρεούνται, επιπλέον, να αξιολογούν ειδικά τον συστημικό κίνδυνο διάδοσης παράνομου περιεχομένου μέσω των υπηρεσιών τους (άρθρο 34), αλλά και να προσαρμόζουν ανάλογα τις διαδικασίες ελέγχου περιεχομένου, ώστε να εξασφαλίζεται η ταχύτητα και η ποιότητα κατά την εξέταση και αφαίρεση ή απενεργοποίηση πρόσβασης σε συγκεκριμένους τύπους παράνομου περιεχομένου (άρθρο 35).

Ωστόσο, η DSA δεν επιβάλλει στους παρόχους (όλων των κατηγοριών) γενική υποχρέωση παρακολούθησης του περιεχομένου που διακινείται μέσω των υπηρεσιών τους, ούτε γενική υποχρέωση να αναζητούν ενεργητικά γεγονότα ή περιστάσεις που αποτελούν ενδείξεις παράνομης δραστηριότητας (άρθρο 8). Σε αυτό το σημείο, επαναλαμβάνεται η πρόβλεψη του άρθρου 15 της ΟΔΗΛΕ, με τη διάκριση που είχε εισαχθεί, κατά νομολογιακή ερμηνεία και εφαρμογή της από το ΔΕΕ, μεταξύ γενικών και συγκεκριμένων περιπτώσεων, που στις μεν απαγορεύεται και στις δε επιτρέπεται³²³. Παράδειγμα απαγορευμένης γενικής παρακολούθησης είναι η με δαπάνες του παρόχου παρακολούθηση για αόριστο χρονικό διάστημα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών για να περιοριστεί η διακίνηση προστατευόμενων από τη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας έργων³²⁴. Η διάκριση αυτή επαναλαμβάνεται στην αιτιολογική σκέψη 30 της DSA, με την ειδικότερη διευκρίνιση πως δεν θίγεται η δυνατότητα επιβολής συγκεκριμένης υποχρέωσης με τυχόν εντολές των εθνικών αρχών, σύμφωνα με την εθνική και ενωσιακή νομοθεσία, και βάσει των προϋποθέσεων της DSA.

---

³²³ Βλ. ανωτέρω υπό 1.2.1.

³²⁴ G'Sell, οπ.π., σελ.94

Πράγματι, δυνάμει των άρθρων 9 και 10, ιδρύεται υποχρέωση όλων των παρόχων να συμμορφώνονται με εντολές των αρμόδιων εθνικών δικαστικών και διοικητικών αρχών, που εκδίδονται κατά το εφαρμοστέο ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο, και είτε να αναλάβουν δράση κατά παράνομου περιεχομένου είτε να παράσχουν πληροφορίες σχετικά με συγκεκριμένο αποδέκτη της υπηρεσίας. Οι εν λόγω εντολές πρέπει να πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις, και ειδικότερα να είναι βάσιμες και εμπειριστατωμένες, ενώ σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να επιβάλλουν γενική υποχρέωση παρακολούθησης περιεχομένου, ούτε αποτελεί η DSA αυτοτελή νομική βάση για την έκδοσή τους³²⁵. Τέλος, το άρθρο 18 επιβάλλει στους παρόχους επιγραμμικών πλατφορμών να ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές επιβολής ή τις δικαστικές αρχές του οικείου κράτους μέλους σχετικά με τυχόν υπόνοιες που εγέρθηκαν για παρελθοντική, παρούσα ή μελλοντική διάπραξη ποινικών αδικημάτων που συνεπάγονται απειλή για τη ζωή ή την ασφάλεια ενός ή περισσότερων προσώπων (πχ υποκίνηση τρομοκρατίας, εμπορία ανθρώπων), ενόψει δε της όλως περιοριστικής αναφοράς στη συγκεκριμένη διάταξη, αποκλείεται οποιαδήποτε περαιτέρω υποχρέωση για αναφορά υπονοιών για άλλα πιθανά ποινικά αδικήματα, που δεν πληρούν τις ανωτέρω προϋποθέσεις³²⁶.

3.2. Απαλλαγή από την ευθύνη

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η DSA διατήρησε το καθεστώς ασυλίας των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών της ΟΔΗΛΕ, καθώς το ήδη διαμορφωθέν καθεστώς παρείχε σε ικανοποιητικό βαθμό σταθερότητα, που ευνόησε την εμφάνιση και ανάπτυξη νέων μορφών υπηρεσιών στην Εσωτερική Αγορά, επικαιροποιώντας το κατά σημεία, σύμφωνα με τις τεχνολογικές εξελίξεις, αλλά και τη συναφή νομολογία του ΔΕΕ³²⁷, η οποία παρείχε τις απαραίτητες διευκρινίσεις και καθοδήγηση³²⁸. Η αλλαγή στο καθεστώς ασυλίας κρίθηκε, εν τέλει, περισσότερο επίφοβη, τόσο για τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, τους οποίους θα επιβάρυνε πρακτικά και οικονομικά, όσο και για τα δικαιώματα των αποδεκτών των υπηρεσιών, ιδίως της ελευθερίας της έκφρασης, της ιδιωτικότητας και της προστασίας των

---

³²⁵ DSA αιτιολογικές σκέψεις 31 επ., G'Sell, οπ.π.,σελ.94

³²⁶ Wilman, οπ.π., σελ.8

³²⁷ Βλ. σχετικές αποφάσεις ΔΕΕ ανωτέρω υπό 1.2.1.

³²⁸ Buiten, οπ.π., σελ.12, DSA αιτιολογική σκέψη 16

προσωπικών δεδομένων, λόγω της προκληθησόμενης ανασφάλειας και αβεβαιότητας στο επιγραμμικό περιβάλλον και της εξ αιτίας αυτής «προληπτικής» αφαίρεσης περιεχομένου από τους παρόχους³²⁹.

Ειδικότερα, η DSA ορίζει σε οριζόντιο επίπεδο, ανεξαρτήτως του είδους ευθύνης και του σχετικού τομέα δικαίου³³⁰, πότε ένας πάροχος δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος· η επιλογή της θετικής πρόβλεψης των περιπτώσεων που οι πάροχοι θα θεωρούνταν υπεύθυνοι για το περιεχόμενο, απορρίφθηκε λόγω αντίθεσης με την αρχή της επικουρικότητας του ενωσιακού έναντι των εθνικών δικαίων³³¹. Τέλος, η πρόταση να συνδεθεί η ασυλία με τη συμμόρφωση των παρόχων με τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας, απορρίφθηκε, λόγω της υπερβολικής επιβάρυνσης που θα επέφερε στις επιβλέπουσες αρχές και της μεγαλύτερης νομικής αβεβαιότητας που θα προκαλούσε στους παρόχους³³².

3.2.1. Προϋποθέσεις απαλλαγής από την ευθύνη

Τα άρθρα 4 έως 6 της DSA αποτελούν σχεδόν πιστή αντιγραφή των αντίστοιχων διατάξεων της ΟΔΗΛΕ (άρθρα 12 έως 14)³³³. Σε κάθε περίπτωση, οι προβλεπόμενες στα άρθρα αυτά περιπτώσεις απαλλαγής, δεν θίγουν την πιθανότητα οι αρμόδιες εθνικές αρχές να απαιτήσουν από τους παρόχους, κατά την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, να παύσουν ή να αποτρέψουν τις παραβάσεις³³⁴.

Το άρθρο 4 ορίζει ότι οι πάροχοι υπηρεσιών απλής μετάδοσης (mere conduit) δεν ευθύνονται για τις πληροφορίες που μεταδίδονται ή στις οποίες παρέχεται πρόσβαση, εάν α) δεν αποτελούν την αφετηρία της μετάδοσης, β) δεν επιλέγουν τον αποδέκτη της μετάδοσης, και γ) δεν επιλέγουν και δεν τροποποιούν το μεταδιδόμενο περιεχόμενο.

Σύμφωνα με το άρθρο 5, οι πάροχοι υπηρεσιών προσωρινής αποθήκευσης (caching) δεν ευθύνονται εάν α) δεν τροποποιήσουν το περιεχόμενο, β) τηρούν τους όρους πρόσβασης στο περιεχόμενο, γ) τηρούν τους κανόνες για την επικαιροποίηση του περιεχομένου, δ) δεν παρεμποδίζουν τη νόμιμη χρήση της τεχνολογίας, και ε) ενεργήσουν άμεσα για να

---

³²⁹ DSA Impact Assessment, οπ.π., part 2/2, σελ.48, Wilman, οπ.π., σελ.4 επ.

³³⁰ DSA αιτιολογική σκέψη 17

³³¹ DSA Impact Assessment, οπ.π., part 2/2, σελ.162 επ.

³³² DSA Impact Assessment, οπ.π., part 2/2, σελ.163 επ.

³³³ Τα εν λόγω άρθρα διαγράφηκαν από την ΟΔΗΛΕ σύμφωνα με το άρθρο 89 DSA.

³³⁴ DSA άρθρα 4 παρ.3, 5 παρ.2, 6 παρ.4

αποσύρουν ή να απενεργοποιήσουν την πρόσβαση στις πληροφορίες που αποθήκευσαν, μόλις λάβουν πραγματική γνώση γεγονότων που μαρτυρούν την παρανομία των σχετικών πληροφοριών.

Το άρθρο 6 προβλέπει πως οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας δεν ευθύνονται για τις πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος του αποδέκτη της υπηρεσίας, εφόσον α) δεν έχουν πραγματική γνώση ή αντίληψη της παρανομίας των σχετικών δραστηριοτήτων ή περιεχομένου, ή β) μόλις λάβουν γνώση ή αντιληφθούν τα ανωτέρω, αποσύρουν αμέσως το παράνομο περιεχόμενο ή απενεργοποιούν την πρόσβαση σε αυτό. Σε ό,τι αφορά στους παρόχους επιγραμμικών αγορών, εισάγεται νέα ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία οι πάροχοι δεν απαλλάσσονται της ευθύνης, βάσει του δικαίου για την προστασία των καταναλωτών, όταν παρουσιάζουν το συγκεκριμένο πληροφοριακό στοιχείο ή καθιστούν με άλλο τρόπο δυνατή τη συγκεκριμένη συναλλαγή, έτσι ώστε ένας μέσος καταναλωτής να θεωρήσει ότι οι πληροφορίες ή το προϊόν ή η υπηρεσία προς συναλλαγή, παρέχονται είτε από την ίδια την επιγραμμική πλατφόρμα είτε από αποδέκτη της υπηρεσίας που τελεί υπό την εξουσία ή τον έλεγχό της. Η πρόβλεψη αυτή είναι καινοτόμα σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς, καθώς είναι προσανατολισμένη στην προστασία του καταναλωτή και όχι του παρόχου, και ειδικότερη σε σχέση με την προϊσχύουσα διάταξη του άρθρου 14 παρ.2 ΟΔΗΛΕ, που προέβλεπε ευθύνη του ενδιάμεσου μόνο αν αποδεικνυόταν ότι ο επαγγελματίας που παρανόμησε ενεργούσε υπό την εξουσία ή τον έλεγχό του³³⁵.

Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι κριτήρια για την αναγνώριση ή μη ευθύνης των παρόχων παραμένουν, αφενός, ο παθητικός ρόλος του ενδιάμεσου, και, αφετέρου, η πραγματική γνώση ή μη της παρανομίας του διακινούμενου περιεχομένου. Όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω (υπό 1.2.1), υπό το καθεστώς της ΟΔΗΛΕ, οι πάροχοι απαλλάσσονταν της ευθύνης εφόσον διατηρούσαν ρόλο παθητικό και αμιγώς τεχνικό κατά τη διακίνηση του περιεχομένου. Ωστόσο το καθεστώς αυτό, όπως είχε διαμορφωθεί, δεν παρείχε την απαραίτητη σαφήνεια και ασφάλεια δικαίου, ειδικότερα λαμβάνοντας υπόψη τις τεχνολογικές εξελίξεις και την ανάπτυξη αυτόματων εργαλείων, όπως η επισήμανση

---

³³⁵ Η διάταξη αυτή έχει διατηρηθεί με την παρ.2 του άρθρου 6 DSA

(tagging)³³⁶ κι η ευρετηρίαση (indexing)³³⁷, απαραίτητων για τη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και της συνολικής εμπειρίας των χρηστών ιδιαίτερα στις επιγραμμικές πλαφόρμες³³⁸.

Η DSA, αν και εν τέλει δεν ανέπτυξε περαιτέρω το κριτήριο αυτό, παρέχει κάποιες διασαφηνίσεις. Αρχικά, εισάγει τη ρήτρα του Καλού Σαμαρείτη, κατ' αντιστοιχία των προβλέψεων του άρθρου 230 της CDA³³⁹ (αμέσως κατωτέρω υπό 3.2.2), εν συνεχεία διευκρινίζει ότι η ασυλία δεν ισχύει σε περίπτωση που ο πάροχος συνεργάζεται σκοπίμως με αποδέκτη των υπηρεσιών με σκοπό τη διεξαγωγή παράνομων δραστηριοτήτων, καθώς η παροχή των υπηρεσιών δεν μπορεί να θεωρηθεί ουδέτερη³⁴⁰, και, τρίτον, ρητά ρυθμίζεται η μη απαλλαγή από την ευθύνη των παρόχων επιγραμμικών αγορών, αν ο τρόπος παρουσίασης στους αποδέκτες της υπηρεσίας – καταναλωτές δημιουργεί εύλογες υπόνοιες σε αυτούς ότι οι παρεχόμενες πληροφορίες προέρχονται από τους παρόχους ή υπό την εξουσία ή έλεγχο αυτών, όπως ανωτέρω αναφέρθηκε³⁴¹.

Σε ό,τι αφορά το κριτήριο της πραγματικής γνώσης, με τη DSA διευκρινίζεται με σαφήνεια, για πρώτη φορά, καθώς η ΟΔΗΛΕ δεν παρείχε σχετικές προβλέψεις, ότι πραγματική γνώση ή αντίληψη της παρανομίας του περιεχομένου τεκμαίρεται ότι έχει ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας αφότου λάβει την ειδοποίηση του άρθρου 16, εφόσον η τελευταία είναι βάσιμη και εμπεριστατωμένη, με τρόπο ώστε ο πάροχος, που επιδεικνύει τη

---

³³⁶ Αυτόματη επισήμανση (auto-tagging) είναι η διαδικασία αυτόματης τιτλοποίησης (labeling) δεδομένων, για τη διευκόλυνση οργάνωσης και διαχείρισης μεγάλου όγκου δεδομένων. Χρησιμοποιείται από τις μηχανές αναζήτησης για την αυτόματη αναγνώριση του περιεχομένου των ιστότοπων. Βλ. Elchanan, Υ., 'What Is Auto-Tagging and Why Should I Use It?', *AdcoreBlog*, December 21, 2023, διαθέσιμο σε <https://www.adcore.com/blog/what-is-auto-tagging-and-why-should-i-use-it/> (πρόσβαση 31.7.2024)

³³⁷ Αυτόματη ευρετηρίαση (automatic indexing) είναι η διαδικασία εξαγωγής και μετατροπής λέξεων από κείμενα σε ελεγχόμενους όρους («λέξεις κλειδιά»), οι οποίοι μπορεί να μην ταυτίζονται απόλυτα μορφολογικά με τη μορφή των λέξεων στο κείμενο – πηγή, βλ. <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/automatic-indexing> (πρόσβαση 31.7.2024)

³³⁸ Βλ. DSA Impact Assessment, οπ.π., part 2/2, σελ.158 επ.

³³⁹ Ιγγλεζάκης, Ι., (2024), «Ελευθερία της έκφρασης και ρύθμιση του περιεχομένου στο διαδίκτυο, σύμφωνα με την Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες», *ΔιΜΕΕ*, 1/2024, σελ. 74

³⁴⁰ DSA αιτιολογική σκέψη 20

³⁴¹ DSA άρθρο 6 παρ.3 και αιτιολογική σκέψη 24

δέουσα επιμέλεια, να μπορεί να διαπιστώσει την παρανομία χωρίς ενδελεχή νομική έρευνα³⁴².

3.2.2. Η ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη»

Με το άρθρο 7, η DSA εισάγει πρόβλεψη περί μη απώλειας της ασυλίας σε παρόχους που, καλόπιστα και επιμελώς, διενεργούν αυτεπάγγελτους ελέγχους ή λαμβάνουν άλλα μέτρα για την ανίχνευση, εντοπισμό, απόσυρση ή απενεργοποίηση πρόσβασης σε παράνομο περιεχόμενο. Η ρήτρα αυτή υιοθετήθηκε για λόγους σαφήνειας και ασφάλειας δικαίου, σε απάντηση αιτημάτων των παρόχων επιγραμμικών πλατφορμών ως προς τις περιπτώσεις που οι εθελοντικοί έλεγχοι κινδύνευαν να θεωρηθούν ως ανάληψη ενεργού έναντι παθητικού ρόλου, και συνεπώς σε απώλεια της ασυλίας τους³⁴³. Κρίθηκε, συνεπώς, απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι δεν αποθαρρύνεται η ανάληψη εθελοντικής δράσης υπό το φόβο «τιμωρίας» δια της απώλειας της ασυλίας³⁴⁴.

Ωστόσο, η DSA διευκρινίζει³⁴⁵ ότι η ανάληψη εθελοντικής δράσης από τους παρόχους δε δικαιολογεί την αυθαιρεσία στην αφαίρεση νόμιμου περιεχομένου, και ως εκ τούτου πρέπει να γίνεται με αντικειμενικότητα, αμεροληψία και τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, παρέχοντας εγγυήσεις και λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τα δικαιώματα όλων των εμπλεκόμενων μερών. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων³⁴⁶ για τον σκοπό αυτό, οπότε οι πάροχοι θα πρέπει να λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να διασφαλίζουν ότι τα σχετικά εργαλεία είναι επαρκώς αξιόπιστα, ώστε να ελαχιστοποιείται το ποσοστό σφαλμάτων. Η ρήτρα, ωστόσο, δε συνεπάγεται ότι ο πάροχος που αναλαμβάνει εθελοντικά πρωτοβουλίες απαλλάσσεται της ευθύνης, ενώ οι εθελοντικές δράσεις δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για την παράκαμψη των υποχρεώσεων των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών δυνάμει της DSA.

---

³⁴² DSA άρθρο 16 παρ.3

³⁴³ G'Sell, οπ.π., σελ.91 επ., DSA Impact Assessment, οπ.π., part ½, σελ.158-159

³⁴⁴ Wilman, οπ.π., σελ.6

³⁴⁵ DSA αιτιολογική σκέψη 26

³⁴⁶ Βλ. συναφώς για τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων και τους περιορισμούς που θέτει ο ΓΚΠΔ, ανωτέρω υπό 3.1.2.

Αν και η θεωρία είχε ταχθεί σθεναρά υπέρ της συμπερίληψης της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη» στο κείμενο του Κανονισμού³⁴⁷, η τελική διατύπωσή της, παρά τις όσες διευκρινίσεις περιλαμβάνονται στις αιτιολογικές σκέψεις, είναι μάλλον ασαφής και μένει να φανούν τυχόν δυσκολίες στην ερμηνεία και εφαρμογή της³⁴⁸.

3.3. Εφαρμογή της DSA: Εποπτεία και κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης

Το Κεφάλαιο IV της DSA περιλαμβάνει ένα μάλλον εκτεταμένο πλέγμα διατάξεων που προβλέπουν μέτρα εφαρμογής, επιβολής και κυρώσεων σε περίπτωση παραβάσεων. Εν αντιθέσει με την ΟΔΗΛΕ, που δεν περιλάμβανε σχετικές προβλέψεις, η DSA ρυθμίζει λεπτομερώς την εφαρμογή της, ακολουθώντας το μοντέλο του ΓΚΠΔ³⁴⁹. Η νομική φύση της DSA ως Κανονισμού διευκολύνει την εφαρμογή, υπό την έννοια ότι, εν αντιθέσει με την ΟΔΗΛΕ, δεν απαιτείται η ενσωμάτωσή της στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών, αν και κάποια θέματα καταλείπονται προς ρύθμιση στα κράτη μέλη (πχ ως προς το ποια αρχή θα οριστεί ως Συντονιστής Ψηφιακών Υπηρεσιών, το ύψος των προστίμων κοκ), οπότε υπάρχει ανάγκη για θέσπιση κάποιων εκτελεστικών της DSA εθνικών διατάξεων από τα κράτη μέλη. Οι διατάξεις περί εφαρμογής της DSA κινούνται σε δύο βασικούς άξονες: αφενός, να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των αρμόδιων αρχών και οργάνων στο έργο τους, με λεπτομερείς προβλέψεις τόσο για τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν όσο και τις (αυξημένες) αρμοδιότητες που έχουν. Αφετέρου, με την εξασφάλιση της συνεργασίας, συνδρομής και συντονισμένης δράσης των αρμόδιων αρχών, με προβλέψεις για την κατανομή αρμοδιοτήτων, ορισμό μίας αρχής ανά κράτος μέλος ως υπεύθυνης και πρόβλεψη συμβουλευτικού οργάνου σε ενωσιακό επίπεδο. Σε ό,τι αφορά στις κυρώσεις, εισάγονται προβλέψεις για υψηλότατα πρόστιμα και χρηματικές ποινές για παραβάσεις των υποχρεώσεων των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών. Οι σχετικές προβλέψεις συμπληρώνουν τα μέτρα που προβλέπονται, κατά τα αναλυτικώς εκτεθέντα ανωτέρω, κατά περίπτωση ανά κατηγορία παρόχων, ώστε να επιτυγχάνεται η συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας της DSA και, εν τέλει, να εξασφαλίζεται η «υπευθυνότητα» των ενδιάμεσων, ενώ σχετικά προβλέπεται ότι θα πρέπει να ενισχύεται και να

---

³⁴⁷ Buiten, οπ.π., σελ.16

³⁴⁸ G'Sell, οπ.π., σελ.92, Wilman, οπ.π., σελ.6

³⁴⁹ Ιγγλεζάκης, (2022), οπ.π., σελ.129

διευκολύνεται η εκπόνηση εθελοντικών κωδίκων δεοντολογίας σε ενωσιακό επίπεδο, για την ορθή εφαρμογή και την συνεπή επιβολή της DSA³⁵⁰.

3.3.1. Ο θεσμός του Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών – Συναρμοδιότητες με άλλες Αρχές;

Αρμόδιες για την επίβλεψη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών και την επιβολή της DSA είναι οι εθνικές αρχές του κράτους μέλους, όπου βρίσκεται η κύρια εγκατάσταση του παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών³⁵¹, δηλαδή «τα κεντρικά γραφεία ή [η] καταστατική έδρα του, όπου ασκούνται οι κύριες χρηματοοικονομικές λειτουργίες και ο επιχειρησιακός έλεγχος»³⁵².

Μία από αυτές τις εθνικές αρχές επιλέγεται από τα κράτη μέλη ως Συντονιστής Ψηφιακών Υπηρεσιών, προκειμένου να επιταχύνονται οι σχετικές διαδικασίες. Ο Συντονιστής Ψηφιακών Υπηρεσιών είναι υπεύθυνος για την επίβλεψη και την επιβολή της DSA, εκτός εάν το οικείο κράτος μέλος επιλέξει την ανάθεση ορισμένων ειδικών καθηκόντων ή τομέων σε άλλες αρμόδιες αρχές, ενώ είναι σε κάθε περίπτωση υπεύθυνος για τον συντονισμό σε εθνικό επίπεδο και για την συνδρομή στην επίβλεψη και επιβολή της DSA σε ολόκληρη την Ε.Ε., συνεργαζόμενος με τις λοιπές εθνικές αρμόδιες αρχές, τους συντονιστές των άλλων κρατών μελών, το Συμβούλιο και την Επιτροπή³⁵³. Εισάγονται υψηλές απαιτήσεις αμεροληψίας, αυτονομίας και ανεξαρτησίας για τους συντονιστές³⁵⁴, οι οποίοι διαθέτουν ευρείες αρμοδιότητες και εξουσίες. Ειδικότερα, έχουν εξουσίες έρευνας, στις οποίες περιλαμβάνονται η δυνατότητά τους να ζητούν πληροφορίες από κάθε πάροχο ή άλλο τυχόν πρόσωπο σχετικά με την εικαζόμενη παράβαση, οι επιθεωρήσεις εγκαταστάσεων και η εξέταση, συλλογή και κατάσχεση πληροφοριών, σε οποιαδήποτε μορφή³⁵⁵. Στις εξουσίες επιβολής περιλαμβάνεται η δυνατότητα να αποδέχονται δεσμεύσεις των παρόχων περί συμμόρφωσής τους, να διατάσσουν την παύση των παραβάσεων, να επιβάλλουν πρόστιμα λόγω μη συμμόρφωσης, περιοδικές χρηματικές ποινές για να

---

³⁵⁰ DSA άρθρο 45

³⁵¹ DSA άρθρο 56 παρ.1

³⁵² DSA αιτιολογική σκέψη 123

³⁵³ DSA άρθρο 49 παρ.1 και 2

³⁵⁴ DSA άρθρο 50

³⁵⁵ DSA άρθρο 51 παρ.1

διασφαλιστεί η παύση της παράβασης ή λόγω μη συμμόρφωσης κατά τις έρευνες, και προσωρινά μέτρα για την αποφυγή κινδύνου σοβαρής βλάβης. Οι εξουσίες επιβολής προστίμων και χρηματικών ποινών αφορούν τόσο στους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών όσο και σε άλλα πρόσωπα, όταν δεν συμμορφώνονται με τις εις βάρος τους εντολές³⁵⁶.

Περαιτέρω, σε περίπτωση εξάντλησης των ανωτέρω δυνατοτήτων, έχουν εξουσία να ζητούν την άμεση κινητοποίηση των διοικητικών οργάνων των παρόχων και την επέμβαση των αρμοδίων δικαστικών αρχών για προσωρινό περιορισμό της πρόσβασης των αποδεκτών της υπηρεσίας που αφορά η παράβαση ή, μόνον όταν αυτό δεν είναι τεχνικά εφικτό, της πρόσβασης στην επιγραμμική διεπαφή του παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών στην οποία πραγματοποιείται η παράβαση, σε περίπτωση που ο πάροχος δεν συμμορφώνεται επαρκώς, η παράβαση δεν έχει αποκατασταθεί ή συνεχίζεται και προκαλεί σοβαρές επιβλαβείς συνέπειες, και συνεπάγεται ποινικό αδίκημα που συνιστά απειλή για τη ζωή ή την ασφάλεια ατόμων. Ο εν λόγω περιορισμός δεν είναι μόνιμος, μπορεί να επιβληθεί για συγκεκριμένη χρονική διάρκεια (τέσσερις εβδομάδες με δυνατότητα παράτασης για ισόχρονο διάστημα με απόφαση δικαστικής αρχής) και υπό την προϋπόθεση λήψης υπόψη των δικαιωμάτων όλων των εμπλεκόμενων μερών, και ιδίως των αποδεκτών των υπηρεσιών, οι οποίοι δεν πρέπει να εμποδίζονται αδικαιολόγητα στην πρόσβαση σε νόμιμες πληροφορίες³⁵⁷.

Ήδη στη χώρα μας, με τον νόμο 5099/2024³⁵⁸, ορίστηκε Συντονιστής Ψηφιακών Υπηρεσιών η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, η οποία ασκεί όλες τις εξουσίες και αρμοδιότητες που απονέμονται στον Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών από την DSA και τον ανωτέρω νόμο, με την επιφύλαξη αυτών που με τον ως άνω νόμο ανατίθενται σε άλλες αρμόδιες αρχές (άρθρο 4), ενώ αποτελεί το κεντρικό σημείο υποβολής καταγγελιών κατά παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών (άρθρο 11 παρ.5). Ως αρμόδιες αρχές για την επίβλεψη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών και την επιβολή των κατά περίπτωση αναφερόμενων διατάξεων της DSA, ορίζονται: α) το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, το οποίο είναι αρμόδιο για την επίβλεψη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών και την επιβολή των περ. α), β) και γ) της παρ. 1 και της παρ. 2 του άρθρου 26 και της παρ. 1 του άρθρου 28 της DSA, και β) η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η οποία είναι αρμόδια για την επίβλεψη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών

---

³⁵⁶ DSA άρθρο 51 παρ.2

³⁵⁷ DSA άρθρο 51 παρ.3

³⁵⁸ ΦΕΚ Α' 48/5.4.2024

και την επιβολή της περ. δ) της παρ. 1 και της παρ. 3 του άρθρου 26 και του άρθρου 28 της DSA (άρθρο 5). Οι ανωτέρω αρχές διαθέτουν, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, τις εξουσίες των παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 51 της DSA (άρθρο 11 παρ.2). Η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας αποτελεί την αρμόδια αρχή επιβολής του νόμου σύμφωνα με το άρθρο 18 της DSA (άρθρο 9).

Οι Συντονιστές Ψηφιακών Υπηρεσιών των κρατών μελών συναπαρτίζουν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Ψηφιακών Υπηρεσιών, το οποίο αποτελεί συμβουλευτικό όργανο με σκοπό τη διευκόλυνση της συνεργασίας και τον συντονισμό μεταξύ των συντονιστών, στα πρότυπα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων του άρθρου 68 του ΓΚΠΔ³⁵⁹. Τέλος, η DSA προβλέπει μηχανισμούς συνεργασίας και συνδρομής, ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία των συντονιστών ψηφιακών υπηρεσιών σε περιπτώσεις εικαζόμενων παραβάσεων με στοιχεία αλλοδαπότητας³⁶⁰.

3.3.2. Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Για τις VLOPs και VLOSEs, η DSA προβλέπει διαφορετικό καθεστώς εποπτείας. Τόσο ο Συντονιστής Ψηφιακών Υπηρεσιών του κράτους μέλους εγκατάστασης όσο και η Επιτροπή έχουν συντρεχόντως αρμοδιότητα για την επιβολή των υποχρεώσεων που προβλέπει η DSA, με εξαίρεση όσες εξ αυτών αφορούν αποκλειστικά τις VLOPs και VLOSEs, δηλαδή το Τμήμα 5 του Κεφαλαίου III, για τις οποίες αποκλειστικά αρμόδια είναι η Επιτροπή³⁶¹. Η Επιτροπή, όταν ασκεί τις εποπτικές αρμοδιότητές της, έχει αυξημένες εξουσίες, με τρόπο που θυμίζει τις προβλέψεις του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού³⁶². Ειδικότερα, η Επιτροπή μπορεί να ζητά πληροφορίες για τις εικαζόμενες παραβάσεις (άρθρο 67), να διενεργεί συνεντεύξεις και να λαμβάνει καταθέσεις (άρθρο 68), να επιθεωρεί εγκαταστάσεις (άρθρο 69), να λαμβάνει προσωρινά μέτρα για αποτροπή κινδύνου σοβαρής ζημίας αποδέκτη της υπηρεσίας (άρθρο 70), να αποδεχτεί και καταστήσει υποχρεωτικές δεσμεύσεις των παρόχων περί συμμόρφωσής τους (άρθρο 71) ή να αναλαμβάνει δράσεις παρακολούθησης της αποτελεσματικής εφαρμογής της DSA, ζητώντας από τους παρόχους, μεταξύ άλλων, πρόσβαση στις βάσεις δεδομένων τους και τους αλγορίθμους τους (άρθρο 72).

---

³⁵⁹ DSA άρθρα 61 επ.

³⁶⁰ DSA άρθρα 57-60

³⁶¹ DSA άρθρο 56 παρ.2-4

³⁶² Wilman, οπ.π., σελ.16

Η Επιτροπή, όταν διαπιστώσει μη συμμόρφωση παρόχου VLOP και VLOSE με τις διατάξεις της DSA, με απόφαση προσωρινών μέτρων ή με απόφαση που έχει καταστήσει δεσμεύσεις υποχρεωτικές, ενεργοποιεί το σύστημα αυξημένης εποπτείας, υποχρεώνοντας τον πάροχο να καταρτίσει και δημοσιεύσει στις συναρμόδιες αρχές σχέδιο δράσης για τα αναγκαία μέτρα για την παύση ή αποκατάσταση της παράβασης³⁶³.

Τέλος, σε περίπτωση που, παρά την εξάντληση των ενδιάμεσων ως άνω μέσων, ο πάροχος εξακολουθεί την παράβαση, ώστε προκαλούνται σοβαρές επιβλαβείς συνέπειες, η Επιτροπή δύναται να ζητήσει από τον αρμόδιο Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών να αναλάβει δράση για προσωρινό περιορισμό της πρόσβασης, σύμφωνα με το άρθρο 51 παρ.3³⁶⁴.

3.3.3. Κυρώσεις

Η αρμοδιότητα για τη θέσπιση κανόνων για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παράβασης από παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους, και για τη λήψη μέτρων εφαρμογής τους, ανήκει στα κράτη μέλη, ωστόσο η DSA επιβάλλει αυτές να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές³⁶⁵. Κάθε κράτος μέλος οφείλει να

---

³⁶³ DSA άρθρο 75

³⁶⁴ DSA άρθρο 82

³⁶⁵ Τα κριτήρια για τη θέσπιση κυρώσεων δίδονται από την ίδια τη DSA στην αιτιολογική σκέψη 117, σύμφωνα με την οποία «τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι μπορούν να επιβληθούν κυρώσεις για παραβάσεις των υποχρεώσεων που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό κατά τρόπο αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό, λαμβανομένης υπόψη της φύσης, της σοβαρότητας, της επανάληψης και της διάρκειας της παράβασης, με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον που επιδιώκεται, το πεδίο και το είδος των δραστηριοτήτων που εκτελούνται, καθώς και την οικονομική δυνατότητα του παραβάτη. Ειδικότερα, οι κυρώσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη αν ο οικείος πάροχος ενδιάμεσων υπηρεσιών δεν συμμορφώνεται συστηματικά ή κατ' επανάληψη με τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του παρόντος κανονισμού, καθώς και, κατά περίπτωση, τον αριθμό των επηρεαζόμενων αποδεκτών της υπηρεσίας, τον εκ προθέσεως ή εξ αμελείας χαρακτήρα της παράβασης και το αν ο πάροχος δραστηριοποιείται σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη. ... Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η επιβολή προστίμων ή περιοδικών χρηματικών ποινών για παραβάσεις θα πρέπει, σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση, να είναι αποτελεσματική, αναλογική και αποτρεπτική, θεσπίζοντας εθνικούς κανόνες και διαδικασίες σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, λαμβανομένων υπόψη όλων των κριτηρίων σχετικά με τις γενικές προϋποθέσεις για την επιβολή προστίμων ή περιοδικών χρηματικών ποινών».

γνωστοποιήσει στην Επιτροπή τους εν λόγω κανόνες και τα εν λόγω μέτρα, καθώς και κάθε μεταγενέστερη τροποποίησή τους.

Η DSA προβλέπει τα ανώτατα όρια για τα πρόστιμα και τις περιοδικές χρηματικές ποινές που μπορούν να επιβληθούν στους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών για παραβάσεις των διατάξεων της. Ειδικότερα, το μέγιστο ποσό προστίμου που μπορεί να επιβληθεί για μη συμμόρφωση με υποχρέωση που προβλέπεται στη DSA ισοδυναμεί με το 6 % του ετήσιου παγκόσμιου κύκλου εργασιών του οικείου παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος. Σε περίπτωση που ο πάροχος ή σχετιζόμενο με αυτόν πρόσωπο δώσει ανακριβείς, ελλιπείς ή παραπλανητικές πληροφορίες, δεν απαντήσει, δε διορθώσει προβληματικές πληροφορίες και δεν υποβληθεί σε επιθεώρηση, μπορεί να του επιβληθεί κύρωση με όριο που ισοδυναμεί με το 1 % του ετήσιου εισοδήματος ή παγκόσμιου κύκλου εργασιών του οικείου παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών ή του οικείου προσώπου κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος. Αναφορικά με τις περιοδικές χρηματικές ποινές, το μέγιστο όριο ισοδυναμεί με το 5 % του μέσου ημερήσιου παγκόσμιου κύκλου εργασιών ή ημερήσιου εισοδήματος του οικείου παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος, αρχής γενομένης από την ημερομηνία που ορίζεται στη σχετική απόφαση³⁶⁶.

Αντίστοιχα, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της, η Επιτροπή μπορεί να επιβάλει στους οικείους παρόχους VLOPs και VLOSEs, με απόφαση περί μη συμμόρφωσής τους, πρόστιμο με απώτατο όριο το 6 % του συνολικού παγκόσμιου ετήσιου κύκλου εργασιών τους κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος, εάν διαπιστώσει ότι ο πάροχος, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας παραβιάζει τις διατάξεις της DSA, δεν συμμορφώνεται με απόφαση προσωρινών μέτρων ή με δέσμευση, η οποία έχει καταστεί υποχρεωτική³⁶⁷. Ειδικά σε περιπτώσεις εκ προθέσεως ή εξ αμελείας παροχής ανακριβών, ελλιπών ή παραπλανητικών πληροφοριών, μη διόρθωσης αυτών, μη απόκρισης σε αίτημα παροχής πληροφοριών, άρνησης υποβολής σε επιθεώρηση, μη συμμόρφωσης με δράσεις παρακολούθησης και μη παροχής πρόσβασης στο φάκελο, τα πρόστιμα που επιβάλλονται στους εν λόγω παρόχους κατά ανώτατο όριο ανέρχονται σε 1 % του συνολικού ετήσιου εισοδήματος ή παγκόσμιου κύκλου εργασιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος³⁶⁸. Οι περιοδικές χρηματικές ποινές που μπορεί να επιβάλει η Επιτροπή σε

---

³⁶⁶ DSA άρθρο 52

³⁶⁷ DSA άρθρο 74 παρ.1

³⁶⁸ DSA άρθρο 74 παρ.2

πάροχο VLOP και VLOSE, προκειμένου να τον αναγκάσει να παράσχει ακριβείς και πλήρεις πληροφορίες, να υποβληθεί σε επιθεώρηση, να συμμορφωθεί με απόφαση προσωρινών μέτρων ή με τις δεσμεύσεις που έχουν καταστεί νομικά υποχρεωτικές ή με απόφαση διαπίστωσης μη συμμόρφωσης, δεν υπερβαίνουν το 5 % του μέσου ημερήσιου εισοδήματος ή του παγκόσμιου ετήσιου κύκλου εργασιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος ανά ημέρα, υπολογιζόμενες από την ημερομηνία που ορίζεται στην απόφασή της³⁶⁹.

Πέραν των ανωτέρω κυρώσεων από τις αρμόδιες αρχές, κάθε αποδέκτης της υπηρεσίας (ή οντότητα που έχει εξουσιοδοτηθεί σχετικά) έχει τη δυνατότητα να υποβάλει καταγγελία κατά παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών για παραβάσεις της DSA στον Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών του κράτους μέλους που βρίσκεται ή είναι εγκατεστημένος ο αποδέκτης³⁷⁰, καθώς και να ζητά, κατά την εθνική και ενωσιακή νομοθεσία, αποζημίωση από τους παρόχους, για κάθε ζημία ή απώλεια λόγω της παράβασης των από τη DSA προβλεπομένων υποχρεώσεών τους³⁷¹.

---

³⁶⁹ DSA άρθρο 76

³⁷⁰ DSA άρθρο 53

³⁷¹ DSA άρθρο 54

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

4.1. Η DSA ως μέρος του ψηφιακού συνταγματισμού

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η Ε.Ε. έχει μεταβάλει την προσέγγισή της στη ρύθμιση των ψηφιακών τεχνολογιών, από το φιλελευθερισμό στον συνταγματισμό³⁷², αποσκοπώντας περισσότερο στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και δημοκρατικών αρχών και λιγότερο στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης³⁷³. Για τη θεωρία, η στροφή αυτή αποτελεί έκφραση του ψηφιακού συνταγματισμού, δηλαδή του συνόλου των ρυθμιστικών πρωτοβουλιών και κανόνων που σκοπό έχουν να προστατέψουν τα δικαιώματα, να θέσουν όρους λειτουργίας και να περιορίσουν την εξουσία στο Διαδίκτυο³⁷⁴.

Ο ψηφιακός συνταγματισμός, ως έννοια, έχει διττή φύση, και υποδηλώνει τη συνύπαρξη, σε μια σύγχρονη και πιο υλική διάσταση, των νέων τεχνολογιών που αναπτύσσονται στο διαδίκτυο και της πολιτικής ιδεολογίας του συνταγματισμού που διαμορφώθηκε το 18^ο αιώνα, σύμφωνα με την οποία η εξουσία των κυβερνόντων πρέπει να οριοθετείται από το νόμο και η νομιμοποίησή της εξαρτάται από τη συμμόρφωση με αυτά τα όρια. Η ένωση των εννοιών του «ψηφιακού» και του «συνταγματισμού» οδήγησε σε ένα νέο θεωρητικό και πρακτικό σχήμα, επί τη βάση της στάθμισης του τρόπου με τον οποίο οι ψηφιακές τεχνολογίες επηρεάζουν την εξέλιξη της θεωρίας του συνταγματισμού, αλλά και τον τρόπο που το συνταγματικό δίκαιο αντιμετωπίζει την αναφυόμενη από τις νέες τεχνολογίες εξουσία δημοσίων και ιδιωτικών παραγόντων³⁷⁵. Με άλλα λόγια, ο ψηφιακός

---

³⁷² De Gregorio, G., Radu, R. (2022), 'Digital constitutionalism in the new era of Internet governance', *International Journal of Law and Information Technology*, No 30, pp.68–87, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac004> (πρόσβαση 21.4.2024), σελ.78 επ.

³⁷³ Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Φ., (2023), *Τεχνητή Νοημοσύνη: Ο δρόμος προς έναν ψηφιακό συνταγματισμό. Μια ηθικο-συνταγματική θεώρηση*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.336 επ.

³⁷⁴ Gill, L., Redeker, D., Gasser, Ur. (2015), 'Towards Digital Constitutionalism? Mapping Attempts to Craft an Internet Bill of Rights', *Berkman Center Research Publication* No. 2015-15, SSRN, δημοσίευση 10 Νοεμβρίου 2015, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=2687120> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2687120> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.2

³⁷⁵ De Gregorio, G. (2021), 'The rise of digital constitutionalism in the European Union', *International Journal of Constitutional Law*, Vol.19 (1), pp. 41–70, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1093/icon/moab001> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.58

συνταγματισμός ερευνά τον τρόπο που θα περιοριστεί, δηλαδή θα νομιμοποιηθεί, η εξουσία στην ψηφιακή εποχή³⁷⁶.

Ο επανακαθορισμός της ρυθμιστικής προσέγγισης της Ε.Ε. υπαγορεύτηκε πρωτίστως από την δυσανεξία του ευρωπαϊκού συνταγματικού συστήματος να αποδεχτεί την υπερσυγκέντρωση δυνάμεων από τους παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών, ιδίως από τις επιγραμμικές πλατφόρμες, οι οποίες, μέσω των όρων και προϋποθέσεων χρήσης, λειτουργούν με τρόπο που ανταγωνίζεται, αν όχι παραβιάζει, το δικαιοκρατικό κεκτημένο της Ένωσης, σε επίπεδο θεμελιωδών δικαιωμάτων και δημοκρατική αρχών, όπως, ιδίως, η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, μέσω του ανεξέλεγκτου και αναιτιολόγητου ελέγχου περιεχομένου ή πρόσβασης³⁷⁷. Η συγκέντρωση εξουσίας από τους παρόχους ενδιάμεσων και εν γένει επιγραμμικών υπηρεσιών, που εκφράστηκε πρωτίστως μέσω του ελέγχου περιεχομένου, υπό καθεστώς ασυλίας, δεν ήταν τυχαία και προέκυψε ως μη προβλεπόμενο αποτέλεσμα από συγκεκριμένες νομοθετικές επιλογές που σκόπευαν, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στην Ε.Ε., στην στήριξη της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης στο νέο ψηφιακό περιβάλλον των επιχειρήσεων αυτών, εξασφαλίζοντάς τους προστασία από «αντίποινα» που θα εμπόδιζαν τη γοργή εξέλιξη του νέου θαυμαστού μέσου και της συναφούς αγοράς.

Πέραν της νομολογιακής αντιμετώπισης των αναφύοντων θεμάτων από το ΔΕΕ με τρόπο που να προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα και στο ψηφιακό περιβάλλον, ο ψηφιακός συνταγματισμός της Ε.Ε. έχει πρωτίστως εκφραστεί με σειρά νομοθετικών κειμένων, που στοχεύουν στον περιορισμό των εξουσιών των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών και τη διασαφήνιση της ευθύνης τους, κυρίως των επιγραμμικών πλατφορμών, οι οποίες, όπως εκτέθηκε ανωτέρω έχουν εξελιχθεί σε διαμορφωτές του κοινωνικού

---

³⁷⁶ Suzor, N. (2018), 'Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms', *Social Media + Society*, 4(3), pp.1-11, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1177/2056305118787812> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.4

³⁷⁷ De Gregorio, G., Pollicino, Or., (2021), 'The European Constitutional Road to Address Platform Power' in Richter, H. et al (ed.), *To Break Up or Regulate Big Tech? Avenues to Constrain Private Power in the DSA/DMA Package*, Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 21-25, SSRN, δημοσίευση 11 Οκτωβρίου 2021, τελευταία αναθεώρηση 4 Νοεμβρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3932809> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3932809> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.16

γίνεσθαι, με την επιβολή υποχρεώσεων διαφάνειας και λογοδοσίας στον τρόπο λειτουργίας τους³⁷⁸.

Η DSA βρίσκεται στην κορωνίδα της προσπάθειας αυτής, από κοινού με τον ΓΚΠΔ, την Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη και τη DMA. Όπως εκτέθηκε ανωτέρω, η DSA προβλέπει ρητά και επιβάλλει την οριζόντια εφαρμογή των ευρωπαϊκών συνταγματικών αρχών σε σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, με τρόπο γενικό και ενιαίο, και όχι αποσπασματικό, όπως επιχειρήθηκε με προηγούμενα νομοθετήματα, όπως η Οδηγία DSM και η Οδηγία AVMS, και μάλιστα σε υπερεθνικό επίπεδο. Παρότι διατηρεί ακέραιο το καθεστώς απαλλαγής από την ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, εισάγει σειρά ρυθμίσεων που τελικά διασφαλίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των αποδεκτών των υπηρεσιών, επιβάλλοντας υποχρεώσεις διαφάνειας και λογοδοσίας στους παρόχους, τόσο κατά τον πιθανό έλεγχο περιεχομένου όσο και για την πρόσβαση σε περιεχόμενο, ρυθμίζοντας, έστω έμμεσα, τον τρόπο και τους κανόνες λειτουργίας ιδίως των επιγραμμικών πλατφορμών και περιορίζοντας τη διακριτική τους ευχέρεια, μέσω της πρόβλεψης συγκεκριμένων όρων λειτουργίας και διαδικασιών, όπως οι μηχανισμοί ειδοποίησης και δράσης, τα εσωτερικά συστήματα διαχείρισης καταγγελιών, οι υποχρεώσεις ενημέρωσης και αιτιολογίας, οι εκθέσεις διαφάνειας, οι προϋποθέσεις διαφάνειας για τις διαφημίσεις και τα συστήματα συστάσεων κοκ.

Ταυτόχρονα, η DSA καταφέρει και διατηρεί την απαραίτητη ισορροπία μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αποδεκτών των υπηρεσιών, που είναι ο βασικός στόχος, με αυτά των επιχειρήσεων, ιδίως των πολύ μικρών και μικρών, καθώς δεν παραβλέπει την ανάγκη για διασφάλιση και βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και για τόνωση της καινοτομίας, την οποία ουδόλως στοχεύει να εμποδίσει³⁷⁹.

Η DSA αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της ανθεκτικότητας του ευρωπαϊκού συνταγματικού μοντέλου απέναντι στους καινοφανείς κινδύνους από την υπερσυγκέντρωση εξουσιών στους ιδιώτες παρόχους επιγραμμικών υπηρεσιών. Διατηρώντας προηγούμενα κεκτημένα αναφορικά με την προστασία της οικονομικής ελευθερίας και τη ρύθμιση της εσωτερικής αγοράς, εξελίσσει τις σχετικές ρυθμίσεις για τους

---

³⁷⁸ De Gregorio, (2021), οπ.π., σελ.59 επ.

³⁷⁹ Frosio, G., Geiger, C., (2024), Towards a Digital Constitution: How the Digital Services Act Shapes the Future of Online Governance, *VerfBlog*, 20.4.2024, διαθέσιμο σε <https://verfassungsblog.de/towards-a-digital-constitution/> (πρόσβαση 31.3.2024)

παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών και επιχειρεί να εκφράσει την ισορροπημένη αντίδραση του ευρωπαϊκού ψηφιακού συνταγματισμού στις προκλήσεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις δημοκρατικές αξίες στην νέα ψηφιακή και αλγοριθμική πραγματικότητα³⁸⁰.

4.2. «Compliance fatigue» ή «Brussels effect»;

Η DSA αποτελεί, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, μέρος της ευρωπαϊκής ψηφιακής πολιτικής, και υιοθετήθηκε παράλληλα με σειρά ακόμα νομοθετημάτων, που ρυθμίζουν επιμέρους πτυχές του ψηφιακού κόσμου.

Καταρχάς, αν και προηγήθηκε αρκετά χρονικά, ο ΓΚΠΔ είναι ένα από τα βασικότερα νομοθετήματα με το οποίο «διασταυρώνεται» η DSA και στον οποίο γίνεται συχνά αναφορά για επιμέρους θέματα, όπως στην έννοια της κατάρτισης προφίλ ή των ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων, ενώ ρητά προβλέπεται ότι η DSA δε θίγει το καθεστώς προστασίας προσωπικών δεδομένων του ΓΚΠΔ³⁸¹. Περαιτέρω, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, παράλληλα με τη DSA ισχύει ως *lex specialis* και ο Κανονισμός P2B για τις επιγραμμικές πλατφόρμες.

Σχεδόν συγχρόνως με τη DSA συζητούνταν ή/και υιοθετήθηκαν και άλλα σημαντικά νομοθετήματα στα πλαίσια της ψηφιακής στρατηγικής της E.E., που ρυθμίζουν θέματα όπως τις επιγραμμικές πλατφόρμες, την πνευματική ιδιοκτησία, τα δεδομένα, την τεχνητή νοημοσύνη, τον ανταγωνισμό, τα ηλεκτρονικά δίκτυα, την κυβερνοασφάλεια κ.α. Μεταξύ αυτών σημαντικότερα και σε αμεσότερη σχέση με τη DSA είναι η DMA, με την οποία ρυθμίζονται κυρίως ζητήματα ανταγωνισμού για τις μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες, η Πράξη για τα Δεδομένα (EU Data Act)³⁸², με την οποία επιχειρείται ο εξορθολογισμός της χρήσης και διακίνησης δεδομένων, η Πράξη για τη Διακυβέρνηση Δεδομένων (Data Governance Act – DGA), με την οποία προβλέπονται μηχανισμοί διακίνησης μη προσωπικών

---

³⁸⁰ De Gregorio, G. (2021), The Digital Services Act: A Paradigmatic Example of European Digital Constitutionalism, *Diritti Comparati* 17.3.2021, διαθέσιμο σε <https://www.diritticomparati.it/the-digital-services-act-a-paradigmatic-example-of-european-digital-constitutionalism/> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁸¹ DSA άρθρο 2 παρ.4 στοιχ.ζ.

³⁸² Κανονισμός 2023/2854 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2023 για εναρμονισμένους κανόνες σχετικά με τη δίκαιη πρόσβαση σε δεδομένα και τη δίκαιη χρήση τους και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2017/2394 και της οδηγίας (ΕΕ) 2020/1828 (κανονισμός για τα δεδομένα), διαθέσιμος σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202302854&qid=1713987301374 (πρόσβαση 31.3.2024)

δεδομένων³⁸³, και η Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη (Artificial Intelligence Act)³⁸⁴, με την οποία επιχειρείται η θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη, προσανατολισμένη στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ασφάλειας.

Αναμφίβολα, τα ανωτέρω νομοθετήματα, που ισχύουν παράλληλα χωρίς να θίγει το ένα την εφαρμογή του άλλου, δημιουργούν ένα περίπλοκο πλέγμα κανόνων, ρυθμίσεων και διαδικασιών, η εφαρμογή των οποίων απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, προκειμένου να αποφευχθεί ο κατακερματισμός και να επιτευχθεί η συνέπεια και η συνοχή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για το ψηφιακό περιβάλλον³⁸⁵. Είναι πράγματι ορατός ο κίνδυνος τα υποκείμενα των ανωτέρω ρυθμίσεων, συνήθως επιχειρήσεις παροχής επιγραμμικών υπηρεσιών, να βιώσουν αυτό που στην πράξη έχει χαρακτηριστεί ως «compliance fatigue» ή «regulatory fatigue», δηλαδή το βάρος της υπερπληθώρας υποχρεώσεων συμμόρφωσης, κατάσταση που θέτει εν αμφιβόλω την αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων και εν τέλει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αποδεκτών των υπηρεσιών³⁸⁶.

---

³⁸³ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/868 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2022 σχετικά με την ευρωπαϊκή διακυβέρνηση δεδομένων και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1724 (πράξη για τη διακυβέρνηση δεδομένων), διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R0868> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁸⁴ Κανονισμός 2024/1689 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2024 για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη και την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 300/2008, (ΕΕ) αριθ. 167/2013, (ΕΕ) αριθ. 168/2013, (ΕΕ) 2018/858, (ΕΕ) 2018/1139 και (ΕΕ) 2019/2144 και των οδηγιών 2014/90/ΕΕ, (ΕΕ) 2016/797 και (ΕΕ) 2020/1828 (κανονισμός για την τεχνητή νοημοσύνη), διαθέσιμος σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401689 (πρόσβαση 31.7.2024)

³⁸⁵ Marcus, J. S. (2022), 'Achieving Joined-Up Digital Policy in the EU', SSRN δημοσίευση 2 Μαΐου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4074019> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4074019> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.2 επ.

³⁸⁶ (n.d.) 'Compliance fatigue for EU regulators', 11.2.2013, The hedge fund journal, <https://thehedgefundjournal.com/news/compliance-fatigue-for-eu-regulators/> (πρόσβαση 21.4.2024) και Allied for startups (2024), 'Digital policies in the EU: Startups feel the regulatory fatigue', *LinkedIn*, 15.4.2024, https://www.linkedin.com/pulse/digital-policies-eu-startups-feel-regulatory-fatigue-two9e?trk=public_post (πρόσβαση 21.4.2024)

Υποστηρίζεται ότι, ειδικά μετά την υιοθέτηση της DSA, θα δημιουργηθούν εν τέλει εμπόδια στην καινοτομία και την τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη στην Ε.Ε.³⁸⁷, ειδικότερα μάλιστα σε σχέση με άλλες οικονομίες, όπως τις Η.Π.Α. και την Κίνα, που πρωτοστατούν στις τεχνολογικές εξελίξεις³⁸⁸. Ειδικότερα, στην Κίνα, η εντυπωσιακή ανάπτυξη της οικονομίας των πλατφορμών οφείλεται, μεταξύ άλλων και κατά κύριο λόγο, στην απουσία στιβαρού ρυθμιστικού πλαισίου για την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως τα δικαιώματα των εργαζομένων ή η ιδιωτικότητα. Αν και το 2021 επιχειρήθηκε η θεσμοθέτηση αυστηρών κανόνων για τη λειτουργία των πλατφορμών, προς ενίσχυση του ανταγωνισμού και περιορισμό της άτακτης διεύρυνσης του κεφαλαίου, ο στόχος παραμένει να γίνει ο κλάδος ισχυρότερος, καλύτερος και μεγαλύτερος, χωρίς «ακτιβιστικού» τύπου νομοθεσία, αλλά μέσω ηπιότερων και καταλληλότερων ρυθμίσεων³⁸⁹, λαμβανομένου υπόψη πως, σε επίπεδο διακινούμενου ψηφιακά περιεχομένου, πρώτιστος στόχος είναι η ασφάλεια του καθεστώτος έναντι κάθε πιθανού κινδύνου αποσταθεροποίησης, και όχι η προστασία των δικαιωμάτων των αποδεκτών των υπηρεσιών³⁹⁰.

Στις Η.Π.Α., χώρα καταγωγής των μεγαλύτερων και επιδραστικότερων παρόχων επιγραμμικών υπηρεσιών, η υπερσυγκέντρωση δύναμης από τις μεγάλες πλατφόρμες έχει προκαλέσει εύλογα ανησυχία, και, κατά καιρούς, έχουν προταθεί διάφορα νομοσχέδια για την οριοθέτηση της λειτουργίας των επιγραμμικών πλατφορμών και την επίταση της

---

³⁸⁷ Heiber, J, Helzer, Z, (2023), How Europe Pays A High Price for Its Overregulation of the Digital Economy, U.S. Chamber of Commerce, 17.7.2023, διαθέσιμο σε <https://www.uschamber.com/international/how-europe-pays-a-high-price-for-its-overregulation-of-the-digital-economy> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁸⁸ Jacobides, οπ.π., σελ.9 επ.

³⁸⁹ Huang, Y. (2022), 'The platform economy in China: Innovation and regulation', in Song, L., Zhou, Y. (ed.), (2022), *China's Transition to a New Face of Development*, ANU Press, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.2307/jj.399501> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.75, 82 επ.

³⁹⁰ Ma, A. (2023), 'Digital regulation : China, United States, France', Fondation pour l'innovation politique, διαθέσιμο σε <https://www.fondapol.org/en/study/digital-regulation-china-united-states-france/> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.15

ευθύνης τους³⁹¹. Μεταξύ αυτών, περιλαμβάνονται η Πράξη για την Επιτροπή Ψηφιακών Πλατφορμών του 2023 (Digital Platform Commission Act of 2023)³⁹², η Πράξη για τη λογοδοσία και τη διαφάνεια των πλατφορμών (Platform Accountability and Transparency Act)³⁹³, η Πράξη για τα δεδομένα στα κοινωνικά δίκτυα (Social Media Data Act)³⁹⁴, η Πράξη για την επίβλεψη των ψηφιακών υπηρεσιών ή Πράξη Ασφάλειας (Digital Services Oversight or Safety Act)³⁹⁵, με τις οποίες προτείνεται η εισαγωγή υποχρεώσεων στις επιγραμμικές πλατφόρμες για διαφάνεια σχετικά με τον έλεγχο περιεχομένου, την επιγραμμική διαφήμιση, την προστασία προσωπικών δεδομένων κ.α³⁹⁶. Καμία από τις ανωτέρω προτάσεις δεν έχει μέχρι τώρα υιοθετηθεί, καθώς η θέσπιση αυστηρότερων ρυθμίσεων για την αντιμετώπιση τόσο του ανεξέλεγκτου επηρεασμού της κοινής γνώμης και ελέγχου περιεχομένου όσο και των αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών, αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό, δεδομένου πως, από γεωπολιτική άποψη, οι Η.Π.Α. επιθυμούν να προστατέψουν τις αμερικανικές επιχειρήσεις, ώστε αυτές να διατηρήσουν την πρωτοκαθεδρία τους σε παγκόσμιο επίπεδο³⁹⁷.

Ως εκ τούτου, η DSA αποτελεί πρωτοποριακό νομοθέτημα για την ρύθμιση της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, σε παγκόσμιο επίπεδο, χαρακτηριστικά «ευρωπαϊκό». Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι, αν και πρωταρχικό μέλημα είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αποδεκτών των υπηρεσιών, η DSA δεν αποσκοπεί στη βλάβη της καινοτομίας και της υγιούς επιχειρηματικότητας, για το λόγο

---

³⁹¹ Cho, C., Zhu, L., Busch, K., (2023) 'Defining and Regulating Online Platforms', Congressional Research Service Report R47662, διαθέσιμο σε <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47662/3> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.17 επ.

³⁹² S.1671 - Digital Platform Commission Act of 2023 - 118th Congress (2023-2024), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/1671> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁹³ S.5339 - Platform Accountability and Transparency Act - 117th Congress (2021-2022), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/5339> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁹⁴ H.R.3451 - Social Media DATA Act - 117th Congress (2021-2022), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/3451> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁹⁵ H.R.6796 - Digital Services Oversight and Safety Act of 2022 - 117th Congress (2021-2022), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/6796> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁹⁶ Helberger, N., Samuelson, P., (2024), 'The Digital Services Act as a Global Transparency Regime', *VerfBlog*, 7.3.2024, διαθέσιμο σε <https://verfassungsblog.de/the-digital-services-act-as-a-global-transparency-regime/> (πρόσβαση 31.3.2024)

³⁹⁷ Jacobides, οπ.π., σελ.11 επ.

αυτό, άλλωστε, υιοθετήθηκε ένας ξεκάθαρος διαχωρισμός υποχρεώσεων σε πυραμιδικό σχήμα. Κύριος στόχος είναι η ρύθμιση και οριοθέτηση της δράσης και λειτουργίας των πολύ μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών (VLOPs), καθεστώς που μέχρι στιγμής έχει αναγνωριστεί σε μόλις είκοσι τρεις (23) παρόχους, ενώ οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις εξαιρούνται των αυστηρότερων προβλέψεων και των «βαρύτερων» υποχρεώσεων.

Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται ότι η DSA, όπως ο ΓΚΠΔ πριν από μερικά χρόνια, θα προκαλέσει το ίδιο «Brussels Effect», δηλαδή οι προβλέψεις της θα εφαρμοστούν από τους παρόχους, στα πλαίσια συμμόρφωσής τους, σε παγκόσμιο επίπεδο, προκειμένου να αποφευχθεί η πολυπλοκότητα στη λειτουργία από την ταυτόχρονη διατήρηση διαφορετικών εργαλείων ελέγχου περιεχομένου, μηχανισμών ειδοποίησης και δράσης, εσωτερικών καταγγελιών, διαφάνειας κοκ³⁹⁸. Άλλωστε, οι εν λόγω πάροχοι, δηλαδή οι μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω (υπό 1.2.3) είχαν ήδη συμμορφωθεί με τον Κώδικα Συμπεριφοράς για τη Ρύθμιση της Παράνομης Ρητορικής Μίσους στο Διαδίκτυο ³⁹⁹, γεγονός που ενισχύει την πιθανότητα για παγκοσμιοποίηση των ρυθμίσεων της DSA.

Καθώς η DSA μετρά μόλις μερικούς μήνες εφαρμογής, μένει να φανεί εάν οι προβλέψεις της θα έρθουν απλά να προστεθούν σε ένα σύνολο στριφνών γραφειοκρατικών υποχρεώσεων για τους παρόχους, στερούμενες ουσιαστικού περιεχομένου, ή εάν, όπως συνέβη τελικά με τον ΓΚΠΔ, θα αποτελέσουν το παράδειγμα για τη ρύθμιση της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών σε παγκόσμιο επίπεδο.

---

³⁹⁸ Chander, A. (2023), 'When the Digital Services Act Goes Global', *Berkeley Technology Law Journal*, Vol. 38 (3), pp. 1067-1088, διαθέσιμο σε https://btlj.org/wp-content/uploads/2024/01/0006_38-3_Chander.pdf (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.1071 επ.

³⁹⁹ Nunziato, D.C. (2023), 'The Digital Services Act and the Brussels Effect on Platform Content Moderation', GWU Legal Studies Research Paper No. 2023-28, GWU Law School Public Law Research Paper No. 2023-28, SSRN, δημοσίευση 24 Απριλίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4425793> (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.5 επ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όταν υιοθετήθηκε η ΟΔΗΛΕ, το 2000, μόλις το 7% του παγκόσμιου πληθυσμού χρησιμοποιούσε το Διαδίκτυο⁴⁰⁰. Σήμερα, το ποσοστό αυτό έχει σχεδόν δεκαπλασιαστεί και ανέρχεται σε 66% ή 5,35 δισεκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως, ενώ αναμένεται να φτάσει στα 7,9 δισεκατομμύρια χρήστες έως το 2029⁴⁰¹.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το καθεστώς ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών της ΟΔΗΛΕ λειτούργησε ικανοποιητικά για αρκετά χρόνια από την υιοθέτησή της, ωστόσο η πραγματικότητα κατέδειξε τα όριά του, καθώς δεν μπορούσε, πλέον, να ανταποκριθεί στις νέες, σύνθετες προκλήσεις, πολλές από τις οποίες δεν υπήρχαν κατά την αρχική διαμόρφωσή του. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, με την πάροδο του χρόνου, την αύξηση των χρηστών του διαδικτύου και την αλματώδη τεχνολογική εξέλιξη, οι ενδιάμεσοι απέκτησαν εξουσία και δύναμη, την οποία οι ρυθμίσεις της ΟΔΗΛΕ δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν με επάρκεια και αποτελεσματικότητα. Κατέστη, συνεπώς, προφανές, ότι η υπό προϋποθέσεις ασυλία των ενδιάμεσων κατέλειπε ρυθμιστικό κενό ως προς τη γενική ευθύνη τους, λόγω της θέσης και δύναμής τους στην σύγχρονη πραγματικότητα.

Η DSA είναι μια καινοτόμος απόπειρα, σε παγκόσμιο επίπεδο, και περιλαμβάνει προβλέψεις που αποτελούν «δευτέρης γενιάς» κανόνες για τη γενική και οριζόντια ρύθμιση της ευθύνης των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών. Χωρίς να απομακρύνεται από την ιδεολογική βάση των έως τώρα ρυθμίσεων περί ευθύνης των ενδιάμεσων, δηλαδή την αποδοχή της ιδιαιτερότητας του Διαδικτύου ως μέσου και την ανάγκη για ad hoc ρύθμιση σε σχέση με άλλα, πιο παραδοσιακά, μέσα επικοινωνίας, η DSA επικαιροποιεί, χωρίς να μεταβάλλει, το καθεστώς απαλλαγής των ενδιάμεσων από την *stricto sensu* ευθύνη, υπό την έννοια της υπαιτιότητας (*liability*)⁴⁰², και επιβάλλει υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας,

---

⁴⁰⁰ Husovec, M. (2023), 'Rising Above Liability: The Digital Services Act as a Blueprint for the Second Generation of Global Internet Rules', *Berkeley Technology Law Journal* Vol. 38 (3), pp. 884-920, DOI: <https://doi.org/10.15779/Z38M902431> διαθέσιμο σε https://btlj.org/wp-content/uploads/2024/01/0002_38-3_Husovec.pdf (πρόσβαση 31.3.2024), σελ.886

⁴⁰¹ Pelchen, L., (2024) 'Internet Usage Statistics In 2024', *Forbes*, 1.3.2024, διαθέσιμο σε <https://www.forbes.com/home-improvement/internet/internet-statistics/> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁴⁰² Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω (1.1.2 και 2.1.1), η ΟΔΗΛΕ δεν ρύθμιζε ενιαία τις περιπτώσεις υπαιτιότητας των ενδιάμεσων θετικά, αλλά τις περιπτώσεις απαλλαγής τους από αυτή, λογική που υιοθέτησε και η DSA.

καθιστώντας πλέον τους παρόχους υπεύθυνους και υπόλογους (accountable) απέναντι στους αποδέκτες των υπηρεσιών τους, των οποίων οι πάροχοι ελέγχουν την συμπεριφορά και το περιεχόμενο που διαμοιράζονται⁴⁰³.

Οι εν λόγω υποχρεώσεις είναι διαδικαστικού χαρακτήρα, καθώς η DSA δεν ρυθμίζει, τουλάχιστον άμεσα, την ουσία του τρόπου λειτουργίας των ενδιαμέσων. Επιπλέον, η μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις αυτές συνεπάγεται ευθύνη των ενδιαμέσων έναντι των αποδεκτών για κάθε σχετική ζημία ή απώλεια που υπέστησαν, όχι όμως και απώλεια της ασυλίας τους, όπως ρητά και κατηγορηματικά δηλώνεται στη DSA⁴⁰⁴. Οι επιλογές αυτές επικρίνονται αρκετά⁴⁰⁵, ειδικότερα σε ό,τι αφορά τον έλεγχο του περιεχομένου, ως χαμένη ευκαιρία να οριοθετηθεί πραγματικά η δράση των ενδιαμέσων, ιδίως των μεγάλων επιγραμμικών πλατφορμών, προς όφελος των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών.

Ωστόσο, η λογική της DSA είναι διαφορετική. Δεν αποσκοπεί στον εξαναγκασμό των ενδιαμέσων σε συμμόρφωση, προκειμένου να κερδίσουν το ακριβοθώρητο «βραβείο» της ασυλίας, αλλά στην «ευαισθητοποίησή» τους ως ενεργών παραγόντων της νέας ψηφιακής πραγματικότητας να συμβάλλουν, μέσω καταμερισμού της ευθύνης, στην επίτευξη ενός ασφαλέστερου, δημοκρατικότερου και επωφελούς επιγραμμικού περιβάλλοντος. Πράγματι, κατά τη DSA, η ευθύνη των ενδιαμέσων δεν εναπόκειται αποκλειστικά στους ίδιους, αλλά πλέον θεσμοθετείται και αναγνωρίζεται ο ενεργός ρόλος των αποδεκτών των υπηρεσιών. Οι διαδικασίες ειδοποίησης για παράνομο περιεχόμενο, αμφισβήτησης αποφάσεων, οργάνωσης σε ομαδικό επίπεδο για καταπολέμηση του παράνομου περιεχομένου κλπ, που εισάγει η DSA, αφενός καθιστούν τους αποδέκτες μέρος του συστήματος υπεύθυνης λειτουργίας των ενδιαμέσων, αφετέρου λειτουργούν παιδευτικά ως προς αυτούς⁴⁰⁶.

Αν και ιδιαίτερα εκτεταμένο νομοθέτημα, κατά τη συνήθη ενωσιακή τακτική των τελευταίων ετών, η DSA δεν ρυθμίζει όλα τα θέματα που άπτονται των παρόχων ενδιαμέσων υπηρεσιών. Αρκετοί αναδεικνύουν ελλείψεις, ιδίως ως προς το ζήτημα του ελέγχου του μη παράνομου περιεχομένου, τα αλγοριθμικά μέσα που (μπορεί) να

---

⁴⁰³ Husovec (2023), οπ.π., σελ.898

⁴⁰⁴ DSA, αιτιολογική σκέψη 41: «Οι υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας είναι ανεξάρτητες από το ζήτημα της ευθύνης των παρόχων ενδιαμέσων υπηρεσιών, το οποίο κατά συνέπεια θα πρέπει να αξιολογηθεί χωριστά.»

⁴⁰⁵ Ortolani, οπ.π., σελ.20 επ., Frosio, οπ.π., σελ.18 επ., Buiten, οπ.π., σελ.26, Husovec 2023, οπ.π., σελ.902

⁴⁰⁶ Husovec (2023), οπ.π., σελ.908 επ.

χρησιμοποιούν οι ενδιαμέσοι, ακόμα και κατηγορίες ή τεχνολογίες που καταλείπονται εκτός ρύθμισης⁴⁰⁷.

Περαιτέρω, αν και μέρος του συνόλου νομοθετημάτων της ψηφιακής στρατηγικής της Ε.Ε., που εκφράζει τη νέα ενωσιακή ρυθμιστική προσέγγιση του ψηφιακού συνταγματισμού⁴⁰⁸, εισάγει ένα αυτοτελές ρυθμιστικό σύστημα, ανεξάρτητο και μη εύκολα συνδυαζόμενο, με τα προβλεπόμενα από τα λοιπά ενωσιακά νομοθετήματα συστήματα συμμόρφωσης, τα οποία οφείλουν να υιοθετήσουν τα υποκείμενα των ρυθμίσεων, με ορατό τον κίνδυνο για κανονιστική υπερεπιβάρυνση, όπως εκτέθηκε ανωτέρω υπό 4.2., νομική ανασφάλεια και, εν τέλει, ζημία της καινοτομίας και των δικαιωμάτων των χρηστών. Χαρακτηριστικό της ως άνω επαπειλούμενης υπερεπιβάρυνσης είναι το γεγονός ότι, πέραν των βασικών υποχρεώσεων που θεσπίζει η DSA και των λοιπών κανονιστικών υποχρεώσεων που βαρύνουν τους εν λόγω παρόχους, σύμφωνα με τη σχετική ευρωπαϊκή νομοθεσία, η DSA εισάγει αυτοτελή υποχρέωση στις VLOPs και VLOSEs να συστήσουν υπηρεσία συμμόρφωσης, ανεξάρτητη από τις επιχειρησιακές υπηρεσίες τους, με εκτεταμένες αρμοδιότητες για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης του εκάστοτε παρόχου με τη DSA⁴⁰⁹.

Επιπλέον, προβληματισμό γεννά το θεσπιζόμενο με τη DSA σύστημα εφαρμογής και εποπτείας, καθώς εισάγει μεν ένα νέο θεσμό, αυτό του Συντονιστή Ψηφιακών Υπηρεσιών, καταλείπει δε στα κράτη μέλη την επιλογή της εθνικής αρχής που θα αναλάβει το σχετικό ρόλο, επιτρέποντας μάλιστα τον επιμερισμό αρμοδιοτήτων σε περισσότερες συναρμόδιες αρχές. Ήδη στη χώρα μας οι σχετικές αρμοδιότητες έχουν ανατεθεί σε τρεις υπάρχουσες ανεξάρτητες αρχές, με την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων να είναι ο κεντρικός φορέας και το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα να έχουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες⁴¹⁰. Τούτο ενδέχεται να δημιουργήσει σύγχυση και ανασφάλεια δικαίου, ιδίως στο θιγόμενο αποδέκτη της υπηρεσίας, καθώς, σε εθνικό επίπεδο, είναι πιθανό να υφίστανται διαφορετικές αρχές για κάθε τομέα προστασίας (πχ δίκαιο καταναλωτή, δίκαιο ανταγωνισμού, προστασία

---

⁴⁰⁷ Buiten, οπ.π, σελ.26, G'Sell, οπ.π., σελ. 115 επ., Wilman, οπ.π., σελ.18

⁴⁰⁸ Βλ. ανωτέρω υπό 4.1. και τις εκεί παραπομπές, ιδίως Παναγοπούλου – Κουτνατζή, οπ.π., σελ.329 επ., και De Gregorio, (2021), οπ.π.. υποσημ.380.

⁴⁰⁹ DSA άρθρο 41

⁴¹⁰ Βλ. άρθρα 4 και 5 Ν.5099/2024 (ΦΕΚ Α' 48/5.4.2024) και ανωτέρω υπό 3.3.1.

προσωπικών δεδομένων), με αποτέλεσμα, λόγω της αλληλοκάλυψης αρμοδιοτήτων, ύστερα από τη DSA, να μην είναι σαφές σε ποια αρχή θα πρέπει να προσφύγει κανείς για την πληρέστερη προστασία των δικαιωμάτων του⁴¹¹. Αμφίβολης αποτελεσματικότητας, τουλάχιστον στα αρχικά στάδια εφαρμογής, φαίνεται και το σύστημα συνεργασίας και συνδρομής των συντονιστών ψηφιακών υπηρεσιών σε ενωσιακό επίπεδο, τόσο μεταξύ τους, όσο και με την Επιτροπή, η οποία με τη DSA συγκεντρώνει υπερεξουσίες, και με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Ψηφιακών Υπηρεσιών⁴¹².

Παρά τις όποιες αδυναμίες της, η DSA αποτελεί μία απαραίτητη νομοθετική πρωτοβουλία, προκειμένου να συμβαδίσει, στο πλαίσιο του εφικτού, η νομοθετική με την τεχνολογική εξέλιξη, με γνώμονα την εξασφάλιση ενός *minimum* προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αποδεκτών των ενδιάμεσων υπηρεσιών στο Διαδίκτυο, χωρίς να παραγνωρίζει τον ρόλο, τη σημασία και τη δύναμη που διαθέτουν, πλέον, οι πάροχοι. Για την επίτευξη του στόχου της, όμως, δεν μετέρχεται, τουλάχιστον άμεσα, εκφοβισμού ή σύγκρουσης με τους ενδιάμεσους, αλλά οριοθέτησης δια της συνεργασίας, πείθοντάς τους ότι η μεγάλη εξουσία επιφέρει μεγάλη ευθύνη.

---

⁴¹¹ Zeybek, B., van Hoboken, J. (2024), 'The Enforcement Aspects of the DSA, and its Relation to Existing Regulatory Oversight in the EU', *DSA Observatory*, 4.2.2022, διαθέσιμο σε <https://dsa-observatory.eu/2022/02/04/the-enforcement-aspects-of-the-dsa-and-its-relation-to-existing-regulatory-oversight-in-the-eu/> (πρόσβαση 31.3.2024)

⁴¹² G'Sell, οπ.π., σελ.22 επ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γιαννόπουλος, Γ. (2013), *Η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο Internet*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Γιαννόπουλος, Γ. (2018), *Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Ιγγλεζάκης, Ι. (2021), *Δίκαιο Πληροφορικής*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Ιγγλεζάκης, Ι. (2022), *Το δίκαιο της ψηφιακής οικονομίας*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Μικρούλεα, Αλ. (2023), *Ανταγωνισμός και ρύθμιση στην ψηφιακή οικονομία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Φ., (2023), *Τεχνητή Νοημοσύνη: Ο δρόμος προς έναν ψηφιακό συνταγματισμό. Μια ηθικο-συνταγματική θεώρηση*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- De Gregorio, G., Pollicino, Or., (2021), ‘The European Constitutional Road to Address Platform Power’, in Richter, H. et al (ed.), *To Break Up or Regulate Big Tech? Avenues to Constrain Private Power in the DSA/DMA Package*, Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 21-25, SSRN δημοσίευση 11 Οκτωβρίου 2021, τελευταία αναθεώρηση 4 Νοεμβρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3932809> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3932809> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Frosio, G. (2022), ‘Platform Responsibility in the Digital Services Act: Constitutionalising, Regulating and Governing Private Ordering’, in Savin, A., Trzaskowski, J. (eds), *Research Handbook on EU Internet Law*, Edward Elgar, 2023, pp. 253-270, Queen's University Belfast Law Research Paper, SSRN δημοσίευση 15 Οκτωβρίου 2022 τελευταία αναθεώρηση 4 Δεκεμβρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4236510> (πρόσβαση 31.3.2024)
- G'sell, F. (2023), ‘The Digital Services Act (DSA): A General Assessment’, in Von Ungern-Sternberg, A. (ed.), (2023), *Content Regulation in the European Union. The Digital Services Act*, Trier: Verein für Recht und Digitalisierung e.V., Institute for Digital Law Trier (IRDT), διαθέσιμο σε <https://irdt-schriften.uni-trier.de/index.php/irdt/catalog/view/3/3/25> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Huang, Y. (2022), ‘The platform economy in China: Innovation and regulation’, in Song, L., Zhou, Y. (ed.), (2022), *China's Transition to a New Face of Development*, ANU Press, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.2307/jj.399501> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Kosseff, J. (2019), *The twenty-six words that created the Internet*, Cornell University Press
- Müller, M., Kettemann, M.C. (2024), 'European Approaches to the Regulation of Digital Technologies', in Werthner, H., et al. (ed), *Introduction to Digital Humanism*, Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-45304-5_39 (πρόσβαση 31.3.2024)
- Usman, H., (2017), 'Guideline on Internet Service Providers (ISPS) Liability Regime in the United States', Ahmadu, M.L. (ed.) *Perspectives on Nigerian Law*, Sokoto: Usmanu Danfodio University Press, ISBN: 978-978-963-557-3, SSRN δημοσίευση 15 Αυγούστου 2018, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3204415> (πρόσβαση 31.3.2024)

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργοπούλου, Α., Πολυκαλάς, Σπ., (2023), «Η ευθύνη των διαδικτυακών πλατφορμών για το περιεχόμενο που αναρτούν οι χρήστες: από την Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο στην Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA)», *ΔιΜΕΕ*, 3/2023, σελ. 317 – 324
- Γιαννόπουλος, Γ. (2024), «Διανοητική ιδιοκτησία και νέες τεχνολογίες: Μια ιστορική αναδρομή», *ΔιΜΕΕ*, 1/2024, σελ. 43 – 52
- Ιγγλεζάκης, Ι., (2022), «Το νέο Πακέτο νομοθετικών ρυθμίσεων για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες στην ΕΕ - Η Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές και η Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες», *ΣΥΝ*, 150/2022, σελ. 64 – 67
- Ιγγλεζάκης, Ι., (2023), «Προστασία προσωπικών δεδομένων και ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο, στο πλαίσιο της εφαρμογής της Πράξης της ΕΕ για τις ψηφιακές υπηρεσίες», *Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής*, Τ.2 (2023), διαθέσιμο σε <https://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/9983/9208> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Ιγγλεζάκης, Ι., (2024), «Ελευθερία της έκφρασης και ρύθμιση του περιεχομένου στο διαδίκτυο, σύμφωνα με την Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες», *ΔιΜΕΕ*, 1/2024, σελ. 71-77
- Κουρουπής, Κ. (2021), «Η ευθύνη των Παρόχων Υπηρεσιών Πρόσβασης και Φιλοξενίας στη ρύθμιση της ελευθερίας έκφρασης στο διαδίκτυο: νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις», *Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής*, Τ. 1 (2021), διαθέσιμο σε <https://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/8233> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Μαργαρίτης, Ε. (2023), «Digital Services Act - VLOPs/VLOSEs - στο «λιμάνι» της απαλλαγής από την ευθύνη για ένα πιο διαφανές διαδίκτυο», *ΣΥΝ*, 160/2023, σελ. 56 – 59

- Παραμυθιώτης, Γ. (2021), «Η Οδηγία 2019/790 για τα για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά», *Ελληνική Δικαιοσύνη* 3/2021, σελ. 797 - 832
- Appelman, N., Leerssen, P. (2022), 'On "Trusted" Flaggers', *Yale Journal of Law & Technology*, vol.24, pp.452 - 474, διαθέσιμο σε https://yjolt.org/sites/default/files/0_appelman_leerssen_on_trusted_flaggers.pdf (πρόσβαση 31.3.2024)
- Buiten, M. (2021), 'The Digital Services Act: From Intermediary Liability to Platform Regulation', SSRN, δημοσίευση 21 Ιουνίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3876328> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3876328> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Chander, A. (2023), 'When the Digital Services Act Goes Global', *Berkeley Technology Law Journal*, Vol. 38 (3), pp. 1067-1088, διαθέσιμο σε https://btlj.org/wp-content/uploads/2024/01/0006_38-3_Chander.pdf (πρόσβαση 31.3.2024)
- De Gregorio, G., Radu, R. (2022), 'Digital constitutionalism in the new era of Internet governance', *International Journal of Law and Information Technology*, No 30, pp.68–87, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac004> (πρόσβαση 21.4.2024)
- De Gregorio, G. (2021), 'The rise of digital constitutionalism in the European Union', *International Journal of Constitutional Law*, Vol.19 (1), pp. 41–70, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1093/icon/moab001> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Di Porto, F., Grote, T., Volpi, G., Invernizzi, R. (2021), 'I See Something You Don't See'. A Computational Analysis of the Digital Services Act and the Digital Markets Act', *Stanford Computational Antitrust*, vol.1 (5), pp. 84-116, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.51868/6> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Elkin-Koren, N., (2006), 'Making Technology Visible: Liability of Internet Service Providers for Peer-to-Peer Traffic', *New York University Journal of Legislation and Public Policy*, Vol. 9 (1), pp. 16-73, διαθέσιμο σε <https://nyujlpp.org/wp-content/uploads/2012/11/Niva-Elkin-Koren-Making-Technology-Visible.pdf> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Frosio, G. (2017), 'Why Keep a Dog and Bark Yourself? From Intermediary Liability to Responsibility', *Oxford International Journal of Law and Information Technology* 26(1)/2018, pp. 1-33, SSRN, δημοσίευση 31 Μαΐου 2017, τελευταία αναθεώρηση 15 Μαρτίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=2976023> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2976023> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Gill, L., Redeker, D., Gasser, Ur. (2015), 'Towards Digital Constitutionalism? Mapping Attempts to Craft an Internet Bill of Rights', Berkman Center Research Publication No. 2015-15, SSRN δημοσίευση 10 Νοεμβρίου 2015, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=2687120> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2687120> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Husovec, M., Quintais, J.P, (2021), 'How to License Article 17? Exploring the Implementation Options for the New EU Rules on Content-Sharing Platforms', *GRUR International*, 4/2021 (forthcoming), SSRN, δημοσίευση 14 Οκτωβρίου 2019, τελευταία αναθεώρηση 11 Φεβρουαρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3463011> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3463011> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Husovec, M., Roche Laguna, I. (2022), 'Digital Services Act: A Short Primer', SSRN, δημοσίευση 18 Ιουλίου 2022, τελευταία αναθεώρηση 7 Σεπτεμβρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4153796> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4153796> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Husovec, M. (2023), 'The DSA's Scope Briefly Explained', SSRN δημοσίευση 27 Φεβρουαρίου 2023, τελευταία αναθεώρηση 6 Ιουλίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4365029> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4365029> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Husovec, M. (2023), 'Rising Above Liability: The Digital Services Act as a Blueprint for the Second Generation of Global Internet Rules', *Berkeley Technology Law Journal* Vol. 38 (3), pp. 884-920, DOI: <https://doi.org/10.15779/Z38M902431>, διαθέσιμο σε https://btlj.org/wp-content/uploads/2024/01/0002_38-3_Husovec.pdf (πρόσβαση 31.3.2024)
- Jacobides, M. G. (2020), 'Regulating Big Tech in Europe: Why, so What, and How Understanding Their Business Models and Ecosystems Can Make a Difference', SSRN, δημοσίευση 18 Φεβρουαρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3765324> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3765324> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Lodder, A.R., Morais Carvalho, J. (2022), 'Online Platforms: Towards An Information Tsunami with New Requirements on Moderation, Ranking, and Traceability', *2022 European Business Law Review*, Vol.33 (4), VU University Amsterdam Legal Studies Paper Series Forthcoming, SSRN δημοσίευση 11 Απριλίου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4050115> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4050115> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Marcus, J. S. (2022), 'Achieving Joined-Up Digital Policy in the EU', SSRN δημοσίευση 2 Μαΐου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4074019> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4074019> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Muwanguzi, P., (2011) 'Pulling the Plug: Rationalizing the Immunity of the Communications Decency Act', SSRN δημοσίευση 7 Μαρτίου 2012, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=2018029> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2018029> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Nunziato, D.C. (2023), 'The Digital Services Act and the Brussels Effect on Platform Content Moderation', GWU Legal Studies Research Paper No. 2023-28, GWU Law School Public Law Research Paper No. 2023-28, SSRN, δημοσίευση 24 Απριλίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4425793> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Ortolani, P. (2023), 'The Digital Services Act, Content Moderation and Dispute Resolution', SSRN, δημοσίευση 13 Φεβρουαρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4356598> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4356598> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Quintais, J.P., Appelman, N., Fahy, R. (2022), 'Using Terms and Conditions to Apply Fundamental Rights to Content Moderation', *German Law Journal* (Forthcoming), SSRN, δημοσίευση 14 Δεκεμβρίου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4286147> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4286147> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Samuelson, P., (2021), 'Pushing Back on Stricter Copyright ISP Liability Rules', *Michigan Technology Law Review*, Vol.27 (2), pp. 299-343, διαθέσιμο σε <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=mtlr> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Savin, A. (2021), 'The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet', Copenhagen Business School, CBS LAW Research Paper No. 21-04, *Journal of Internet Law*, SSRN, δημοσίευση 16 Φεβρουαρίου 2021, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=3786792> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Suzor, N. (2018), 'Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms', *Social Media + Society*, 4(3), pp.1-11, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.1177/2056305118787812> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Turillazzi, A., Casolari, F., Taddeo, M., Floridi, L. (2022), 'The Digital Services Act: An Analysis of Its Ethical, Legal, and Social Implications', SSRN, δημοσίευση 12 Ιανουαρίου 2022,

τελευταία αναθεώρηση 10 Οκτωβρίου 2022, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4007389> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4007389> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Wilman, F. (2022), 'The Digital Services Act (DSA) - An Overview', SSRN, δημοσίευση 27 Δεκεμβρίου 2022, τελευταία αναθεώρηση 9 Ιανουαρίου 2023, διαθέσιμο σε <https://ssrn.com/abstract=4304586> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4304586> (πρόσβαση 31.3.2024)
- (n.d.) (2018), 'Section 230 as First Amendment Rule', Note, *Harvard Law Review*, Vol. 131 (7), pp. 2027-2048, διαθέσιμο σε <https://harvardlawreview.org/print/vol-131/section-230-as-first-amendment-rule/> (πρόσβαση 31.3.2024)

ΑΛΛΗ ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

- De Gregorio, G. (2021), The Digital Services Act: A Paradigmatic Example of European Digital Constitutionalism, *Diritti Comparati*, 17.3.2021, διαθέσιμο σε <https://www.diritticomparati.it/the-digital-services-act-a-paradigmatic-example-of-european-digital-constitutionalism/> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Dippon, C. (2017) 'Economic Value of Internet Intermediaries and the Role of Liability Protections', National Economic Research Associates report produced for the Internet Association, διαθέσιμο σε <http://internetassociation.org/wp-content/uploads/2017/06/Economic-Value-of-Internet-Intermediaries-the-Role-of-Liability-Protections.pdf> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Frosio, G., Geiger, C., (2024), 'Towards a Digital Constitution: How the Digital Services Act Shapes the Future of Online Governance', *VerfBlog*, 20.4.2024, διαθέσιμο σε <https://verfassungsblog.de/towards-a-digital-constitution/> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Heiber, J, Helzer, Z, (2023), 'How Europe Pays A High Price for Its Overregulation of the Digital Economy', *U.S. Chamber of Commerce*, 17.7.2023, διαθέσιμο σε <https://www.uschamber.com/international/how-europe-pays-a-high-price-for-its-overregulation-of-the-digital-economy> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Helberger, N., Samuelson, P., (2024), 'The Digital Services Act as a Global Transparency Regime', *VerfBlog*, 7.3.2024, διαθέσιμο σε <https://verfassungsblog.de/the-digital-services-act-as-a-global-transparency-regime/> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Ma, A. (2023), 'Digital regulation : China, United States, France', Fondation pour l'innovation politique, διαθέσιμο σε <https://www.fondapol.org/en/study/digital-regulation-china-united-states-france/> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Zeybek, B., van Hoboken, J. (2024), 'The Enforcement Aspects of the DSA, and its Relation to Existing Regulatory Oversight in the EU', DSA Observatory, 4.2.2022, διαθέσιμο σε <https://dsa-observatory.eu/2022/02/04/the-enforcement-aspects-of-the-dsa-and-its-relation-to-existing-regulatory-oversight-in-the-eu/> (πρόσβαση 31.3.2024)

ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΜΕΛΕΤΕΣ

- De Streel, A, Husovec, M, (2020), 'The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market', Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, διαθέσιμο σε [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2020\)648797](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2020)648797) (πρόσβαση 31.3.2024)
- Cho, C., Zhu, L., Busch, K., (2023) 'Defining and Regulating Online Platforms', Congressional Research Service Report R47662, διαθέσιμο σε <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47662/3> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), (2019), 'An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation', OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/53e5f593-en> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Department of Justice review of Section 230 of the Communications Decency Act of 1996, διαθέσιμο σε <https://www.justice.gov/archives/ag/departments-justice-s-review-section-230-communications-decency-act-1996> (πρόσβαση 31.3.2024)
- U.S. Copyright Office, Section 512 of Title 17: A Report of The Register of Copyrights, May 2020, διαθέσιμο σε <https://www.copyright.gov/policy/section512/section-512-full-report.pdf> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Μαυριά, Μ., Μαυρικάκη, Μ., Μπάκα, Α., Μπουγά, Κ., Ντούνη, Σ., Ντουράκη, Ζ., Πανταζοπούλου, Γ., Πάντου, Δ., (2023), «ΔΕΕ υπόθεση C-433/20, *Austro Mechana vs Strato AG*, απόφαση της 24.03.2022», εργασία στο μάθημα «Νομικά θέματα στην Ψηφιακή Επιχειρηματικότητα, το Ηλεκτρονικό Εμπόριο και τις Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες μέσω Διαδικτύου» του Α' εξαμήνου του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Δίκαιο και

Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών», Διδάσκων Γεώργιος Γιαννόπουλος, (μη δημοσιευθείσα) Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ

- Allied for startups (2024), 'Digital policies in the EU: Startups feel the regulatory fatigue', *LinkedIn*, 15.4.2024, https://www.linkedin.com/pulse/digital-policies-eu-startups-feel-regulatory-fatigue-two9e?trk=public_post (πρόσβαση 21.4.2024)
- Morrison, S., 'Section 230, the internet law that's under threat, explained', *VOX*, May 28, 2020, updated February 23, 2023, διαθέσιμο σε <https://www.vox.com/recode/2020/5/28/21273241/section-230-explained-supreme-court-social-media> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Pelchen, L., (2024) 'Internet Usage Statistics In 2024', *Forbes*, 1.3.2024, διαθέσιμο σε <https://www.forbes.com/home-improvement/internet/internet-statistics/> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Elchanan, Υ., 'What Is Auto-Tagging and Why Should I Use It?', *AdcoreBlog*, December 21, 2023, διαθέσιμο σε <https://www.adcore.com/blog/what-is-auto-tagging-and-why-should-i-use-it/> (πρόσβαση 31.7.2024)
- (n.d), 'Compliance fatigue for EU regulators', 11.2.2013, *The hedge fund journal*, <https://thehedgefundjournal.com/news/compliance-fatigue-for-eu-regulators/> (πρόσβαση 21.4.2024)
- (n.d.) 'automatic indexing' definition, διαθέσιμο σε <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/automatic-indexing> (πρόσβαση 31.7.2024)

ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

- European Commission, A European Initiative in Electronic Commerce, Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(97)157 (15 April 1997).
- European Commission, Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-commerce and online services [SEC(2011) 1640 final, SEC(2011) 1641 final], Brussels, 11.1.2012, διαθέσιμο σε

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648797/IPOL_STU\(2020\)6487_97_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648797/IPOL_STU(2020)6487_97_EN.pdf) (πρόσβαση 31.3.2024)

- European Commission, 'Memorandum of understanding on the sale of counterfeit goods on the internet', διαθέσιμο σε https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/intellectual-property/enforcement/memorandum-understanding-sale-counterfeit-goods-internet_en (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, 'Alliance to better protect minors online', διαθέσιμο σε <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/alliance-better-protect-minors-online> (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, 'EU Internet Forum: Bringing together governments, Europol and technology companies to counter terrorist content and hate speech online' Δελτίο Τύπου IP/15/6243, 3 Δεκεμβρίου 2015, διαθέσιμο σε https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_6243 (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, 'The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online - The robust response provided by the European Union', διαθέσιμο σε https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en#theeucodeofconduct (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, Code of conduct on countering illegal hate speech online, διαθέσιμο σε https://commission.europa.eu/document/download/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_en (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, '2018 Code of Practice on Disinformation' διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation> (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, EU Observatory on the Online Platform Economy, διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eu-observatory-online-platform-economy> (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, Ursula von der Leyen, 'A Union that strives for more - My agenda for Europe' Political Guidelines for the next European Commission 2019 – 2025, διαθέσιμο σε https://commission.europa.eu/system/files/2020-04/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf (πρόσβαση 31.3.2024)

- European Commission, The Digital Services Act package, διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package> (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, DSA: Guidance on the requirement to publish user numbers, 31.1.2023, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/dsa-guidance-requirement-publish-user-numbers?pk_source=ec_newsroom&pk_medium=email&pk_campaign=dae%20Newsroom%5d (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, Impact Assessment accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, Brussels, 15.12.2020 SWD (2020) 348 final, διαθέσιμο σε <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/impact-assessment-digital-services-act> (πρόσβαση 31.3.2024)
- European Commission, Supervision of the designated very large online platforms and search engines under DSA, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/list-designated-vlops-and-vloses> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2736 final/25.4.2023 designating AliExpress as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101001> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2746 final/25.4.2023 designating Amazon Store as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101014> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2726 final/25.4.2023 designating App Store as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101004> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2748 final/25.4.2023 designating Booking.com as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101006> (πρόσβαση 31.7.2024)

- European Commission, Commission Decision C(2023) 2731 final/25.4.2023, designating Google Search as a very large online search engine in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101015>, και European Commission, Corrigendum C(2023) 4883 final/13.7.2023, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101010>, (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2738 final/25.4.2023 designating Google Play as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101009> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2737 final/25.4.2023 designating Google Maps as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101007>(πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2733 final/25.4.2023 designating Google Shopping as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101011> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2725 final/25.4.2023 designating YouTube as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101019> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2024) 2842 final/26.4.2024 designating SHEIN as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/105332> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2735 final/25.4.2023 designating LinkedIn as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101008> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2756 final/25.4.2023 designating Facebook as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU)

- 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101005> (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Commission, Commission Decision C(2023) 2734 final/25.4.2023 designating Instagram as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101012> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2728 final/25.4.2023, designating Bing as a very large online search engine in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101002> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2729 final/25.4.2023 designating Pinterest as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101017> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2730 final/25.4.2023 designating Snapchat as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101013> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2720 final/25.4.2023 designating TikTok as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101003> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2721 final/25.4.2023 designating Twitter as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101016> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2742 final/25.4.2023 designating Wikipedia as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101018> (πρόσβαση 31.7.2024)
  - European Commission, Commission Decision C(2023) 2727 final/25.4.2023 designating Zalando as a very large online platform in accordance with Article 33(4) of Regulation (EU)

2022/2065 of the European Parliament and of the Council, διαθέσιμη σε <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/101020> (πρόσβαση 31.7.2024)

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση για την Αντιμετώπιση του παράνομου επιγραμμικού περιεχομένου, COM(2017) 555 final, 28.9.2017 Βρυξέλλες διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0555> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 της Επιτροπής της 1ης Μαρτίου 2018 σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0334&qid=1712256393412> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σύσταση της Επιτροπής, της 6ης Μαΐου 2003, σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό E(2003) 1422], Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 124 της 20/05/2003 σ. 0036 – 0041, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003H0361> (πρόσβαση 31.3.2024)

ΚΕΙΜΕΝΑ ΛΟΙΠΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

- Ομάδα Εργασίας για την Προστασία Δεδομένων του άρθρου 29 (2017), «Κατευθυντήριες γραμμές για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και την κατάρτιση προφίλ για τους σκοπούς του Κανονισμού 2016/679», 17/EL WP251 αναθ.01, 3 Οκτωβρίου 2017, αναθεώρηση 6 Φεβρουαρίου 2018, διαθέσιμη σε https://www.dpa.gr/sites/default/files/2020-05/wp251rev01_el.pdf (πρόσβαση 31.7.2024)
- European Data Protection Supervisor (2021), Opinion 1/2021 on the Proposal for a Digital Services Act, 10 February 2021, διαθέσιμο σε https://www.edps.europa.eu/system/files/2021-02/21-02-10-opinion_on_digital_services_act_en.pdf (πρόσβαση 31.7.2024)

NOMΟΘΕΣΙΑ

E.E.

- Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016/C 202/01, διαθέσιμη στο σύνδεσμο

<https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT#d1e2512-47-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT#d1e2512-47-1) (πρόσβαση 31.3.2024)

- Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016/C 202/02), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός 2023/2854 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2023 για εναρμονισμένους κανόνες σχετικά με τη δίκαιη πρόσβαση σε δεδομένα και τη δίκαιη χρήση τους και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2017/2394 και της οδηγίας (ΕΕ) 2020/1828 (κανονισμός για τα δεδομένα), διαθέσιμος σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202302854&qid=1713987301374 (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 2022 σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1925 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2022 σχετικά με διεκδικήσιμες και δίκαιες αγορές στον ψηφιακό τομέα και για την τροποποίηση των οδηγιών (ΕΕ) 2019/1937 και (ΕΕ) 2020/1828 (Πράξη για τις Ψηφιακές Αγορές) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), διαθέσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1925> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2022/868 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2022 σχετικά με την ευρωπαϊκή διακυβέρνηση δεδομένων και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/1724 (πράξη για τη διακυβέρνηση δεδομένων), διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R0868> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2021/784 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2021, σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο, άρθρα 3 – 5, διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0784> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1150 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης, διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R1150&qid=1712258130837> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), διαθέσιμος σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Κανονισμός 2024/1689 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2024 για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη και την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 300/2008, (ΕΕ) αριθ. 167/2013, (ΕΕ) αριθ. 168/2013, (ΕΕ) 2018/858, (ΕΕ) 2018/1139 και (ΕΕ) 2019/2144 και των οδηγιών 2014/90/ΕΕ, (ΕΕ) 2016/797 και (ΕΕ) 2020/1828 (κανονισμός για την τεχνητή νοημοσύνη), διαθέσιμος σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401689 (πρόσβαση 31.7.2024)
- Πρόταση Κανονισμού για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες, COM(2020) 825 final, 2020/0361(COD), Βρυξέλλες, 12 Δεκεμβρίου 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0825> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Πρόταση Κανονισμού για τις Ψηφιακές Αγορές, COM(2020) 842 final 2020/0374(COD), Βρυξέλλες, 12 Δεκεμβρίου 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0842> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790> (πρόσβαση 31.3.2024)

- Οδηγία (ΕΕ) 2019/1024 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ης} Ιουνίου 2019 για τα ανοικτά δεδομένα και την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L1024> (πρόσβαση 31.7.2024).
- Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Νοεμβρίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς, διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L1808&qid=1712257989708> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2017 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλασιού 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου (άρθρο 21), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0541&qid=1712257803255> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 25), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0093> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 10ης Μαρτίου 2010 για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων), άρθρο 28 β (3) α) και β), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:02010L0013-20181218> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό

εμπόριο»), διαθέσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0031> (πρόσβαση 31.3.2024)

ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ Ε.Ε.

- Νόμος 5099/2024 (ΦΕΚ Α' 48/5.4.2024)
- Νόμος 4996/2022 (ΦΕΚ Α' 218/24.11.2022)
- ΠΔ 131/2003 (ΦΕΚ Α' 116/16.05.2003)
- Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG)
- LOI n° 2021-1109 du 24 août 2021 confortant le respect des principes de la République, διαθέσιμο σε <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043964778/> (πρόσβαση 31.3.2024)

Η.Π.Α.

- US Code, Title 47, Chapter 5, Subchapter II, Article 230, διαθέσιμο σε <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2022-title47/html/USCODE-2022-title47-chap5-subchapII-partI-sec230.htm> (πρόσβαση 31.3.2024)
- H.R.2281 - Digital Millennium Copyright Act - 105th Congress (1997-1998), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/2281> (πρόσβαση 31.3.2024)
- S.1671 - Digital Platform Commission Act of 2023 - 118th Congress (2023-2024), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/1671> (πρόσβαση 31.3.2024)
- S.5339 - Platform Accountability and Transparency Act - 117th Congress (2021-2022), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/5339> (πρόσβαση 31.3.2024)
- H.R.3451 - Social Media DATA Act - 117th Congress (2021-2022), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/3451> (πρόσβαση 31.3.2024)
- H.R.6796 - Digital Services Oversight and Safety Act of 2022 - 117th Congress (2021-2022), διαθέσιμο σε <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/6796> (πρόσβαση 31.3.2024)

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Ε.Ε.

- ΔΕΕ συνεκδικαζόμενες υποθέσεις α) Google France SARL, Google Inc. κατά Louis Vuitton Malletier SA, C-236/08, β) Google France SARL κατά Viaticum SA, Luteciel SARL, C-237/08, και γ) Google France SARL κατά Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL, Pierre-Alexis Thonet, Bruno Raboin, Tiger SARL, C-238/08, απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010 ECLI:EU:C:2010:159, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83961&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9552559> (πρόσβαση 31.3.2024)
- ΔΕΕ υπόθεση C-324/09, L'Oréal SA, Lancôme parfums et beauté & Cie SNC, Laboratoire Garnier & Cie, L'Oréal (UK) Ltd, κατά eBay International AG, eBay Europe SARL, eBay (UK) Ltd, Stephen Potts, Tracy Ratchford, Marie Ormsby, James Clarke, Joanna Clarke, Glen Fox, Rukhsana Bi, απόφαση της 12ης Ιουλίου 2011 ECLI:EU:C:2011:474, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=107261&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9551914> (πρόσβαση 31.3.2024)
- ΔΕΕ συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-682/18 και C-683/18, Frank Peterson κατά Google LLC, YouTube Inc., YouTube LLC, Google Germany GmbH (C-682/18) και Elsevier Inc. κατά Cyando AG (C-683/18), απόφασης της 22ας Ιουνίου 2021 ECLI:EU:C:2021:503, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=243241&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=8488802> (πρόσβαση 31.3.2024)
- ΔΕΕ υπόθεση C-18/18, Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019 ECLI:EU:C:2019:821, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218621&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=8476209> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, υπόθεση T-201/04, Microsoft Corp. κατά Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, απόφαση του Πρωτοδικείου (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως) της 17ης Σεπτεμβρίου 2007, διαθέσιμη σε <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=62940&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6262576> (πρόσβαση 31.7.2024)

Η.Π.Α.

- Cubby, Inc. v. CompuServe Inc., U.S. District Court for the Southern District of New York - 776 F. Supp. 135 (S.D.N.Y. 1991), October 29, 1991, διαθέσιμο σε

- <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/776/135/2340509/> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Stratton Oakmont, Inc. v. Prodigy Servs., Supreme Court, Nassau County, New York, May 24, 1995, 1995 23 Media L. Rep. 1794 (N.Y. Sup. Ct. 1995), διαθέσιμο σε <https://casetext.com/case/stratton-oakmont-inc-v-prodigy-servs> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - Reno Attorney General of the US et al v. American Civil Liberties Union et al, Supreme Court, June 26, 1997, 521 U.S. 844 (1997), διαθέσιμο σε <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/521/844/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - Playboy Enterprises, Inc. v. Frena, December 9, 1993, 839 F. Supp. 1552 (M.D. Fla. 1993), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/839/1552/1444305/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - Religious Tech. Center v. Netcom On-Line Comm., US District Court for the Northern District of California, November 21, 1995, 907 F. Supp. 1361 (N.D. Cal. 1995), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/907/1361/2249916/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - A&M Records, Inc. v. Napster, Inc., U.S. District Court for the Northern District of California, August 10, 2000 - 114 F. Supp. 2d 896 (N.D. Cal. 2000), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/114/896/2343353/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - A&M Records, Inc. v. Napster, Inc., US Court of Appeals for the Ninth Circuit, February 12, 2001, 239 F.3d 1004 (9th Cir. 2001), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/239/1004/636120/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - Kenneth M. Zeran v. America Online, Inc., U.S. Court of Appeals for the Fourth Circuit, November 12, 1997 - 129 F.3d 327 (4th Cir. 1997), διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/129/327/621462/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - Blumenthal v. Drudge, US District Court for the District of Columbia - 992 F. Supp. 44 (D.D.C. 1998), April 22, 1998, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/992/44/1456770/> (πρόσβαση 31.3.2024)
  - Ben Ezra, Weinstein, and Company, Inc., v. America Online Incorporated 206 US Court of Appeals for the Tenth Circuit - 206 F.3d 980 (10th Cir. 2000), March 14, 2000 διαθέσιμο σε

<https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/206/980/597980/>

(πρόσβαση

31.3.2024)

- Schneider v. Amazon Court of Appeals of Washington, Division 1, No. 46791-3-I, September 17, 2001, διαθέσιμο σε <https://caselaw.findlaw.com/court/wa-court-of-appeals/1405097.html> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Barrett v. Fonorow, Appellate Court of Illinois, Second District, No. 2-02-0886, October 28, 2003, διαθέσιμο σε <https://caselaw.findlaw.com/court/il-court-of-appeals/1479059.html> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Ellen L. Batzel v. Robert Smith, Netherlands Museums Association, Mosler, Inc., Andton Cremers, U.S. Court of Appeals for the Ninth Circuit, 333 F.3d 1018 (9th Cir. 2003), June 24, 2003, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/333/1018/603120/> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Barret v. Rosenthal, California Supreme Court, Super. Ct. No. 833021-5, November 20, 2006, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/california/supreme-court/2006/s122953.html> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Viacom International, Inc., et al. v. Youtube, Inc., et al.; The Football Assoc. Premier League Ltd., et al. v. Tur, et al., Second Circuit US Court of Appeals, No. 10-3270, April 5, 2012, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/10-3270/10-3270-2012-04-05.html> (πρόσβαση 31.3.2024)
- Field v. Google, United States District Court, D. Nevada, 412 F. Supp. 2d 1106 (D. Nev. 2006), Jan 19, 2006, διαθέσιμο σε <https://casetext.com/case/field-v-google-inc> (πρόσβαση 31.3.2024)
- In Re: Aimster Copyright Litigation, US Court of Appeals for the Seventh Circuit - 334 F.3d 643 (7th Cir. 2003), June 30, 2003, διαθέσιμο σε <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/334/643/636193/> (πρόσβαση 31.3.2024)